

TMMOB MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI ENERJİ ÇALIŞMA GRUBU

TÜRKİYE ENERJİ GÖRÜNÜMÜ 2024

<https://enerji.mmo.org.tr/sunumlar/>

TÜRKİYE ENERJİ GÖRÜNÜMÜ SUNUMU HAKKINDA

İlk olarak 2010'da TMMOB Makina Mühendisleri Odası (MMO) tarafından düzenlenen Enerji Yöneticisi Eğitimlerinde Oğuz Türkyılmaz tarafından eğitim notu olarak hazırlanan Türkiye Enerji Görünümü Sunumu, o günden bugüne her yıl birçok kez yenilenmiş, güncellenmiş ve kapsamı da zenginleşerek bugünlere gelmiştir. Sunum güncelleme çalışmaları 2016'dan bugüne Oğuz Türkyılmaz, Orhan Aytaç ve Yusuf Bayrak tarafından üstlenilmiş olup, 2024 Mayıs düzenlemesinde Şayende Yılmaz da görev almıştır.

Bu Sunum, ilki yine 2010'da MMO Oda Raporu olarak yayınlanan ve her iki yılda bir güncel bilgilerle ve çok sayıda uzman yazarın katkısıyla daha da zenginleşerek; 2012, 2014, 2016, 2018, 2020, 2022'de yayınlanarak bugüne gelen, Temmuz ayında yayınlanması öngörülen Türkiye Enerji Görünümü 2024 ile binlerce sayfaya ulaşacak olan MMO Türkiye Enerji Görünümü Raporunun da kısa bir özetidir.

Bugüne değin MMO'nun ve TMMOB'nin bir çok etkinliğinin yanı sıra, çok sayıda üniversitede de izleyicilerle paylaşılan MMO Türkiye Enerji Görünümü Sunumu, konuyla ilgili temel bir referans kaynağı olmuştur.

Sunumu hazırlayanlar olarak, eleştiri, görüş ve önerilerinizi bildirmenizi diliyoruz.

1. ENERJİDE DÜNYADA GENEL GÖRÜNÜM
2. ENERJİDE TÜRKİYE'DE GENEL GÖRÜNÜM
3. TÜRKİYE ELEKTRİK SİSTEMİ
4. YEKDEM
5. ELEKTRİK ÜRETİMİNİN DURUMU, UYGULAMALAR VE SORUNLAR
6. ÖZEL ŞİRKETLERE GÜZEL DESTEKLER
7. TÜFEDEN YÜKSEK ARTAN ENERJİ FİYATLARI, YAYGINLAŞAN VE YOĞUNLAŞAN ENERJİ YOKSULLUĞU
8. PETROL VE DOĞALGAZ ARAMA VE ÜRETİMİ
9. NÜKLEER GÜÇ SANTRALLARI HAKKINDA
10. İKLİM KRİZİNİN YIKICI ETKİLERİNE KARŞI ENERJİDE DÖNÜŞÜM

- ❖ Fosil Yakıt Egemenliği
- ❖ Enerjide Dönüşüm
- ❖ Yeni Politika
- ❖ Neden Kamucu İşleyiş
- ❖ Yeni Yapılanma, Yeni Kurumlar

1. ENERJİDE DÜNYADA GENEL GÖRÜNÜM

Dünya Enerji Kaynakları Arzı , Tüketimi ve İklim Değişikliği (1)

2022 başlarına kadar, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın bir çok ülkesinde, Paris Hükümetler arası İklim Paneli raporlarında ve UEA'nın çeşitli çalışmalarında belirtilen, iklim kaynaklı sorunların yakıcı etkilerini azaltmak, başta CO₂ olmak üzere sera gazı salımlarını düşürmek için yeni fosil yakıtlı üretim tesisi yatırımlarının yapılmaması ve fosil yakıt üretim ve tüketiminin hızla azaltılması gereği üzerinde konuşulmaktaydı.

UEA'nın 2022 tarihli, çok iddialı Net Sıfır Salım senaryosunda, yenilenebilir enerji kaynakları arzının 2050'ye kadar yüzde 400 gibi çok yüksek bir oranda arttırılmasının öngörülmesine karşın, 2050'de yenilenebilir enerji kaynaklarının payının ancak % 62 olacağı, geri kalan kısmın % 31'nin fosil yakıtlar, %7'sinin nükleer olacağı tahmin edilmektedir.

Sanayi Devriminden sonra hızla artan fosil yakıt tüketimi, çevreye zararlı kirleticiler yayan sanayi sektörlerinde üretim yoğunlaşması, ulaşım sektörünün neden olduğu ve hızla artan salımlar sonucu sera gazı birikiminin geldiği düzey ve küresel ısınmanın boyutları, ciddi bir iklim sorununa işaret etmektedir. Fosil yakıt kullanımından hızla uzaklaşmadığı takdirde günümüzde 1,2 °C olan küresel ısınmanın yüzyıl sonunda 1,5 °C hatta 2,0 °C ile sınırlandırılması mümkün olamayacaktır.

Dünya Enerji Kaynakları Arzı , Tüketimi ve İklim Değişikliği (2)

Uluslar arası ölçekte yürütülen bilimsel çalışmalarda, bugünkü küresel emisyon düzeyi sürdürüldüğü takdirde karbon bütçesinin 2030'ların başında tüketileceği ve 2030'larda küresel ortalama sıcaklıklarda 1,5 °C sınırının geçileceği ortaya konmuştur. IPCC'nin kılavuzluğunda taraf ülkeler Paris Anlaşması'nın, küresel ortalama sıcaklık artışını 2 °C değil, 1,5 °C ile sınırlama ve salımları 2050'de sıfırlama hedefini kabul ettiklerini açıklamaya başlamışlardır.

İklim değişikliğinin etkilerini örnekleyecek olursak:

- Su çevrimi yoğunlaşmaktadır. Bunun sonucu, su baskınlarına neden olan yağışlar olabildiği gibi, bazı bölgelerde şiddetli kuraklıklar da yaşanmaktadır.
- Yağış rejimleri etkilenmektedir. Yağışlar yüksek enlemlerde artarken, subtropikal bölgelerde azalacaktır. Muson yağmurlarında da değişiklikler olacaktır.
- Kıyılarda deniz seviyesi sürekli olarak yükselmeye devam edecek, bu nedenle su baskınları ve kıyısız erozyon olayları artacak, Kuzey kutbunda buzullar ve buz tabakaları eriyecektir.
- Okyanuslar, daha sık deniz ısı dalgaları, artan asitleşme ve oksijen oranının düşmesi vb. sorunlarla karşı karşıya kalacak, bu sorunlar okyanus ekosistemlerini ve yaşamları etkileyecektir.

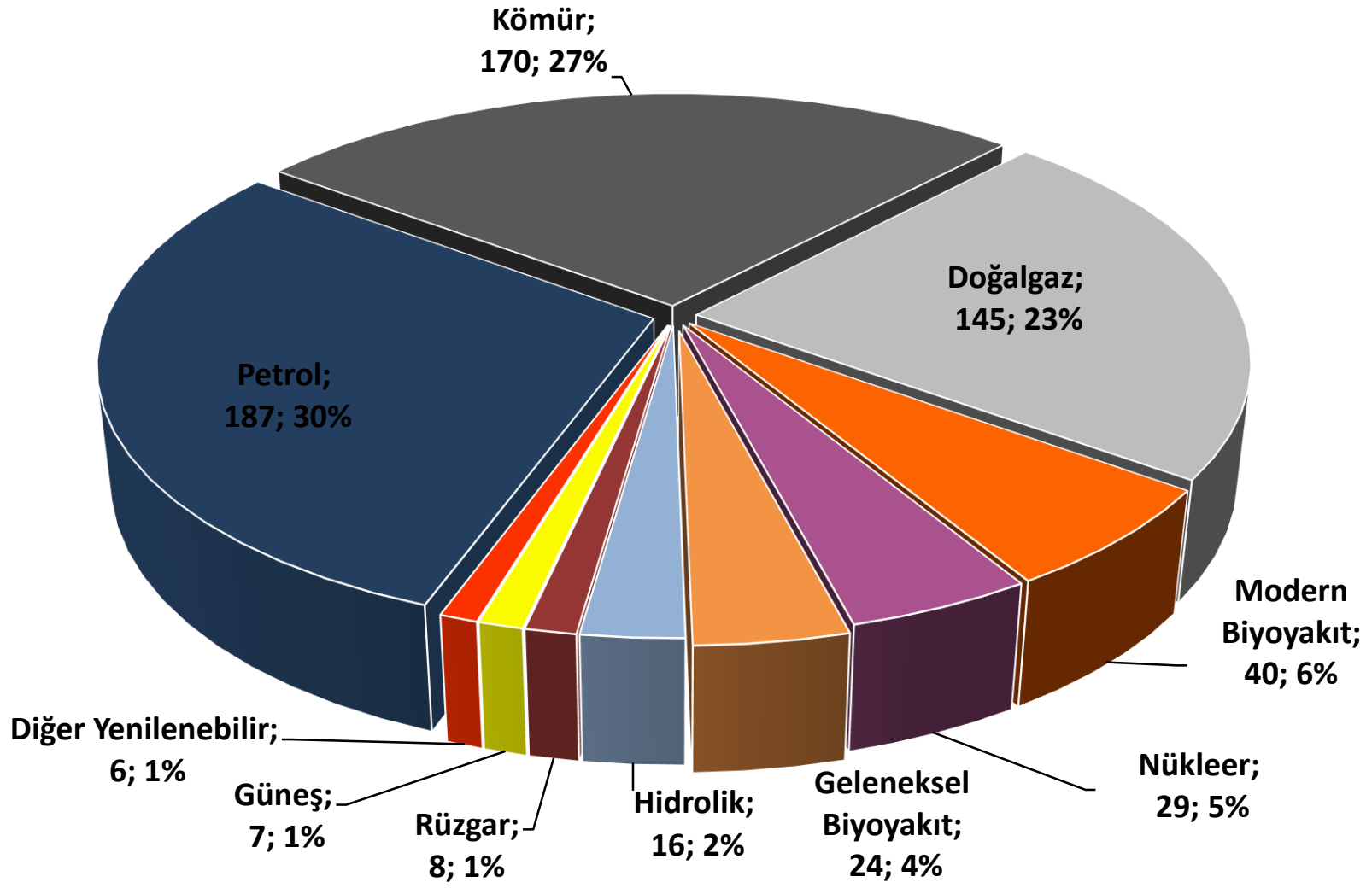
Değişen Algılar, Tercihler ve Gündem

ABD ve NATO'nun bütün dünyaya egemen olma ve bu doğrultuda Rusya Federasyonunu (RF) da kuşatma yönündeki politika ve ataklarıyla başlayan Ukrayna-Rusya savaşında; AB ülkeleri de hızla ABD/NATO güçlerinin komutası altına girmiş ve en büyük enerji ithal kaynakları olan RF'ye karşı savaşın doğrudan tarafı olmuşlardır. Bu durum, enerji arzı ve dışalımında büyük değişikliklere yol açmıştır. Almanya, ABD talimatları doğrultusunda, RF'den gelen ve yapımı yeni bitmiş bir doğalgaz boru hattını iptal etti. Rus gazını ikame etmek için AB ülkeleri yeni LNG alım anlaşmalarına yöneldi. Almanya, yeni LNG limanları ve gazlaştırma tesisleri inşaatına başladı. Hızla yükselen LNG talebi bir süre doğal gaz fiyatlarını pik noktalara vardırdı. RF ise AB'nin satın almadığı gazı, başta Türkiye ve Hindistan olmak üzere başka pazarlara yönlendirdi. Bu gelişmelerden en kazançlı çıkan karlarını katlayan gaz ve petrol şirketleri olurken, RF iddia edildiği kadar büyük bir kayba uğramadı. Ancak dünyanın enerji gündemi değişti, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusundaki duyarlılıklar törpüldü. Bazı Avrupa ülkeleri kömür santrallerini kapatma kararlarını ertelediler. İsrail'in Filistin halkını yok etme savaşı, ABD'nin körüklediği ÇHC-Tayvan gerilimi vb. gelişmeler militarizmi öne çıkarmaktadır. Buna karşın dünya ölçeğinde gündemde geri düşmesine karşın, iklim sorunsalı bütün ağırlığı ile karşımızda durmaktadır.

Bir dönem bütün dünyada ilgi ile izlenen COP toplantıları, meydanlarda toplanan kitlelerin seslerini, lüks binalarda fosil yakıt şirketlerinin temsilcilerinin doldurduğu toplantılara ulaşamadığı Glasgow'da, bir rota değişikliğine uğradı. Anti-demokratik yönetimlerin işbaşında olduğu, kendileri bizzat fosil yakıt üreticisi olan Mısır ve BAE'de yapılan COP toplantıları iklim ve çevre aktivistlerinin değil, süreci kontrol altına almak ve iklim değişikliğine karşı mücadele kapsamında, fosil yakıt tüketimlerini kısma girişimlerini önlemek isteyen ve gönderdikleri yüzlerce temsilci ile COP toplantılarında, salonu, kürsüyü ele geçiren fosil yakıt şirketlerinin sesi duyulmuştur. Gelecek COP Toplantısının, yine büyük bir doğalgaz ve petrol üreticisi olan Azerbaycan'da yapılacak olması başka bir yoruma ihtiyaç bırakmamaktadır.

Dünya Birincil Enerji Kaynakları Tüketimi (EJ) 2022

UEA'nın Değişik Senaryolara Göre Dünya Birincil Enerji Tüketim Tahminleri

KRİTER	SENARYOLAR	GERÇEK-LEŞME	MEVCUT POLİTİKALARIN SÜRMESİ HALİNDE		AÇIKLANAN TAAHÜTLERİN YERİNE GETİRİLMESİ HALİNDE		NET SIFIR SALIM HALİNDE	
			2022	2030	2050	2030	2050	2030
BİRİNCİL ENERJİ TALEBİ	MİKTAR (EJ)	632	668	725	628	623	573	541
	2022 den 2050'ye Değişim		% 15		- % 1,4		-%14,4	
YENİLENEBİLİR ENERJİ ARZI	MİKTAR (EJ)	77	112	228	142	327	166	385
	2022'den 2050'ye Değişim		% 196		% 324,6		% 400	
PETROL ÜRETİMİ	MİKTAR (Milyon Varil/Gün)	97,1	101,5	97,4	92,5	54,8		Veri yok
	2022'den 2050'ye Değişim		% 0,3		-% 43,5			
DOĞAL GAZ ÜRETİMİ	MİKTAR (Milyar M ³)	4.138	4.299	4.173	3.861	2422		Veri yok
	2022'den 2050'ye Değişim		% 0,84		-% 41,5			
KÖMÜR ÜRETİMİ	MİKTAR (Mtce)	6.122	5.007	3.465	4.337	1.530		Veri yok
	2020'den 2050'ye Değişim		-% 43,4		-% 75			
TOPLAM CO2 SALIMLARI	MİKTAR (CO ₂)	36.930	35.125	29.696	30.769	12.043	24.030	0
	2022'den 2050'ye Değişim		-% 20		-% 67,4		-%100	

Kaynak : Uluslar Arası Enerji Ajansı , World Energy Outlook Dünya Enerji Görünümü 2022

Fosil Yakıt Tüketimi Azalsa da Sürüyor (1)

2022'de dünya birincil enerji arzında fosil yakıtların payı %83 ile belirleyici durumdadır. Yenilenebilir kaynakların payı ise %12'dir. Açıklanan politikaların sürdürülmesi halinde, 2050'de bu pay ancak %31'e, duyurulan taahhütlerin yerine getirilmesi halinde %52,5'e çıkacak, net sıfır salım hedefine ulaşılması durumunda ise %71'lik payla, ağırlık yenilenebilir enerji kaynaklarında olacaktır. Görünen o ki, fosil yakıt tüketimi daha yıllarca devam edecektir.

UEA'nın raporlarındaki bazı önemli saptamalar;

-iklim değişikliğinin başat nedenlerinden olan sera gazı salımlarında enerji sektörünün payı dörtte üçtür. 2050'de net sıfır salım hedefine ulaşmak için, mevcut temiz ve verimli enerji teknolojilerinin bir arada yoğun bir şekilde kullanılmasının yanı sıra, bugün geliştirilme aşamasında olan yeni teknolojilerin de yaygınlaşması ve kullanılması gerekmektedir.

-Güneş PV kapasitesinin 20 kat, rüzgâra dayalı elektrik üretiminin 11 kat artması, fosil yakıtların enerji arzındaki payının ise beşte bire inmesi, enerji tüketiminde elektriğin payının %50 olması hedeflenmelidir.

-Süren projeler hariç yeni gaz ve petrol sahalarına, yeni kömür madeni projelerine yatırım öngörülmemelidir.

Fosil Yakıt Tüketimi Azalsa da Sürüyor (2)

- Ulaşım/nakliye ve ısınmada elektriğin kullanımını arttırmak,
- Fosil yakıt temelli faaliyetlerde metan gazı salımlarını kesmek,
- Enerji verimliliğine odaklanmak, küresel ekonominin enerji yoğunluğunu 2020-2030 döneminde her yıl %4 düşürmek,
- Sıcaklık artışını 1,5 °C tutabilmek için temiz enerji ve altyapı yatırımlarına büyük bir ivme vermek ve 2030'a kadar yılda yaklaşık 4 Trilyon Dolar yatırım yapmak gerekir.

Sözün özü, hava ve çevre kirliliğinin insan ve toplum yaşamına olumsuz etkilerini gidermek, iklim krizinin insan yaşamını ve doğayı tehdit eden kuraklık, denizlerin ısınması, yer altı sularının azalması, orman yangınları, beklenmedik zamanlarda yüksek yağışlar, yağışların düzensiz hale gelmesi, su baskınları vb yıkıcı zararlarını azaltmak, hızla yükselme eğilimindeki sıcaklık artışını 1,5-2 °C ile sınırlamak için, enerji üretim ve tüketiminde fosil yakıtların payını mutlaka radikal ve hızlı bir şekilde düşürmek gerekir. Dünya Meteoroloji Örgütü daha önce de 1980'den bugüne her on yıllık dönemin, bir önceki on yıldan daha sıcak olduğunu açıklamıştı. Bu veriler, başka bir enerji politika ve programı için neden mücadele edilmesi gerektiğinin açık kanıtlarıdır.

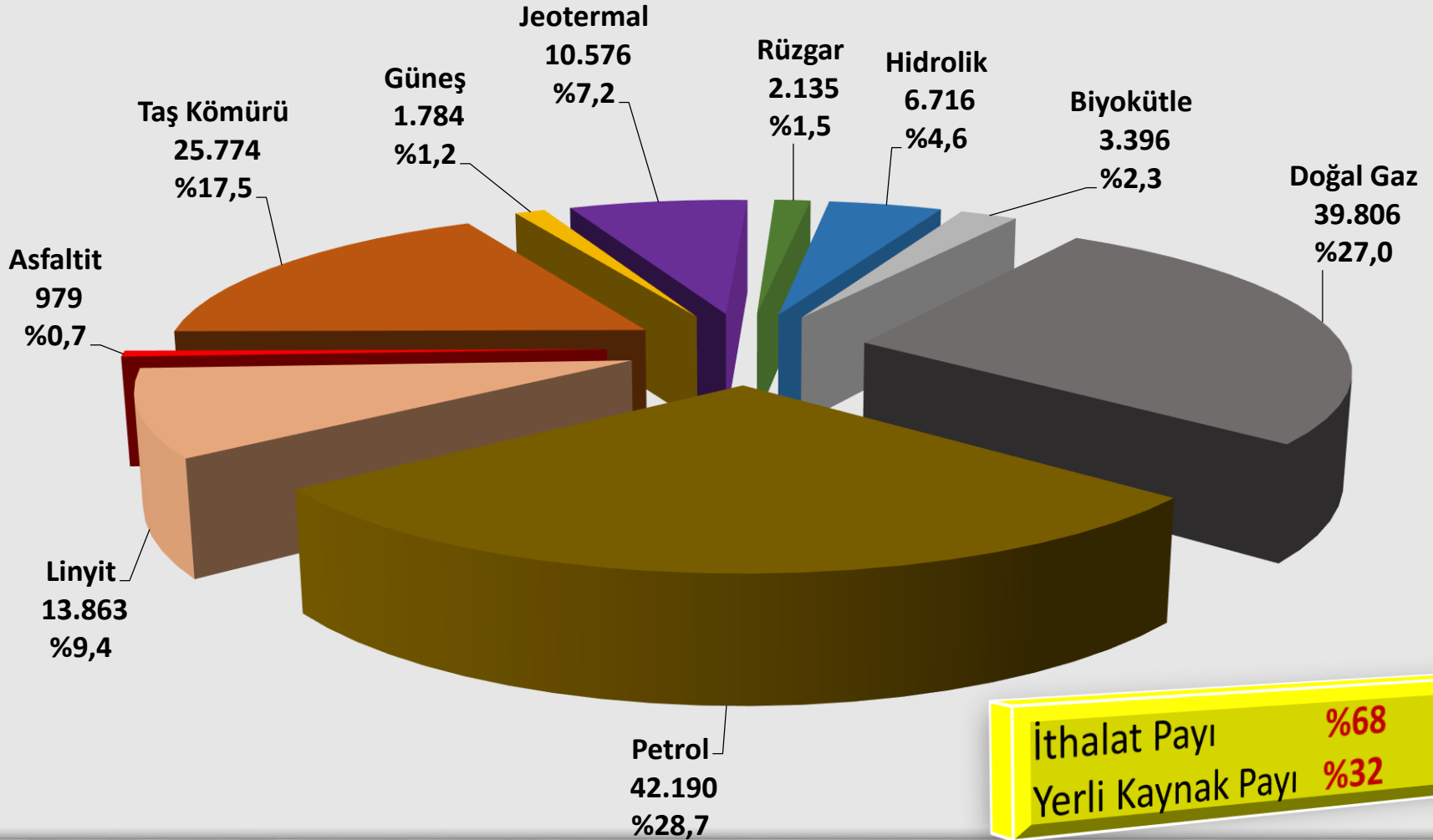
2. ENERJİDE TÜRKİYE'DE GENEL GÖRÜNÜM

- TÜRKİYE GENEL ENERJİ DENGESİ
- FOSİL YAKITLARA ve DIŞA BAĞIMLILIK

2022 Yılı Türkiye Birincil Enerji Arzı

Toplam 157,7 Milyon TEP, Kişi Başına 1,85 TEP

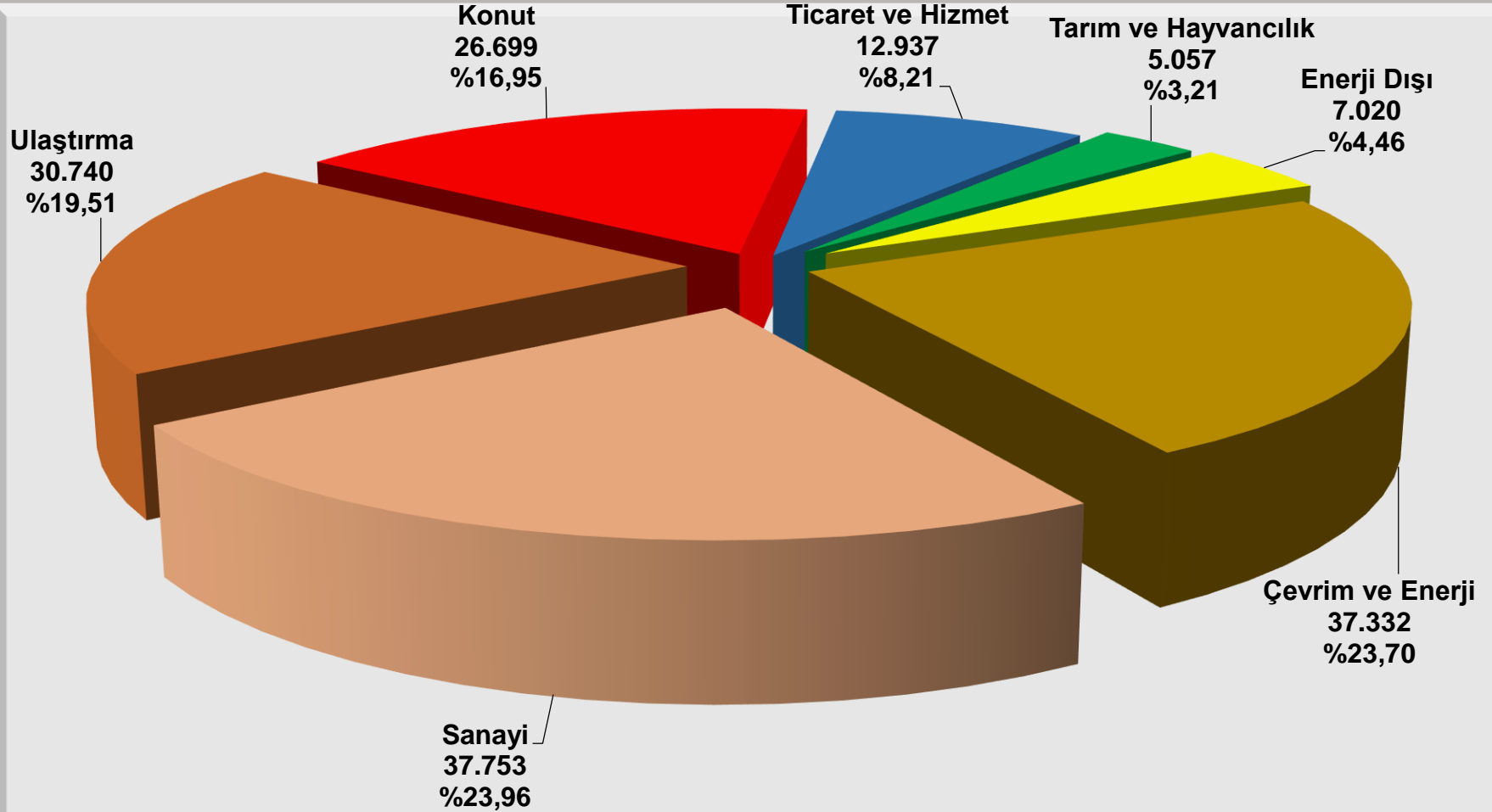
(2021'de Türkiye'de Toplam 159,5 Mtep, Kişi Başına 1,92 TEP, UEA Üyeleri Ortalaması Kişi Başına 4,5 TEP)

Türkiye Birincil Enerji Tüketiminin Sektörel Dağılımı (Çevrim Sektörü Dahil), 2022

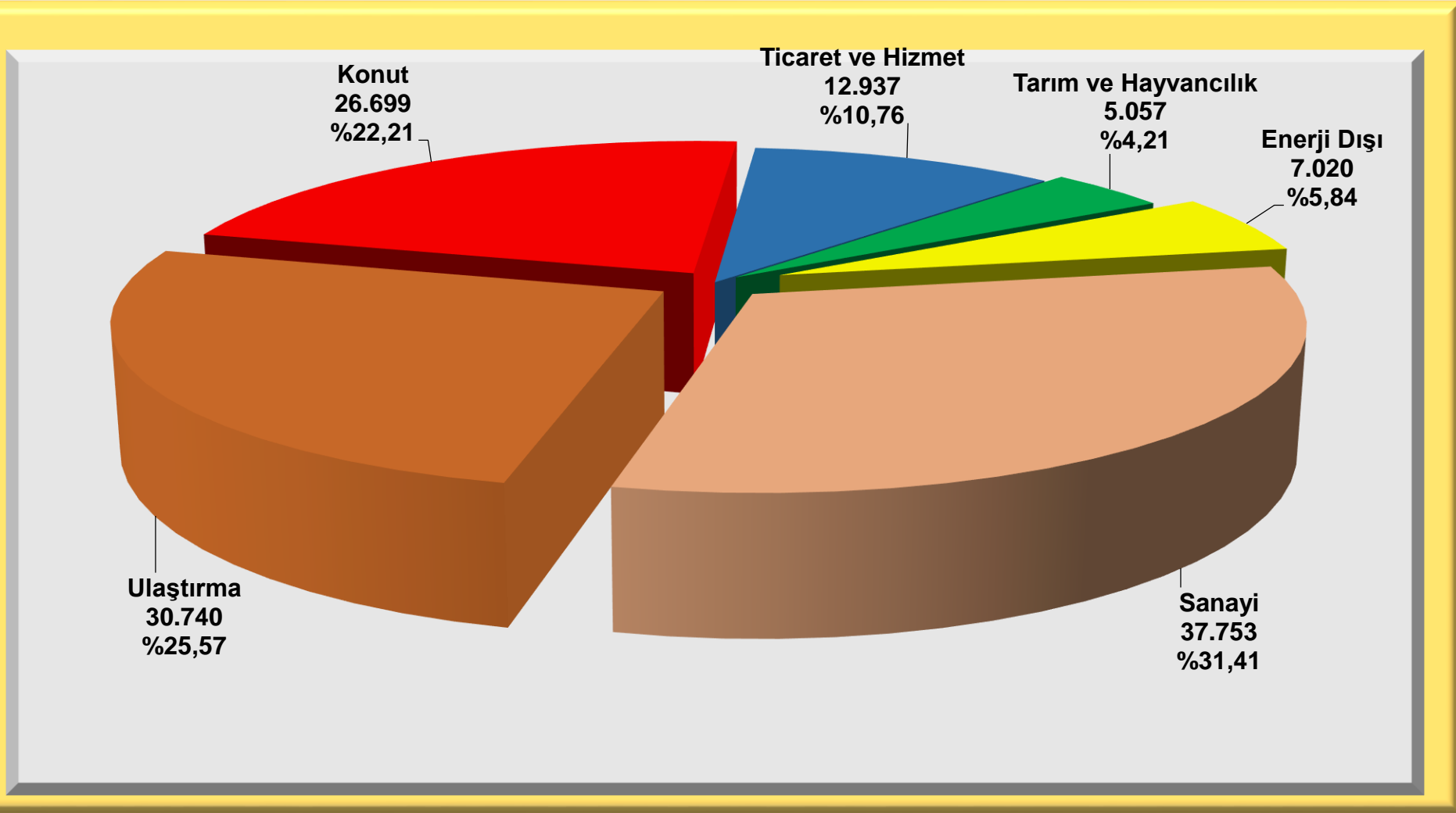
Toplam 157,7 Milyon TEP

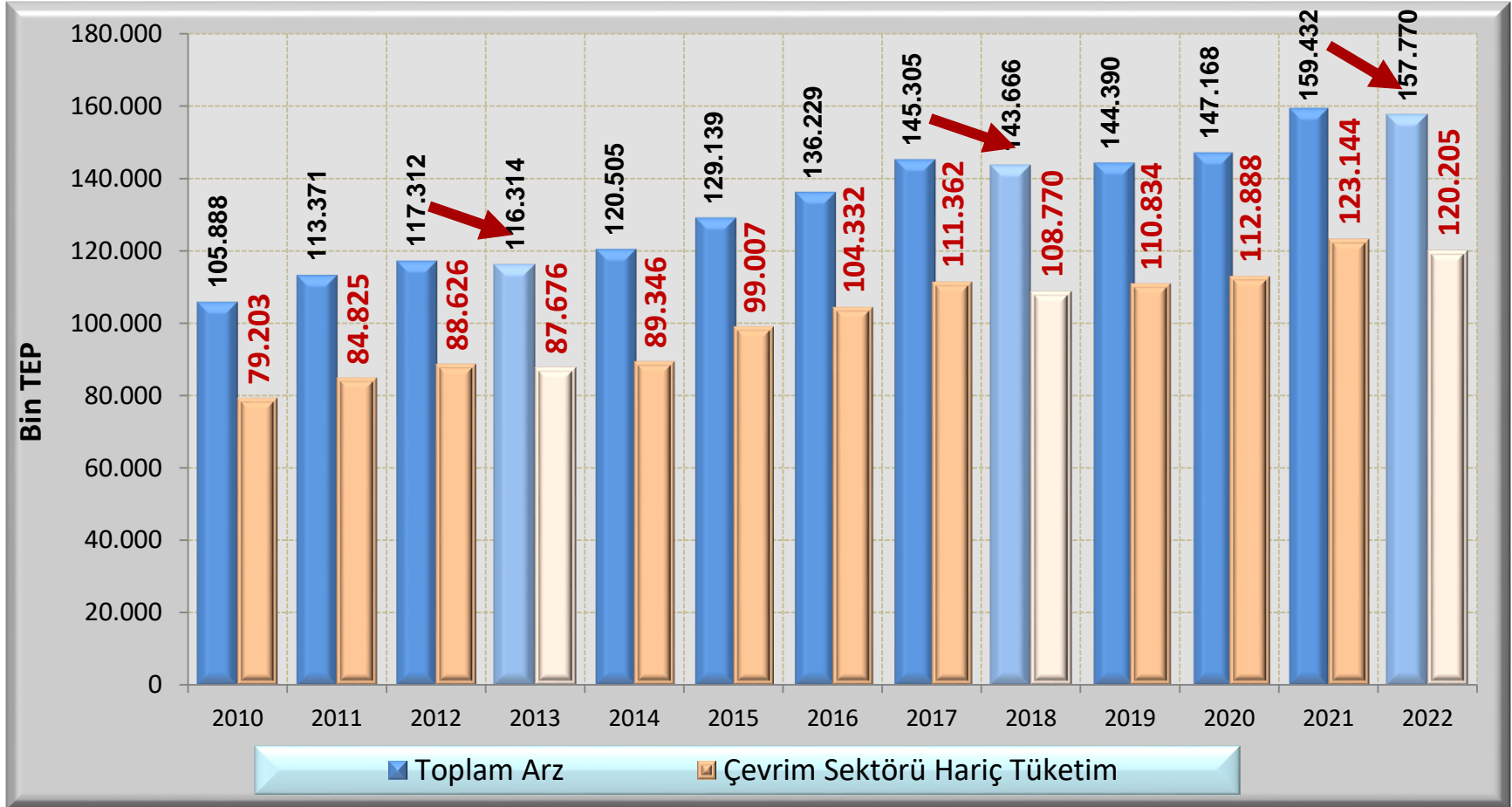
Türkiye Birincil Enerji Tüketiminin Sektörel Dağılımı (Çevrim Sektörü Hariç), 2022

Toplam 120,4 Milyon TEP

Yıllara Göre Türkiye Birincil Enerji Arzı

Kaynak: ETKB-EİGM

Bir önceki yıla göre enerji tüketimi azalan yıllar ok ile gösterilmiştir.

12. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINDA;

2023 YILINDA 163,5 Milyon TEP

2028 YILINDA 190,0 Milyon TEP

Hedeflenmiştir.

Türkiye Enerji Ham Maddeleri İthalatı

- Enerji ham maddeleri ithalatı; 2012’de 60 milyar dolara yükseldikten sonra; izleyen yıllarda biraz duraksamışsa da, 2017 yılında yeniden artmaya başlamış ve 2019 yılında 41,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Gerek Covid-19 salgını nedeni ile kayda değer talep artışının olmaması, gerekse petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle, enerji ham maddeleri ithalat faturası 2020’de yüzde 30 azalmış ve 28,8 milyar dolar olmuştur. **Ancak 2021’de petrol, doğal gaz ve kömür fiyatlarındaki hızlı artış sonucu ithalat 50,5 milyar doları geçmiştir. 2022’de ise, fiyat artışlarına rağmen artan enerji ithalatı faturası 96,549 milyar dolarla rekor kırmış ve toplam ithalat bedelinin yüzde 26,5’ini oluşturmuştur.** 2022’de enerji maddeleri ithalatına ödenen tutar 96,55 milyar dolara ulaşmıştır. Bu yıl, petrol fiyatlarındaki gevsemeye ek olarak, Rusya Federasyonu’ndan tercihli özel fiyatlarla yüklü miktarda petrol ithal edilmiştir. 2023’de enerji girdileri ithalatı faturası, 2022’ye göre yüzde 28,1 azalmış ve 69,15 milyar dolar olmuştur. İthalat içindeki payı da, yüzde 26,5’den yüzde 19,1’e gerilemiştir.
- Ukrayna savaşı gerekçesiyle uygulanan ambargolar sonrasında; Türkiye, Rusya Federasyonunun en önemli ihrac pazarlarından biri olurken, RF’de Türkiye’nin, doğal gaz, petrol ve taşkömürü ithal ettiği ülkeler arasında ilk sırada, yer almıştır. RF, toplam enerji arzında dörtte birden, enerji ham maddeleri ithalatında ise üçte birden fazla paya sahiptir.

Türkiye Enerji Ham Maddeleri İthalatı

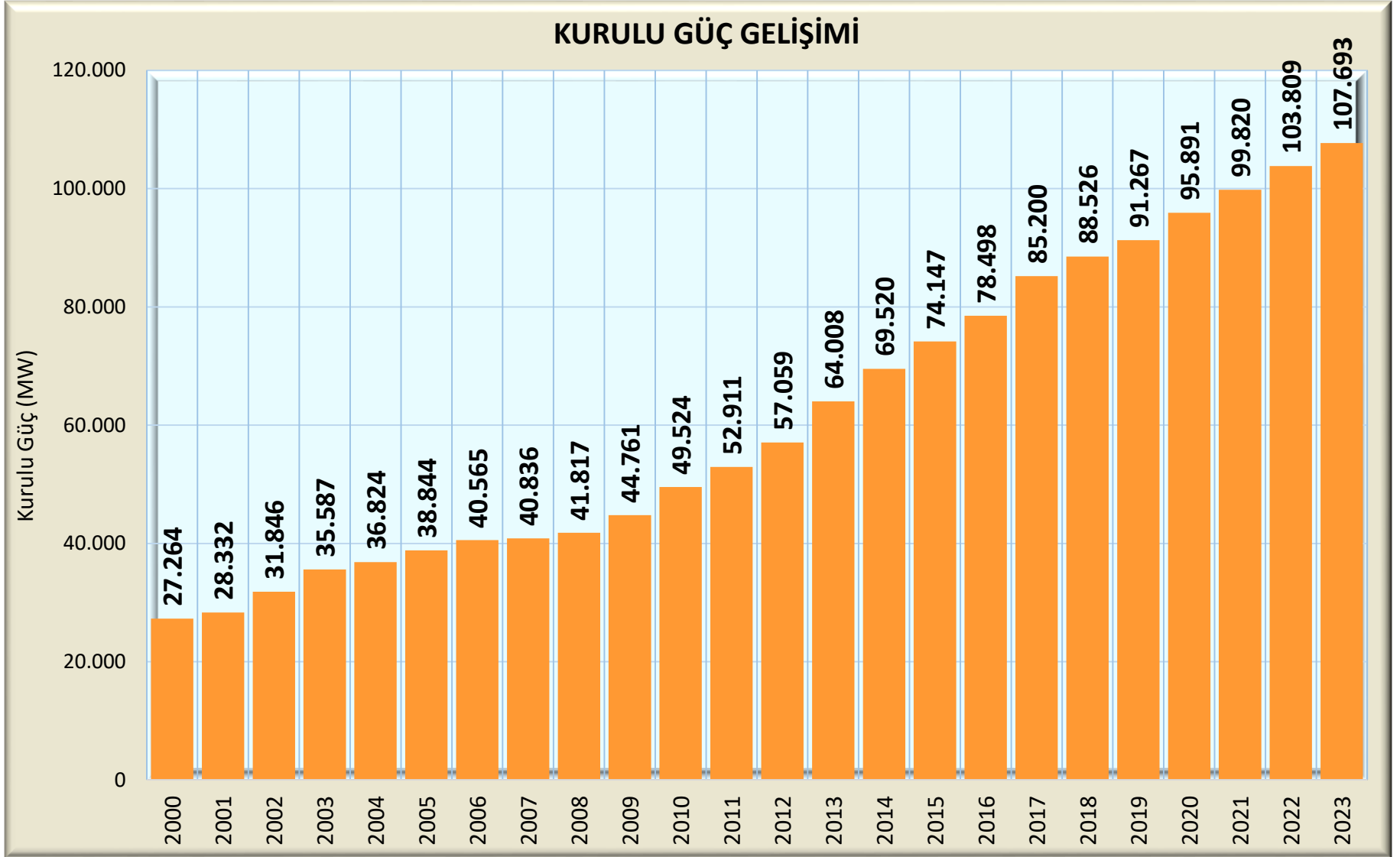

YIL	İTHALAT (CIF) Milyon ABD Doları	ENERJİ MADDELERİ İTHALATI	
		Milyon ABD Doları	%
2002	51.554	9.204	17,9
2003	69.340	11.575	16,7
2004	97.540	14.407	14,8
2005	116.774	21.256	18,2
2006	139.576	28.859	20,7
2007	170.063	33.883	19,9
2008	201.964	48.281	23,9
2009	140.929	29.905	21,2
2010	185.544	38.497	20,7
2011	240.839	54.117	22,5
2012	236.544	60.117	25,4
2013	260.823	57.753	22,1
2014	251.141	56.176	22,4
2015	213.619	38.652	18,1
2016	202.189	27.465	13,6
2017	238.715	37.655	15,8
2018	231.152	43.613	18,9
2019	210.344	41.731	19,8
2020	219.512	28.925	13,2
2021	271.425	50.692	18,7
2022	363.709	96.549	26,5
2023	361.842	69.148	19,1

3. TÜRKİYE ELEKTRİK SİSTEMİ

➤ KURULU GÜÇ, ÜRETİM ve TÜKETİM

Türkiye Elektrik Kurulu Gücünün Yıllık Gelişimi

2023 Yılı Sonu Toplam Kurulu Güç

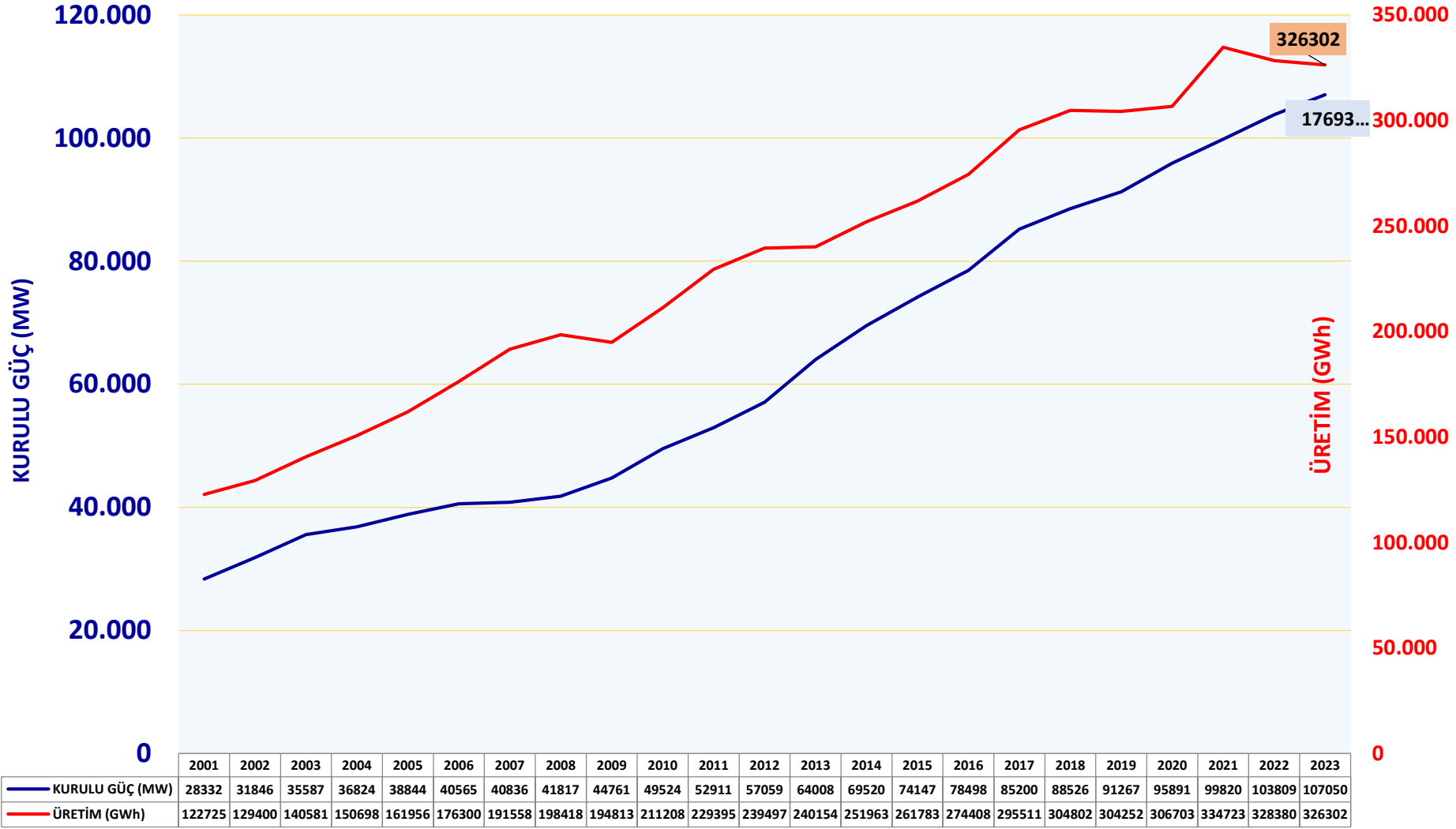

KAYNAK	KURULU GÜÇ (MW)	PAY
DOĞAL GAZ	25.401	%23,6
İTHAL KÖMÜR	10.374	%9,6
LİNYİT	10.194	%9,5
TAŞKÖMÜRÜ	841	%0,8
ASFALTİT	405	%0,4
SIVI YAKIT	261	%0,2
FOSİL KAYNAK	47.475	%44,1
HİDROLİK	31.964	%29,7
RÜZGAR	11.804	%11,0
GÜNEŞ	12.354	%11,5
BİYOKÜTLE	2.075	%1,9
JEOTERMAL	1.691	%1,6
ATIK ISI	329	%0,3
YENİLENEBİLİR KAYNAK	60.218	%55,9
TOPLAM	107.693	%100,0

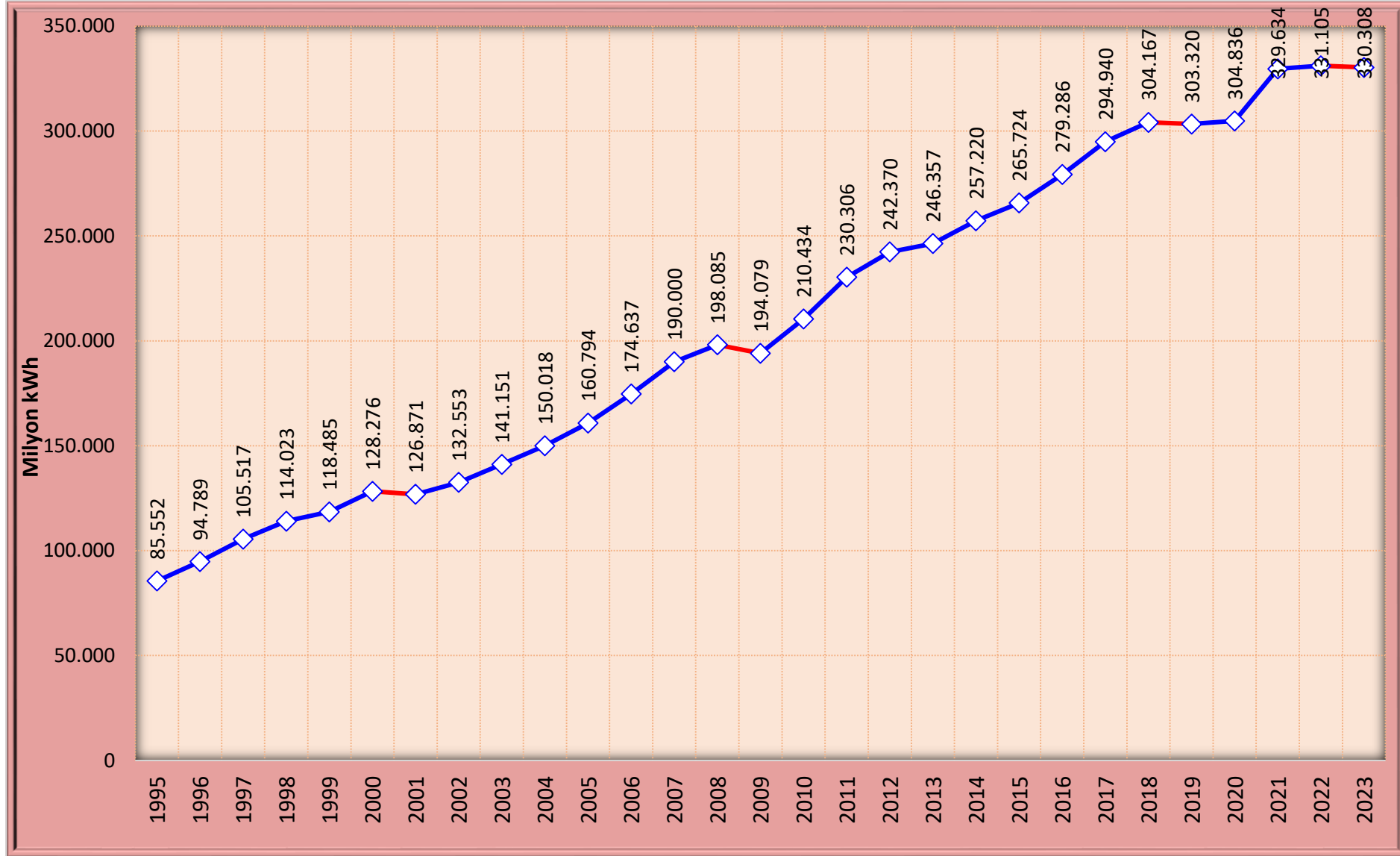
KAYNAK	KURULU GÜÇ (MW)	PAY (%)
DOĞAL GAZ	25.401	%23,6
KÖMÜR	21.814	%20,3
SIVI YAKIT	261	%0,2
BİYOKÜTLE VE ATIK ISI	2.404	%2,2
YENİLENEBİLİR	57.814	%53,7
TOPLAM	107.693	%100,0

KAYNAK	KURULU GÜÇ (MW)	PAY (%)
FOSİL KAYNAK	47.475,20	%46,3
YENİLENEBİLİR KAYNAK	60.217,63	%53,7
TOPLAM	107.692,83	

Türkiye Kurulu Güç ve Üretimini Değişimi 2001-2023

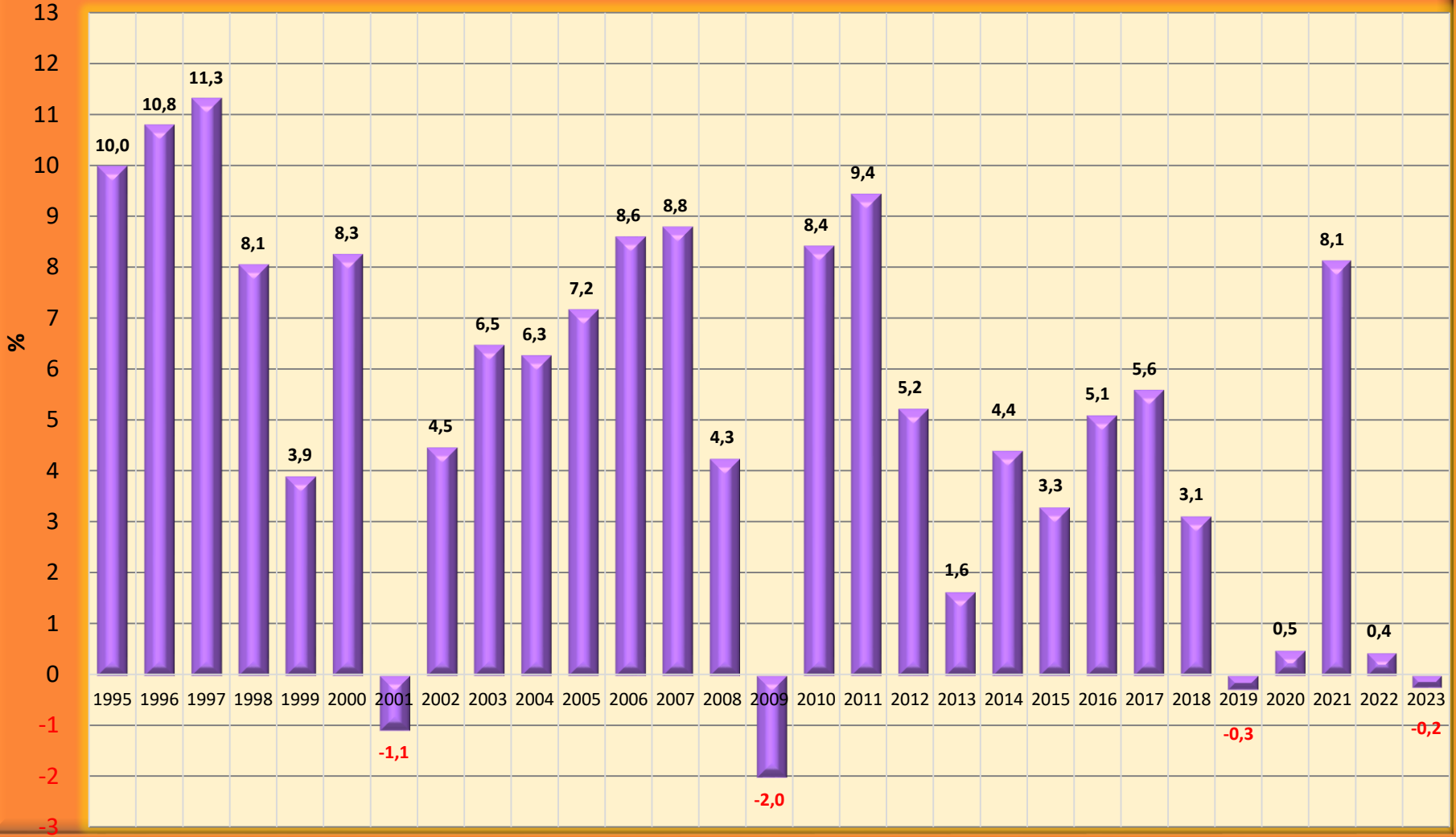

Türkiye’de Tüketime Sunulan Elektrik Enerjisi (GWh), 2000 – 2023

Elektrik Tüketiminin Bir Önceki Yıla Göre Değişimi (%) 2000-2023

Türkiye Elektrik Tüketiminin Bir Önceki Yıla Göre Değişimi

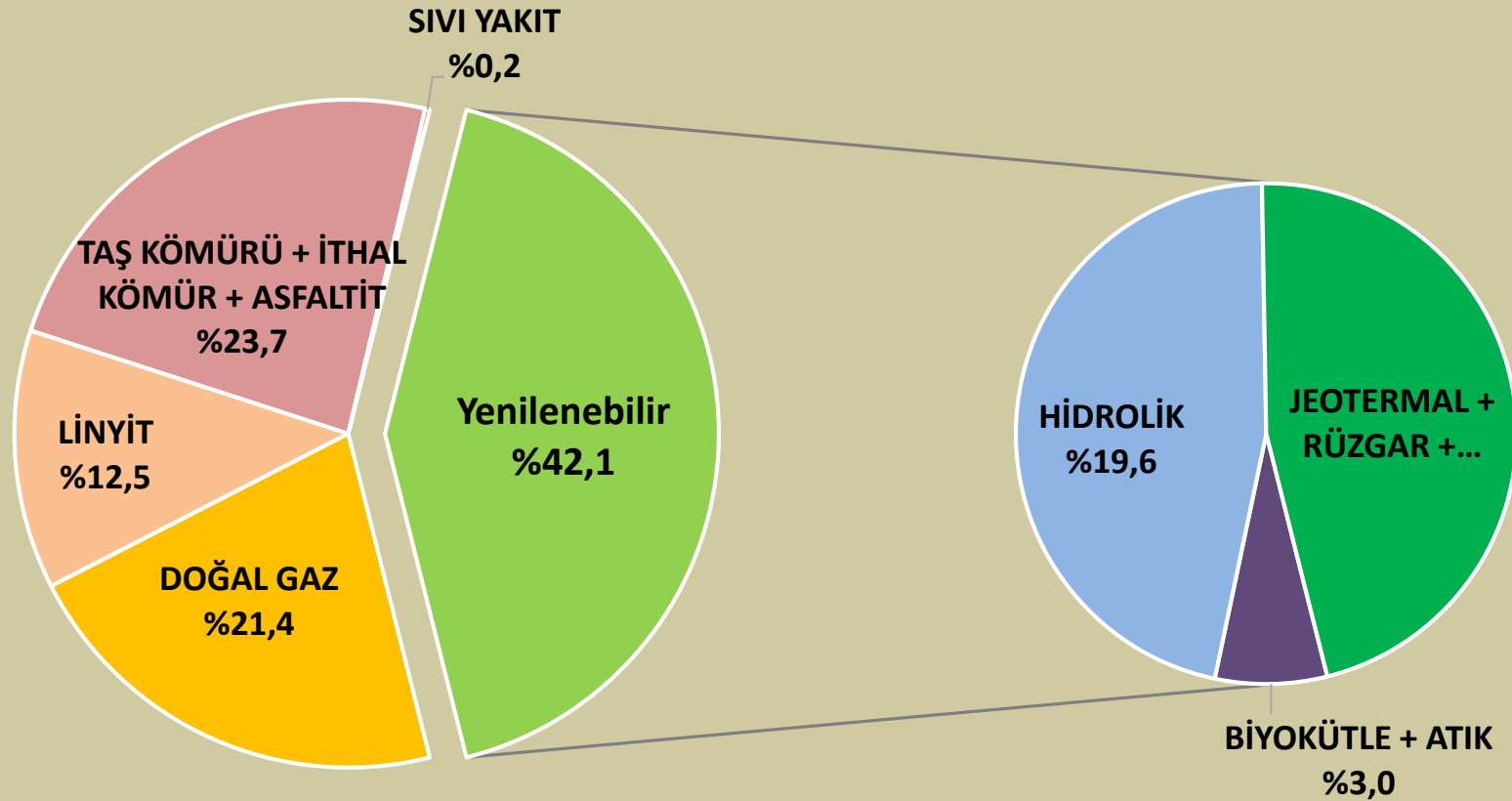
2023 Yılı Elektrik Üretimine Kaynaklara ve Üreticilere Göre Dağılımı (Milyon kWh, %)

KAYNAK	ÜRETİM (GWh)	PAY (%)
DOĞAL GAZ	69.774	%21,4
LİNYİT	40.930	%12,5
TAŞ KÖMÜRÜ + İTHAL KÖMÜR + ASFALTİT	77.362	%23,7
SIVI YAKIT	704,8	%0,2
FOSİL KAYNAK	188.770	%57,9
BİYOKÜTLE + ATIK	9.944	%3,0
HİDROLİK	63.840	%19,6
JEOTERMAL + RÜZGAR + GÜNEŞ	63.748	%19,5
YENİLENEBİLİR KAYNAK	137.531	%42,1
TOPLAM ÜRETİM	326.302	

KURULUŞ	ÜRETİM	KURULUŞ PAYI (%)
EÜAŞ SANTRALLERİ	43.984,6	%13,5
ÜRETİM ŞİRKETLERİ + İŞLETME HAKKI DEVREDİLEN	266.012,6	%81,5
LİSANSSIZ	16.304,4	%5,0
TOPLAM	326.301,6	100%

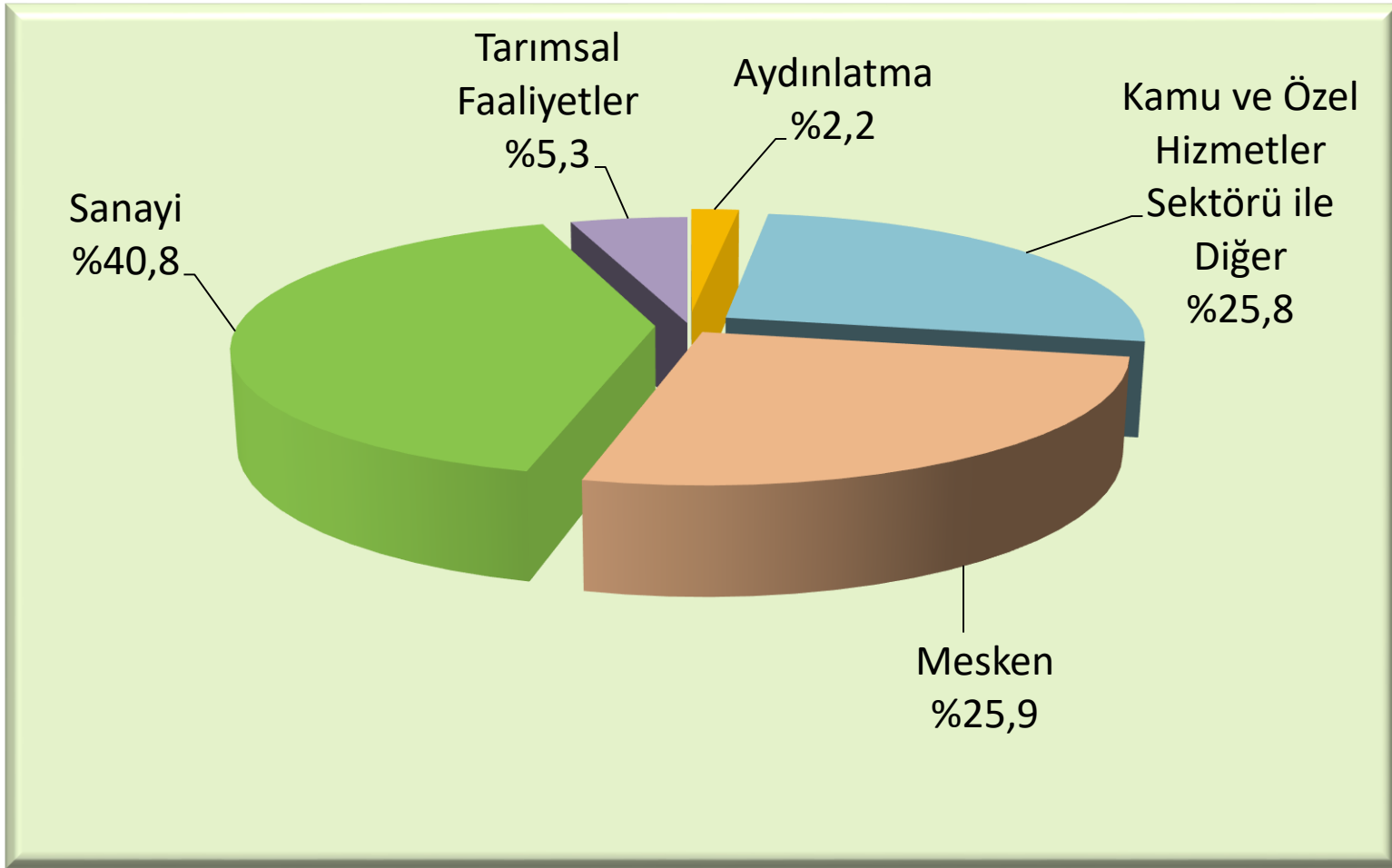
2023 Yılı Elektrik Üretiminin Kaynaklara Dağılımı

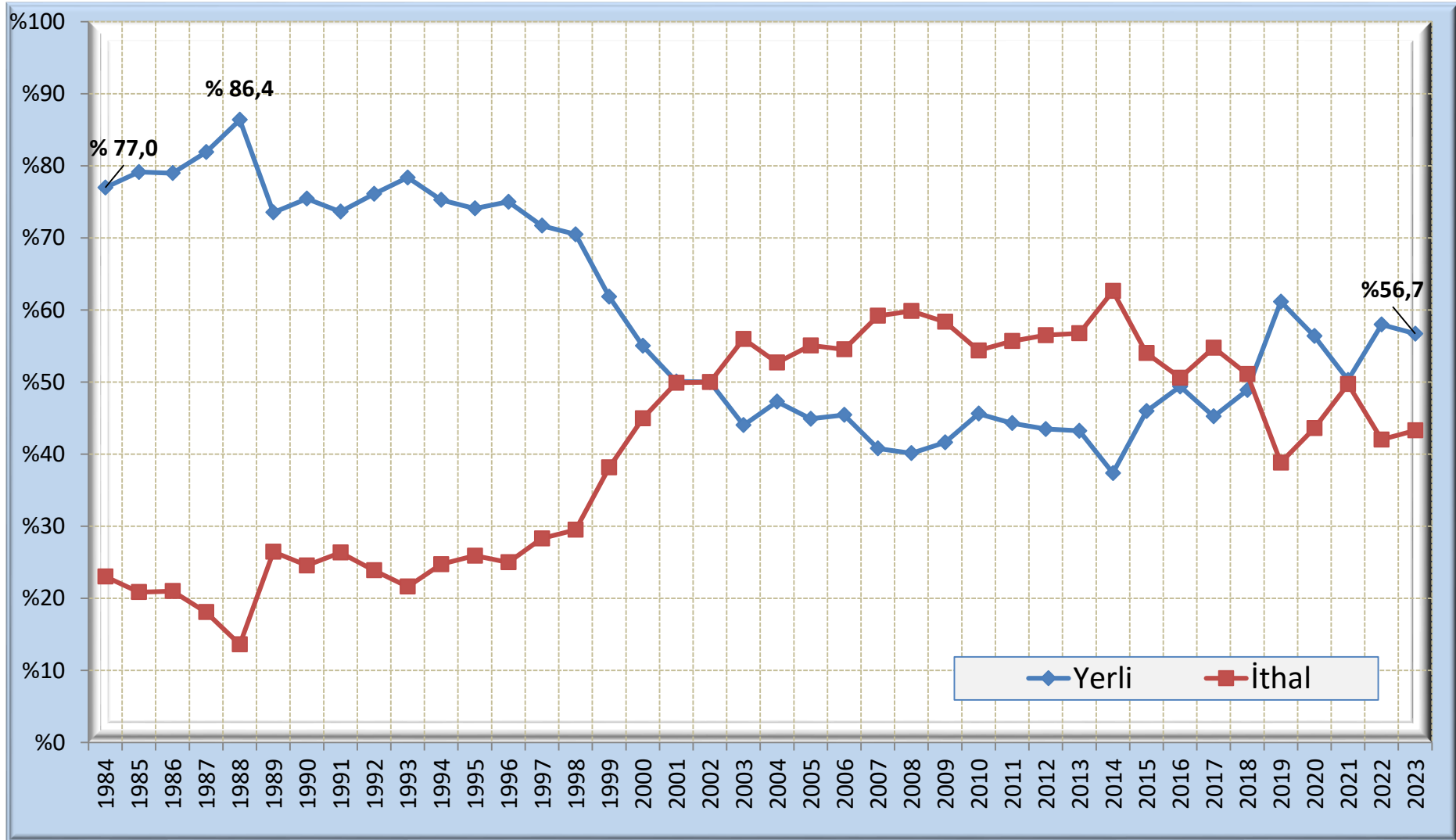
Elektrik Tüketiminin Sektörel Dağılımı, 2023

2023 yılında ülkemizde nihai tüketime sunulan ve faturalanan toplam elektrik enerjisi **254,7 Milyar kWh** olup sektörlere göre dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir. Tüketimdeki en büyük pay **%40,8** ile sanayiye aittir.

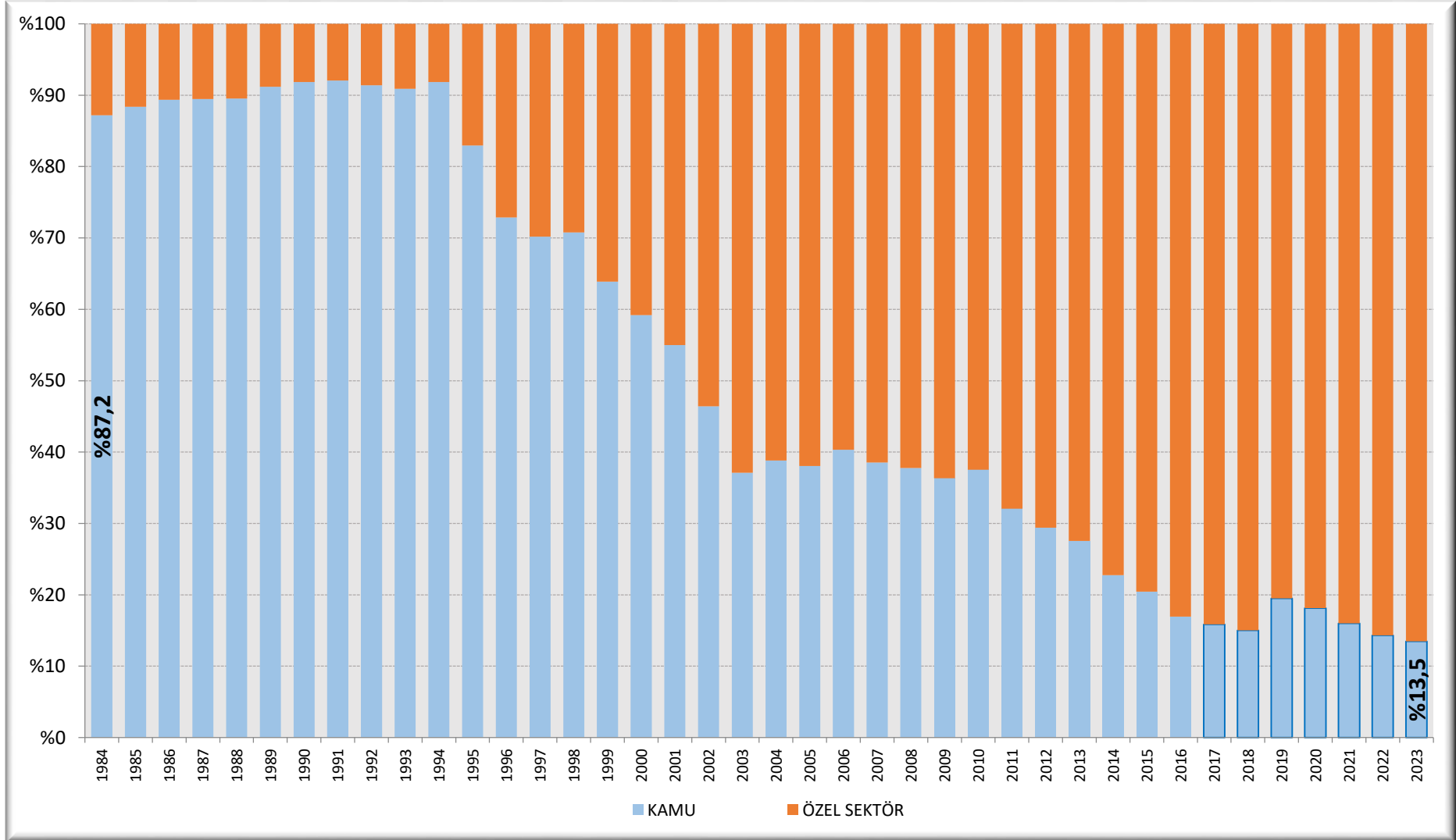

Elektrik Üretiminde Yerli-İthal Kaynak Paylarının Gelişimi (%), 1984-2023

Kaynak: TEİAŞ

Elektrik Üretiminde Kamu ve Özel Sektör Paylarının Gelişimi (%), 1984 – 2023

Kaynak: TEİAŞ

Elektrik üretiminde Kamu Payı
1984 yılında %87,2
2023 yılında %13,5

Türkiye Elektrik Enerjisi Talep Tahminleri (RESMİ)

	DÜŞÜK		BAZ		YÜKSEK	
	GWh	%	GWh	%	GWh	%
2023	316.188	-	335.262	-	352.031	-
2024	326.097	3,1	346.589	3,4	365.853	3,9
2025	334.933	2,7	358.616	3,5	380.379	4,0
2026	341.875	2,1	370.721	3,4	395.303	3,9
2027	351.023	2,7	383.250	3,4	410.760	3,9
2028	358.991	2,3	394.538	2,9	424.957	3,5
2029	368.225	2,6	407.245	3,2	440.516	3,7
2030	378.307	2,7	420.914	3,4	457.446	3,8
2031	388.812	2,8	435.227	3,4	474.873	3,8
2032	400.349	3,0	450.754	3,6	493.720	4,0

4. YEKDEM

(**Y**ENİLENEBİLİR **E**NERJİ **K**AYNAKLARINDAN ELEKTRİK
ÜRETİMİNİ **D**ESTEKLENME **M**EKANİZMASI)

TL olarak ödenecek satın alma fiyatlarının 3 ayda bir ÜFE, TÜFE, ABD DOLARI ve EURO güncel değerlerine bağlı olarak belirlenen oranlarda güncellenmesi ancak güncellenen fiyatların aşağıda belirtilen tavan değerleri geçmemesi kararlaştırılmıştır.

YEKDEM ÖDEMESİNDE GÜNCELLEME

Tesis Tipi		Güncelleme Üst Sınırı (Dolar-sent/kWh)
Hidroelektrik		6,40
Rüzgar		5,10
Jeotermal		8,60
Biyokütle	Çöp Gazı/Atık Lastik	5,10
	Biyometanizasyon	8,60
	Termal Bertaraf	8,00
Güneş		5,10

Enflasyon ve döviz kuru arttıkça YEKDEM desteği de artacak; sisteme giren üretici, ekonomik gelişmelere göre çok kısa zamanda üst sınırdan destek almaya başlayabilecektir.

YEKDEM

01.05.2023 Pazartesi günü Resmi Gazetede yayınlanan 7189 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı.

Bir önceki kararın süresi dolmadan 1/5/2023 - 31/12/2030 döneminde uygulanacak yeni satın alma fiyatları belirlenmiş, güncelleme tavan değerleri de yükseltilmiş ayrıca güncelleme için taban fiyat değeri belirlenmiştir.

		YEKDEM UYGULAMA FİYATI (Kuruş/kWh)	YEKDEM UYGULAMA SÜRESİ (Yıl)	YEKDEM TABAN FİYATI (Dolar-sent /kWh)	YEKDEM TAVAN FİYATI (Dolar-sent/ kWh)	YERLİ KATKI UYGULAMA FİYATI (Kuruş/kWh)	YERLİ KATKI UYGULAMA SÜRESİ (Yıl)
HİDROELEKTRİK	REZERVUARLI	144,00	10	6,75	8,25	28,80	5
	NEHİR TİPİ	135,00	10	6,30	7,70	28,80	5
RÜZGAR	KARASAL	106,00	10	4,95	6,95	28,80	5
	DENİZ ÜSTÜ	144,00	10	6,75	8,25	38,45	5
JEOTERMAL		202,00	15	9,45	11,55	28,80	5
BİYOKÜTLE	ÇÖP GAZI / ATIK	106,00	10	4,95	6,05	28,80	5
	BİYOMETANİZASYON	173,00	10	8,10	9,90	28,80	5
	TARIMSAL ATIK	134,90	10	5,75	8,00	21,58	5
GÜNEŞ		106,00	10	4,95	6,05	28,80	5
RÜZGAR+GÜNEŞ		125,00	10	5,85	7,15	38,45	10
PHES		202,00	15	9,45	11,55	38,45	10
DALGA/AKINTI		135,00	10	6,30	7,70	38,45	10

01.05.2023 Pazartesi günü Resmi Gazetede yayınlanan 7189 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yapılan önemli değişiklikler

- Jeotermal için YEKDEM yararlanma süresi 15 yıl oldu.
- Hidrolik kaynaklar Barajlı ve Nehir Tipi olarak ayrıldı.
- Rüzgar kaynakları Karasal ve Deniz üstü olarak ayrıldı.
- Rüzgar ve Güneş kaynakları bir arada olması tanımlandı.
- Pompa Depolamalı HES tanımlandı.
- Dalga ve Akıntı kaynakları tanımlandı.
- Daha önce YEKDEM fiyatları için taban fiyat yok iken 01/05/2023 tarihinde taban fiyat getirildi.
- 01/07/2021 tarihinde 3 ayda bir güncellenme kararı verilmiş olan YEKDEM fiyatları ayda bir güncellenecek.
- Enflasyon ve döviz kuru arttıkça YEKDEM desteği de artacak; sisteme giren üretici, ekonomik gelişmelere göre çok kısa zamanda üst sınırdan destek almaya başlayacaktır.

YEKDEM

Kurulu Güç (MW)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Hidroelektrik	21,0	929,7	246,2	598,2	2.116,3	9.960,0	11.096,3	11.706,4	12.588,5	12.446,3	13.095,0	11.793,0	7.648,7	6.813,9
Akarsu	8,0	916,6	246,2	569,9	2.092,1	5.557,9	6.012,9	6.210,7	6.269,1	6.246,4	5.488,4	4.882,3	3.537,9	2.816,7
Rezervuar	13,0	13,0	0,0	28,2	24,3	4.402,1	5.083,4	5.495,7	6.319,4	6.199,9	7.606,6	6.910,7	4.110,8	3.997,2
Jeotermal	72,4	72,4	140,4	227,8	389,9	599,2	752,1	996,8	1.252,7	1.503,0	1.578,6	1.709,8	1.641,8	1.447,1
Rüzgar	563,1	685,0	106,5	824,8	2.732,1	4.319,8	5.238,7	6.200,0	6.495,6	6.974,3	8.275,1	9.286,3	8.042,8	6.751,0
Güneş	0,0	0,0	51,8	0,0	0,0	0,0	12,9	13,9	81,7	174,9	396,4	468,8	468,8	468,8
Fotovoltaik	0,0	0,0	51,8	0,0	0,0	0,0	12,9	13,9	81,7	174,9	396,4	468,8	468,8	468,8
Biyokütle	56,6	73,4	101,6	139,7	185,2	203,7	300,0	349,2	503,1	778,7	1.223,2	2.266,1	2.220,2	2.189,1
Atık	0,0	0,0	1,7	5,4	17,7	23,6	90,0	127,3	216,2	403,6	765,4	1.805,0	1.875,5	1.874,5
Biyogaz	22,6	0,0	0,5	43,8	59,2	60,0	22,9	24,1	30,8					
Çöp	34,0	73,4	99,4	90,5	108,3	120,0	187,1	197,8	256,0	375,1	457,8	418,2	341,6	314,6
Enerji Bitkisi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0			42,9	3,1	
Genel Toplam	713,1	1.760,4	646,6	1.790,4	5.423,6	15.082,7	17.399,9	19.266,3	20.921,5	21.877,2	24.568,4	25.524,0	20.022,3	17.669,8

YEKDEM

	YEKDEM ÜRETİMİ (GWh)	YEKDEM ÜRETİM KAPASİTESİ (GWh)	GERÇEKLEŞEN ÜRETİMİN ÜRETİM KAPASİTESİNE ORANI
2011	171	3.087	%5,5
2012	5.264	8.869	%59,3
2013	2.361	2.995	%78,8
2014	5.875	8.717	%67,4
2015	17.945	24.433	%73,4
2016	45.831	58.979	%77,7
2017	50.497	69.024	%73,2
2018	62.505	74.225	%84,2
2019	76.668	81.432	%94,1
2020	73.482	82.528	%89,0
2021	74.254	93.812	%79,2
2022	83.132	105.263	%79,0
2023	74.607	88.475	%84,3

YEKDEM

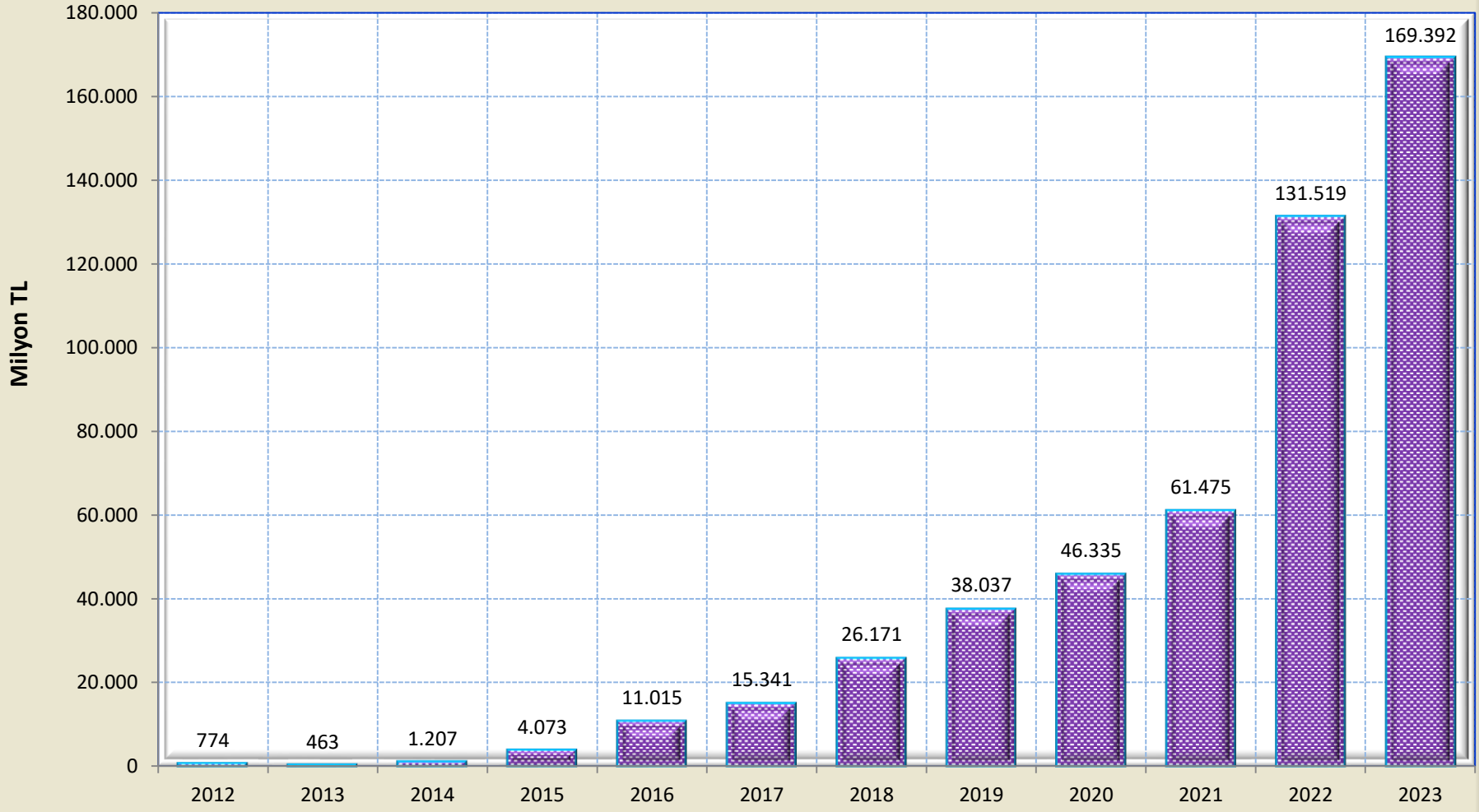

	Hidrolik GWh)	Rüzgar (GWh)	Jeotermal (GWh)	Atık (GWh)	Güneş (GWh)	Lisanssız (GWh)	YEK- DEM Toplam Üretim (GWh)	Türkiye Toplam Üretim (GWh)	Toplam Elektrik Üretiminde YEK-DEM Payı	Türkiye Toplam Yenilenebilir Üretim (GWh)	Toplam Yenilenebilir Üretimde YEK-DEM Payı
2012	2.321	2.082	487	374			5.264	239.497	%2,2	64.625	%8,1
2013	528	223	858	751		1	2.361	240.154	%1,0	68.342	%3,5
2014	1.073	2.379	1.437	957		29	5.875	251.963	%2,3	51.546	%11,4
2015	5.651	8.276	2.711	1.083		224	17.945	261.783	%6,9	82.417	%21,8
2016	16.213	14.163	3.707	10.614		1.134	45.831	274.408	%16,7	88.610	%51,7
2017	17.213	16.765	4.503	8.993	24	2.998	50.497	295.511	%17,1	85.013	%59,4
2018	27.370	19.003	5.968	2.047	39	8.078	62.505	304.802	%20,5	95.118	%65,7
2019	36.962	19.901	6.997	2.817	160	9.831	76.668	304.252	%25,2	129.173	%59,4
2020	29.671	20.659	7.817	3.731	375	11.230	73.482	305.349	%24,1	124.102	%59,2
2021	21.973	25.235	8.277	5.203	1.493	12.073	74.254	331.492	%22,4	118.514	%62,7
2022	25.251	27.502	8.550	6.904	2.786	12.139	83.132	326.015	%25,5	128.476	%64,7
2023	14.815	23.902	9.303	7.790	3.727	15.070	74.607	326.302	%22,9	137.532	%54,2

YEKDEM

TOPLAM ÖDEMELER (YILLIK CARİ DEĞERLER)

NE YAPILDI, NE YAPILMALI?

- YATIRIMCILARIN İSTEĞİ ÜZERİNE YEKDEM SÜRESİ YENİDEN UZATILDI.
- DESTEĞİN 2015 YILINDA TL OLMASI GEREKİYORDU, SÜRE UZATILDI, OYSA DESTEKLER TL OLUNCA ÖDEMELERDE DÜŞÜŞ OLACAKTIR.
- DESTEKLER, 2021 TEMMUZ SONRASI İŞLETMEYE GİRECEKLER İÇİN ÜÇER AYLIK DÖNEMLERLE GÜNCELLENMEK ÜZERE TL OLARAK DEĞİŞTİ, ANCAK TAVAN FİYAT YİNE DOLAR CİNSİNDEN BELİRLENDİ. 1 MAYIS 2023 TARİHİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİK İLE NEREDEYSE 2021 ÖNCESİ DÖVİZ OLARAK ÖDEME SEVİYESİNE GERİ DÖNÜLDÜ.
- **ORMANDA ATIK OLMAZ, DESTEKLENMEMELİ**
- **ÇÖP İTHALATINA İZİN VERİLMEMELİ**
- AMACI DIŞINA ÇIKMIŞ OLAN, ÖZEL ŞİRKETLERE YÜKSEK KAZANÇ SAĞLAMA MEKANİZMASINA DÖNÜŞEN VE BEDELİ TÜM TÜKETİCİLER TARAFINDAN ÖDENEN YEKDEM UYGULAMASINA SON VERİLMELİDİR.

5. ELEKTRİK ÜRETİMİNİN DURUMU, UYGULAMALAR VE SORUNLAR

2002-2023 Döneminde Türkiye Elektrik Sektörü (1)

AKP iktidarı döneminde enerji politikalarını belirleyen temel eğilim; enerji sektörünün neoliberal politikalar doğrultusunda yeniden yapılandırılması, özelleştirmeler, kamu varlıklarının satılması, piyasaların oluşturulması ve kamu hizmetlerinin özel sektöre devredilmesi ve piyasa faaliyetine dönüştürülen bu hizmetlerin özel şirketler eliyle verilmesidir.

Aslında neoliberal politikalar, sistemin 1970'lerde girdiği kriz sonrasında, ekonomik, toplumsal ve ideolojik yönleri ile yeni bir sermaye birikim modeli olarak gündeme gelmiştir. Neoliberal politikaların etkisini gösterdiği alanlardan biri de enerji sektörü olmuştur. Geçmişte kamu hizmeti olarak görülen faaliyetler, özel sermaye tarafından ticari olarak işletilebilecek küçük alanlara ayrıştırılarak, özelleştirilmelerinin önü açılmıştır. Temelleri 1980'de 24 Ocak kararları ile atılan, 12 Eylül askeri rejiminde ve izleyen ANAP ve koalisyon hükümetleri dönemlerinde pekiştirilen bilinçli bir yapılanma ve kurgu ile 1980'lerin ortalarından itibaren, özellikle **elektrik alanında 3096 sayılı Yasa** ile başlayan çok sayıda düzenleme ile Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet, İşletme Hakkı Devri adı altındaki al ya da öde koşullu sözleşmeler yapılmıştır. 20.02.2001 tarihinde **Elektrik Piyasası Kanunu**, 18.04.2001 tarihinde **Doğalgaz Piyasası Kanunu** yayınlanması ve bunlara paralel olarak **Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu** oluşturulmasıyla yeni bir aşamaya gelinmiştir. **Daha sonra 2003 yılında Petrol Piyasası Kanunu, 2005 yılında LPG Piyasası Kanunu yayınlanmıştır.**

2002-2023 Döneminde Türkiye Elektrik Sektörü (2)

Bu düzenlemelerin amacı genel olarak "söz konusu alanların, siyasi otoriteden bağımsız, piyasanın gerekliliklerine göre işlemlerini sağlamak" olarak ifade edilmektedir. Bu uygulamalar ülkemizin ihtiyaçlarından değil, uluslararası sermayenin çıkarları doğrultusunda geliştirilen politikaların Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşlar aracılığıyla uygulamaya sokulmasından kaynaklanmıştır. Kamu kurumlarının özelleştirilmesi ve kamu hizmetlerinin özel sektörün kâr edebileceği piyasa faaliyetleri haline dönüştürülmesi AKP döneminden önce başlamakla birlikte bu uygulamalar AKP iktidarı döneminde hız kazanmıştır.

Son yirmi iki yıllık süre içerisinde, kamu mülkiyetinde olan elektrik üretim tesisleri çok büyük oranda, dağıtım tesisleri ise tamamen özel sektöre devredilmiştir. İletim sisteminin de özelleştirilmesi için karar alınmış fakat daha sonra bu kararın uygulanması iki yıl ertelenmiştir. Bugün Türkiye elektrik sistemi piyasalaştırılmıştır. Ancak özel şirketlerin lehine bazı piyasa dışı desteklerden de geri durulmamaktadır.

Bağımsız İdari Otorite olarak takdim edilen Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, iktidarın bütün tercih ve talimatlarını yerine getiren, elektrik tarifelerini iktidarın talimatları doğrultusunda hazırlayan ve uygulayan, özel sektör elektrik üreticileri ve dağıtım şirketlerinin karlarının maksimizasyonu için çalışan ve bu amaçla gerekli yasal düzenlemeleri hazırlayan, temel misyonunu özel şirketlerin çıkarlarını koruma ve geliştirmek olarak gören, yurttaşların taleplerini ise yok sayan bir kurum olarak faaliyet göstermektedir.

2002-2023 Döneminde Türkiye Santrallerinin Gelişimi (1)

2002'de 31.845,8 MW olan kurulu güç 2023 sonu itibariyle **3,36 kat** artarak 107.693 MW olmuştur. Yıllık üretim ise **2,52 kat** artmış ve 129.399,5 GWh'ten 326.302 GWh'e çıkmıştır.

İthal yakıtlı santrallerin kurulu gücü **2,9 kat**, yıllık üretimleri **2,16 kat**; termik santrallerin toplam kurulu gücü **2,43 kat** ve üretimleri **2 kat** artmıştır.

Yenilenebilir kaynaklara dayalı santrallerin kurulu gücü **4,84 kat** üretimleri **4,04 kat** artmıştır. Hidroelektrik santralleri hariç tutarsak diğerlerinin toplam kurulu gücü (başlangıç değerleri çok küçük olduğu için) **431,8 kat** artarak 64 MW'tan 27.636 MW'ta, yıllık üretimleri ise **226 kat** artarak 326 GWh'ten 73.692 GWh'e ulaşmıştır.

Bu artışlara rağmen yenilenebilir kaynaklara dayalı elektrik üretiminde gelinen seviye ülkemizin potansiyeline yaklaşımdan çok uzaktır. **2023 sonu itibariyle REPA'ya göre 48.000 MW olan karasal rüzgar enerjisi santral kurulu güç potansiyelinin sadece %25'i; GEPA'ya göre güneşten yıllık 380.000 GWh üretim potansiyelinin sadece %4,9'u değerlendirilmektedir. Dünya Bankası Raporuna göre 70.000 MW olan deniz üstü rüzgar enerjisi potansiyelimiz için ise henüz etkin bir adım atılmamıştır.**

2002-2023 Döneminde Türkiye Santrallarının Gelişimi (2)

Uzun yıllar yerli kömür yakıtlı santral yatırımı yapılmamış, EÜAŞ'a ait santralların çoğu 2008-2013 yılları arasında özelleştirilmiş, 2009-2019 arasında özel sektöre ait yeni santrallar devreye girmiştir. Afşin Elbistan A ve B santrallarının üretiminin çok düşük olması yerli kömür yakıtlı santralların toplam ortalama kapasite kullanım oranını olumsuz yönde etkilemektedir. Şubat 2023'de yaşanan depremler nedeniyle Afşin Elbistan A santralının bazı ünitelerinde büyük hasar meydana gelmiş olup, bu üniteler halen devreye alınamamıştır. Mart 2024'de Afşin Elbistan A santralına ilave 2 ünite için ÇED süreci başlatılmıştır.

İthal kömür, asfaltit, yerli taş kömürü santrallarının kurulu gücü 2023 yılında 2004 yılına göre **5,4** ve üretimleri **6,5 kat** artmıştır. 2022 yılında kurulu güce 1.380 MW kapasiteli Çin sermayeli Hunutlu TES ilave olmuştur. 2023 yılında ithal kömür yakıtlı santrallarda, 72.101 GWh ile, şimdiye kadarki en yüksek yıllık üretim gerçekleşmiş, ilk kez doğal gaz yakıtlı santralların üretiminin üstünde çıkmış, yıllık toplam üretimdeki payı %22 olmuştur.

2023 Sonu İtibarıyla Doğal Gaz Santrallarının kurulu gücü, 2004 yılı kurulu gücünün **2,5 kat**ıdır. 2004 yılında 62.242 GWh elektrik üretilmişken 2023 yılı üretimi (2,5 kat kurulu güce rağmen) bu değere çok yakın, 69.774 GWh, olarak gerçekleşmiştir.

2004-2023 arasında fosil yakıtlı kurulu güçteki plansız fazla artışlar ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı tesislerin devreye girmesi nedeniyle kapasite kullanım oranları güvenilir üretim kapasitesine göre yüzde 85'ten yüzde 74'e, proje üretim kapasitesine göre ise yüzde 73'den yüzde 61'e düşmüştür.

2002-2023 Döneminde Türkiye Santrallerinin Gelişimi

(3)

Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinde 8 Mart 2020'de yapılan değişiklik ile birden fazla kaynağa dayalı elektrik üretim tesislerinin kurulması mümkün hale gelmiş ve 510 MW Ana Kaynak Kurulu Gücüne sahip Aşağı Kaleköy HES sınırları içinde Yardımcı Kaynak olarak 79,9 MW gücünde GES kurulumu ile ülkemin ilk "hibrit santrali" 2021 yılında sisteme girmiştir.

Yenilenebilir kaynakların kullanımında yaşanan gelişmelere paralel olarak ülkemizde de şebeke ölçeğinde elektrik depolama tesislerine ihtiyaç olduğu ve bunun için gerekli adımların atılmasının gerektiği açıktır. Bu kapsamda EPDK tarafından hazırlanan düzenleme 19 Kasım 2022'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, ne yazık ki, bu düzenlemenin de ülkemize yeni bir plansızlık örneğini yaşatacağı şimdiden görülmektedir. Kurulu gücümüz 2022 sonunda yaklaşık 21.000 MW'ı RES ve GES olmak üzere toplamda **103.809 MW** iken, Nisan 2023 itibarıyla depolamalı rüzgar veya güneş enerjisi santralleri için ön lisans başvurularının **221.000 MW** olduğu açıklanmıştır. Bunlardan 29.659 MW'ına lisans verilmiştir. **Kriterleri belirlenmeden ve isteyen kişinin-kurumun istediği yere tesis kurabilecekmiş gibi yapılan çağrı üzerine gerçekleşen bu başvuruların büyük bir kısmının "lisans kapatmak" amacı taşıdığı, bir çoğunun gerçekleşmeyeceği özel sektör temsilcilerince de söylenmektedir. Enerji yönetimi ise gerçek çözümlerin değil, bu kabarık başvuru düzeyinden bir başarı hikayesi çıkarmanın peşinde.**

5.1

YENİLENEBİLİR ENERJİ

SANTRALLARININ GELİŞİMİ ve

YEKA'LAR (YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAK ALANI)

**TEİAŞ Türkiye Elektrik Enerjisi 10 Yıllık Üretim Kapasite Projeksiyonu (2012-2021)
Raporunda Öngörülen Kurulu Güç ve Üretim Kapasitelerinden Yola Çıkılarak Saptanan
MW Başına Yıllık Ortalama Üretim Kapasiteleri**

KAYNAK/YAKIT TÜRÜ	GÜVENİLİR ÜRETİM KAPASİTESİ (MWh)	PROJE ÜRETİM KAPASİTESİ (MWh)
İTHAL KÖMÜR	6.500	6.900
LİNYİT	5.500	6.220
DOĞAL GAZ	6.900	7.320
HİDROLİK	2.000	3.450
JEOTERMAL	6.700	7.120
RÜZGAR	2.700	3.480
GÜNEŞ	1.400	2.300
BİYOKÜTLE	4.000	5.000

Kaynak: TEİAŞ

Son Beş Yılda Yenilenebilir Enerji Santrallerinin Gelişimi

KURULU GÜÇ

	Hidrolik (MW)	Rüzgar (MW)	Güneş (MW)	Jeotermal (MW)	Biyo+Atık Isı (MW)
2018	28.291	7.005	5.063	1.283	739
2019	28.503	7.591	5.995	1.515	1.163
2020	30.984	8.832	6.667	1.613	1.485
2021	31.493	10.608	7.816	1.676	2.035
2022	31.571	11.396	9.425	1.691	2.309
2023	31.964	11.803	11.691	1.691	2.450
ARTIŞ ÇARPANI	1,13	1,68	2,31	1,32	3,32

ARTIŞ ÇARPANI = 2023 KURULU GÜCÜNÜN 2018 KURULU GÜCÜNE ORANI

YILLIK ARTIŞ

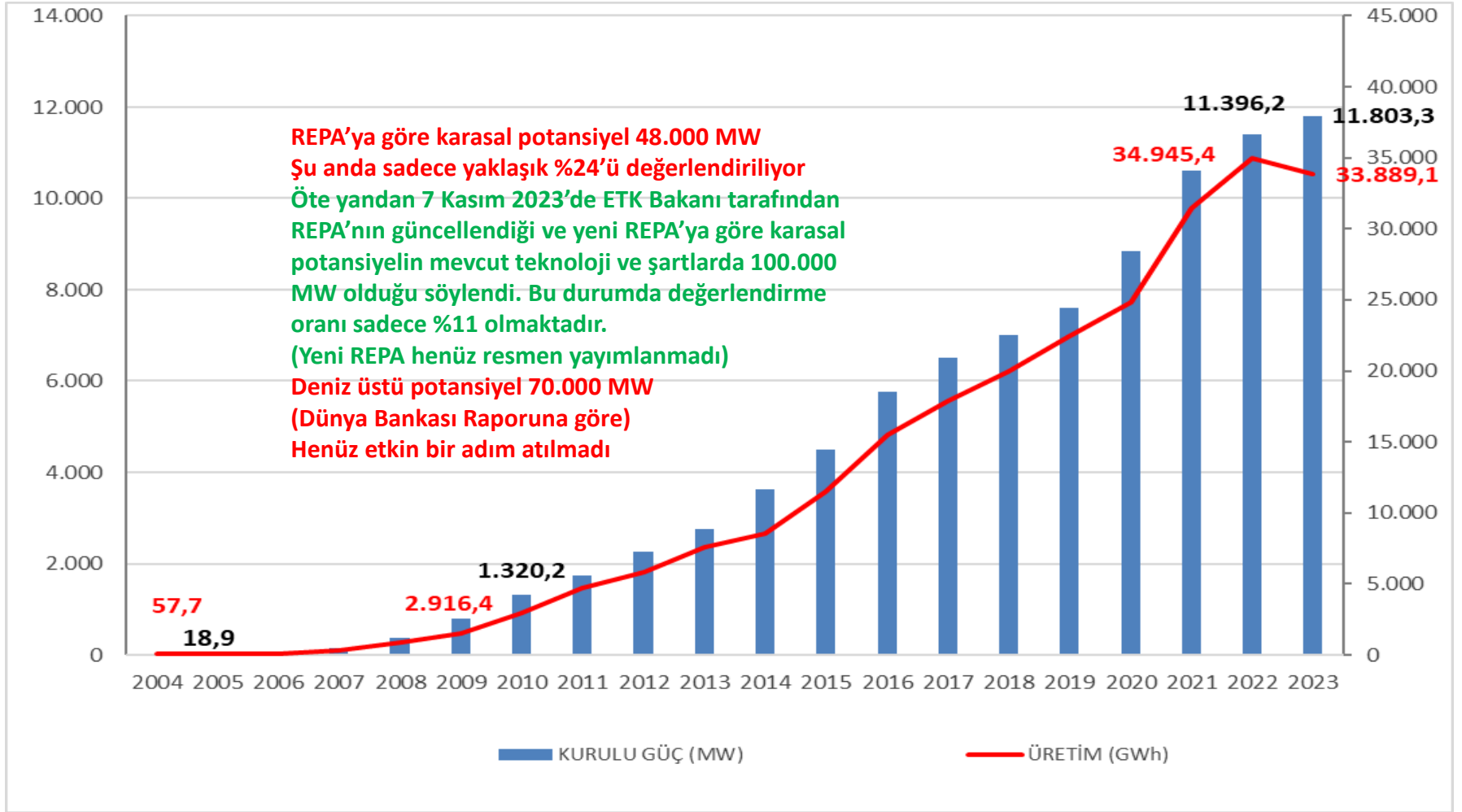
	Hidrolik (MW)	Rüzgar (MW)	Güneş (MW)	Jeotermal (MW)	Biyo+Atık Isı (MW)
2019	212	586	932	232	425
2020	2.481	1.241	672	99	321
2021	509	1.776	1.148	63	551
2022	79	788	1.610	15	273
2023	393	407	2.266	0	141
TOPLAM ARTIŞ	3.673	4.798	6.628	409	1.711

ARTIŞ GENEL TOPLAMI= 17.218,3 MW

RES

Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

Kaynak: TEİAŞ ve EPDK verileri

Rüzgar Enerjisi – Ne Olmuştu?

- 1 Kasım 2007 öncesinde 3.760 MW kapasite için lisans verilmişti.
- 1 Kasım 2007’de alınan başvuruların değerlendirilmesi 5 Ekim 2009’da sonlandırılabilirdi ve en fazla katkı payı vermeyi teklif eden firmalara lisans verildi. Böylelikle RES’ler için daha öncekilerle birlikte 11.917 MW için bağlantı kapasitesi tahsis edilmiş oldu. Bir kısmının orman vb. izinleri alamama gibi sorunlar nedeniyle gerçekleşmeyeceği düşünülüyor.
- Ardından önlisans sistemi uygulamasına başlandı. 2013 yılındaki EPDK duyurusu ile 3.000 MW kapasite için Nisan 2015’te alınan önlisans başvuruları Nisan ve Aralık 2017’de yapılan açık ihale ile sonlandırılarak 2.880 MW bağlantı kapasitesi tahsis edildi. 82 adet projenin toplam 2.765 MW kapasitesi için önlisans başvurusu alındı. 2021’e gelindiğinde ön lisans almış olan projelerden yaklaşık 1.350 MW kapasite, önlisans sahiplerinin talepleri ile (tanınan haklar sonrasında) sonlandırıldı.
- 2015 yılında ikinci kez bağlantı kapasitesi tahsisi duyurusu yapıldı. Ancak başvuru alımları 3 kez ertelendi.
- 2017 ve 2019 yıllarında her biri 1.000 MW kapasite için iki Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı (YEKA) ihalesi yapıldı. Üçüncü YEKA-RES (850 MW) ihalesi 14 Haziran 2022’de yapıldı.

- 3 Mart 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Kurul Kararı ile EPDK tarafından 2015 yılında özel sektöre yapılan çağrı ile Ekim 2016’da alınması hedeflenen ancak ardından 3 kez ertelenen Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) önlisans başvuruları alımı iptal edildi. Daha önce 2020 yılı sonuna kadar Türkiye elektrik sistemine bağlanması öngörülen 2.000 MW’lık rüzgar santrali kapasitesi önlisans başvuruları altı yıl boyunca bekletildi. Yıllardır sonuçlandırılmayan başvurular (bağlantı kapasitelerinin YEKA projelerine tahsis edileceği gerekçesiyle) yok sayıldı.
- Bağlantı kapasite tahsis ihalelerinin bu şekilde ertelenmesi RES’lerin gelişimini, yenilenebilir enerji kapasitesinin artmasını engelleyici rol oynamıştır. Bir bakıma “esme rüzgar” denilmiştir. Ertelemelerin ardından iptal edilen ön lisans ihalesi için yapılmış olan rüzgâr ölçümleri ve diğer hazırlık çalışmalarının boşa gitmesi, enerji yönetiminin bilgi, deneyim, başarı ve beceri düzeyini ve ne denli güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan devreye alınma süreleri (bağlantı kapasitesi tahsisi yapıldıktan itibaren) 10 yılı aşan birçok santral vardır. Yatırım süresinin bu kadar uzamasındaki etkenler nelerdir? Yasal sürelerin aşılmasına ve (dolayısıyla) bağlantı kapasitelerinin bloke edilmesine nasıl ve neden izin verilmiştir? Bu yaşananlar genelde enerji özelde ise rüzgâr enerjisi sektöründeki kararsızlığı ve plansızlığı gözler önüne sermektedir.

Dünyada hızla yeni uygulama alanları bulan deniz üstü RES'ler için ülkemizde ilk somut adım 21 Haziran 2018 tarih ve 30455 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan duyuru ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından 1.200 MW kapasiteyle kurulacak deniz üstü (offshore) rüzgâr enerjisi santrali (DRES) için yenilenebilir enerji kaynak alanları (YEKA) tahsisi ve bu alanlar için belirlenen bağlantı kapasitelerinin kullandırılması ihalesi için son başvuru tarihinin 23 Ekim 2018 olarak açıklanması ile atılmıştır. Tavan fiyat 8 \$-sent/kWh olarak belirtilmiş, Saros, Kıyıköy ve Gelibolu aday bölgeler arasında yer almıştır ancak ihaleye katılan olmamış, konu ile ilgili yeni bir duyuru da yapılmamıştır.

Ardından Mart 2019'da Danimarka ile Türkiye arasında, açık denizlerde kurulacak rüzgâr santralleri için ikili anlaşma imzalanmış, anlaşma kapsamındaki projenin resmi başlangıcı ve 1. Yönlendirme Komitesi toplantısı 24 Mart 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Basında Danimarka'nın, Türkiye'nin Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) modeli kapsamında yeniden ilan etmeyi hedeflediği ihaleye teknik destek vereceği ve deniz üstü teknolojisi seçimi, yer seçimi ve ihalelerde yatırımcılara verilecek süreler hakkında ETKB'ye destek olmasının beklendiği dile getirilmiştir.

20 Mart 2023 tarihli TEBA Haber Dergisindeki habere göre; ETKB Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA) 2019 Enerji Sektör Programı Faz 4 Projesi kapsamında Dünya Bankası aracılığı ile sağlayacağı hibe ile finanse edilecek "Deniz Üstü Rüzgar Enerjisi Saha Araştırma Çalışmaları" ihalesinin açılmasına ilişkin çalışmalarına devam ediyor. Söz konusu Proje ile de ETKB bünyesindeki Enerji İşleri Genel Müdürlüğü (EİGM) tarafından, deniz üstü rüzgar enerjisine yönelik yeni bir ihalenin gerçekleştirilmesinden önce potansiyel yatırımcılar için risklerin azaltılması ve şeffaflığın artırılması hedefleniyor. Bu projenin çıktılarına göre herhangi bir sahanın uygun bulunması durumunda, yeni bir ihale kararının alınması ve duyurulması planlanıyor.

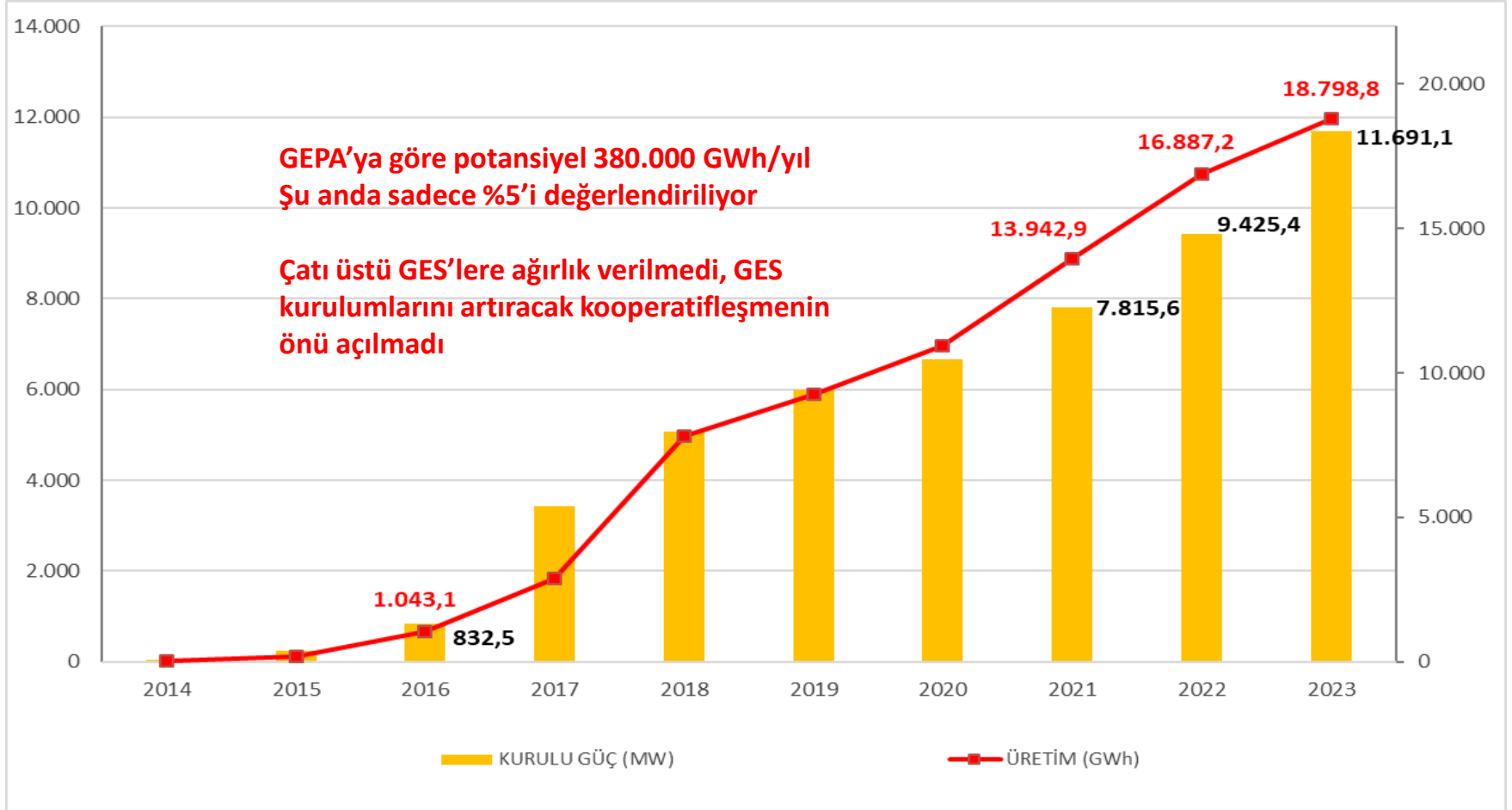
YEKA RES 1, 2, 3 ve DRES 1

	YEKA RES-1	YEKA DRES-1 (İPTAL)	YEKA RES-2	YEKA RES-3
Yer	Edirne, Kırklareli, Sivas, Eskişehir	Gelibolu, Saros, Kıyıköy	Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Muğla	20 bölge: 41 il
Tarih	3.08.2017	23.10.2018	30.05.2019	14.06.2022
Kapasite (MW)	1.000	1.200	1.000	850
Kazanan fiyat	34,8 USD/MWh	-	35,3 – 45,6 USD/MWh	408 -778 TL/MW
Tavan fiyat		80 USD/MWh		950 TL/MWh
Yatırımcı şirket	Kalyon, Siemens Gamesa, Türkerler Konsorsiyumu	-	Enerjisa, Enercon	Çeşitli
Satın Alım Garanti Süresi	15 yıl	-	15 yıl	-
Satın Alım Garanti Miktarı		50 TWh	-	35 GWh
Yerli Ekipman Oranı	%60	%60	55%	55%
NİSAN 2024 İtibariyle Ön Lisans Alınan Kurulu Güç (MW)	1.000	---	613	800

GES

Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

2023 Sonu İtibarıyla

Lisanslı Kurulu Güç = 1.665 MW

Lisanssız Kurulu Güç = 13.187 MW

YEKA GES 1, 2

YEKA GES 1: 20 Mart 2017 tarihinde 1.000 MW kapasite için yapılan 15 yıl alım garantili ihaleye göre:

Yüklenici: Kalyon-Hanwha Grubu (6,99 \$-sent/kWh) (Yabancı ortak daha sonra değişti)

Fabrika kapasitesi: 500 MW/yıl. Asgari yerlilik oranı: İlk 500 MW %60, sonraki %70

Fabrika → 19 Ağustos 2020'de işletmeye açıldı, 100.000 m² kapalı alana sahip

500 MWp/yıl kapasiteli modül (ingot dahil) üretimine yönelik fabrika yatırımı için Eylül 2019'da proje bazlı teşvik verildi. Teşvik Haziran 2021'de modül üretimine ilaveten 500 MWp/yıl panel üretimini de kapsayacak şekilde genişletildi.

ARGE Merkezi → Kuruldu, 2.500 m² kapalı alan ayrıldı

Karapınar GES'in devreye girme tarihi → 2023 ortası (Sözleşmeye göre 36 ay uzatıldı)

Sahada panel kurulumları ve devreye alma partiler halinde tamamlandı. Böylelikle 2023'ün ilk yarısında tesisin tümü işletmeye alınmış oldu.

YEKA GES 2: 05 Ekim 2018'de ilan edilen bağlantı kapasitesi tahsisinde; Şanlıurfa-Viranşehir, Hatay-Erzin ve Niğde-Bor'da toplam 1.000 MWe gücünde olacak şekilde 3 (üç) ayrı yarışma düzenlenmesi planlıyordu; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) tarafından 13 Ocak 2019'da yayımlanan duyuru ile YEKA GES 2'nin iptal edildiği açıklandı.

YEKA GES 3, 4, 5

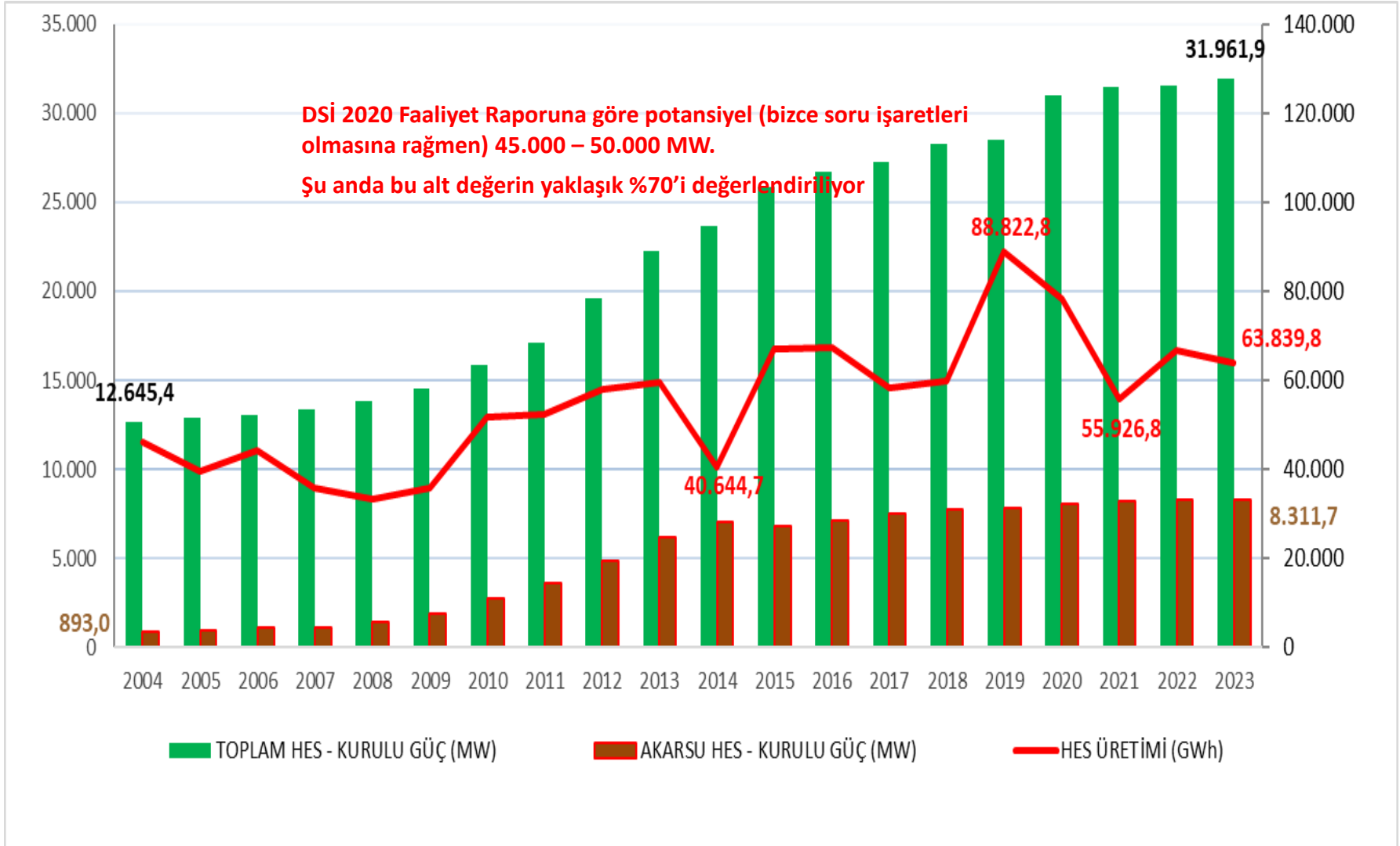

	YEKA GES-3	YEKA GES-4		YEKA GES-5
Yer	36 şehir	Bor, Erzin, Viranşehir		18 şehir
Tarih	26-29.04.2021, 24-27.05.2021	Bor-1,2,3: 08.04.2022	Erzin-1,2; Viranşehir-1-10 : 28.06.2022	Başvuruların 31 Mayıs 2022'de alınacağı ilan edilmişti. İleri bir tarihe ertelendi.
Kapasite (MW)	1.000	1.000		1.200
Fiyat	182 TL/MWh (minimum kazanana), 320 TL/MWh (maksimum kazanana)	375 TL/MWh (minimum kazanana), 427 TL/MWh (maksimum kazanana)	490 TL/MWh (minimum kazanana), 597 TL/MWh (maksimum kazanana)	Tavan Fiyat (şimdilik) 400 TL/MWh
Şirket	30 adet firma	Ecogreen Elektrik, Kalyon Enerji, Smart GES Enerji	Egesa, Eksim, İC İçtaş, Limak, Kalyon Enerji, Ral Enerji, Reşitoğlu Enerji	
Satın Alım Garanti Süresi	15 yıl	Bağlantı kapasitesinin her bir MW'lık değeri için santralin ilk kabul tarihinden itibaren üretilen 23 GWh için geçen süre		
Yerli Ekipman Oranı	%60	%75		%75

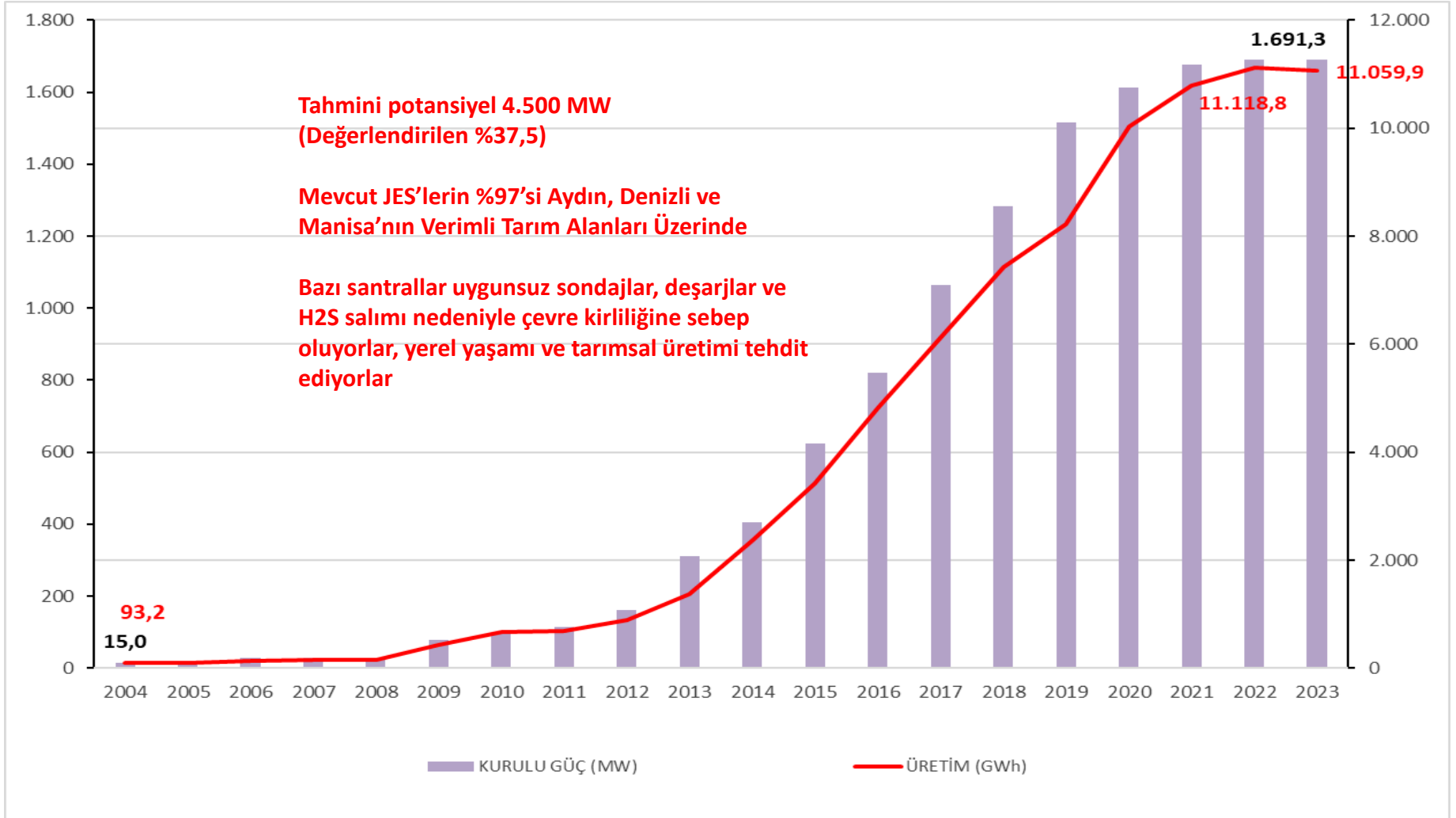

HES

Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

Kaynak: TEİAŞ ve EPDK verileri

BES (Atık Isı Santralleri Dahil) Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

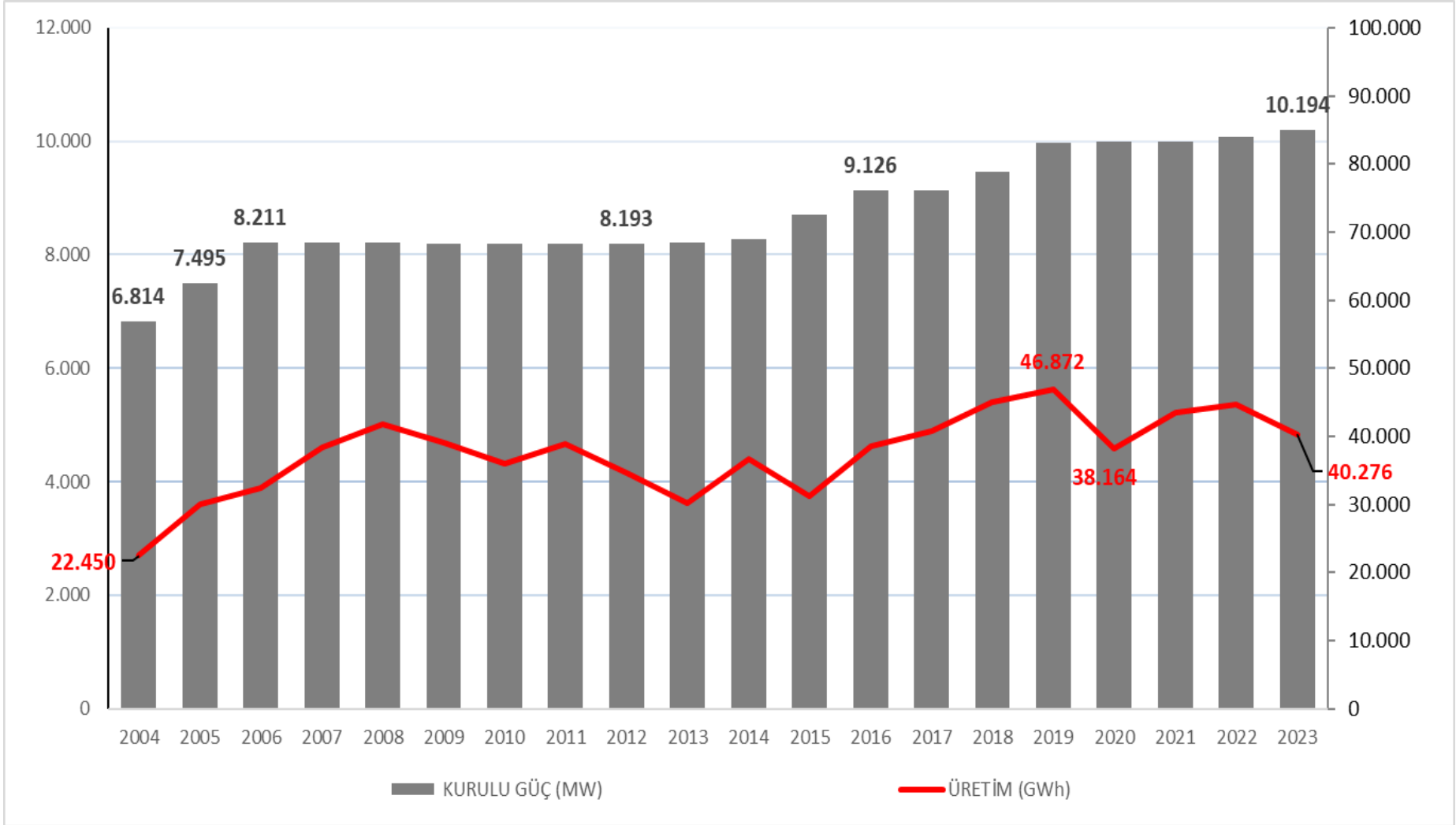

Kaynak: TEİAŞ verileri

5.2

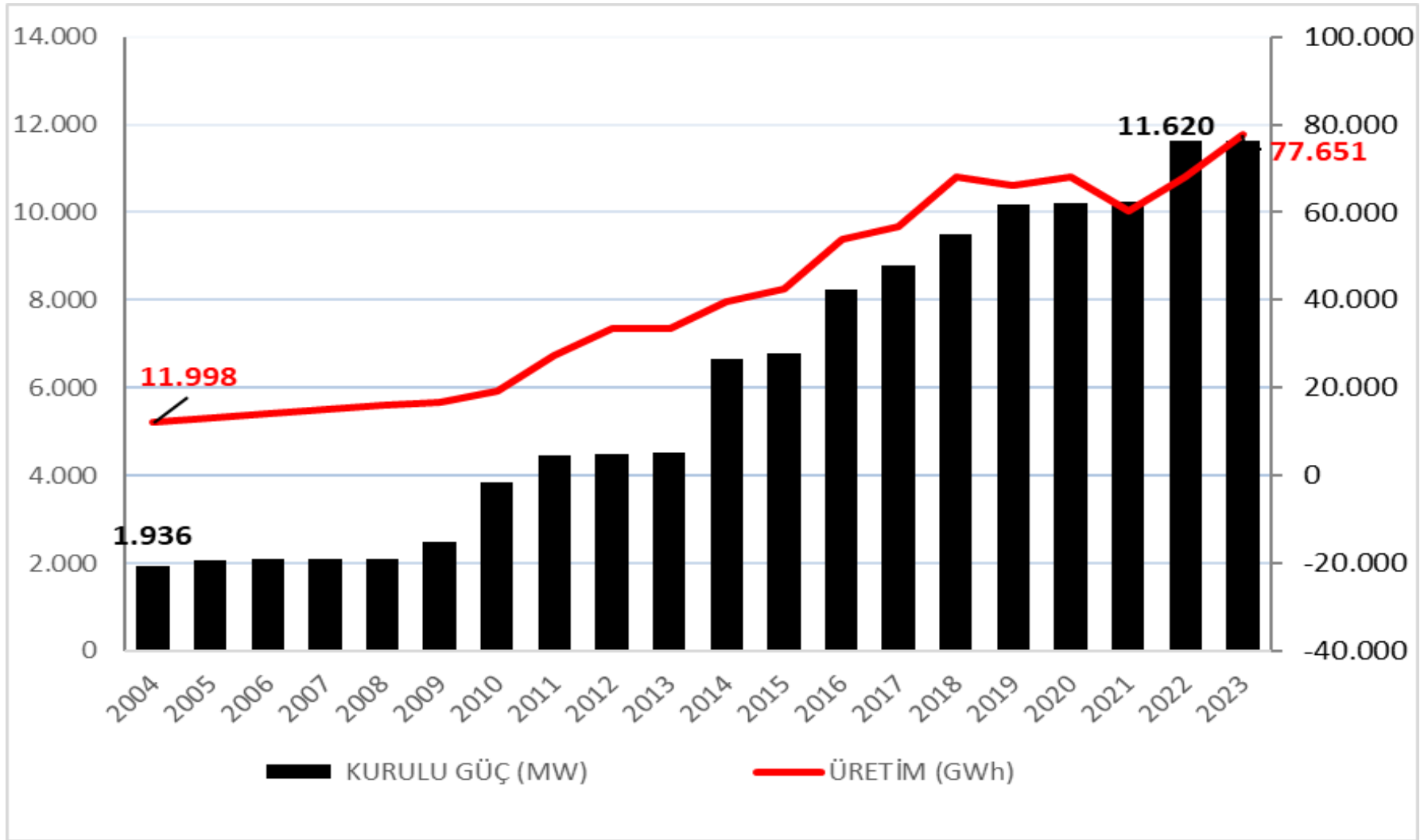
FOSİL YAKITLI SANTRALLARIN GELİŞİMİ (2004-2022)

Linyit Yakıtlı Santraller Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

Kaynak: TEİAŞ verileri

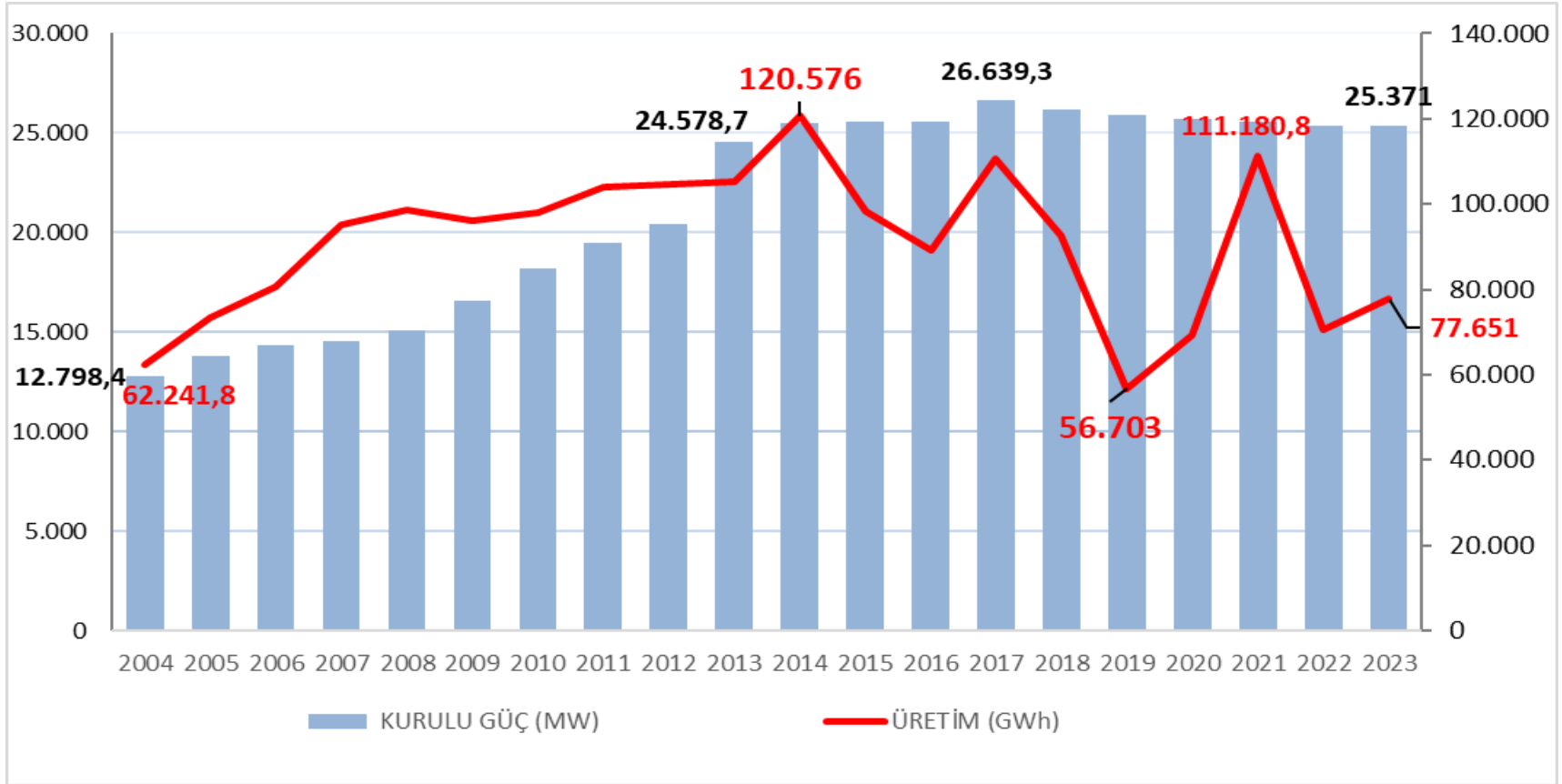
İthal Kömür, Taş Kömürü, Asfaltit Yakıtlı Santraller Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

Kaynak: TEİAŞ verileri

Kaynak: TEİAŞ verileri

Doğal Gaz Yakıtlı Santraller Yıllara Göre Kurulu Güç ve Üretim

2023 Sonu İtibarıyla Kurulu Güç = 25.371 MW

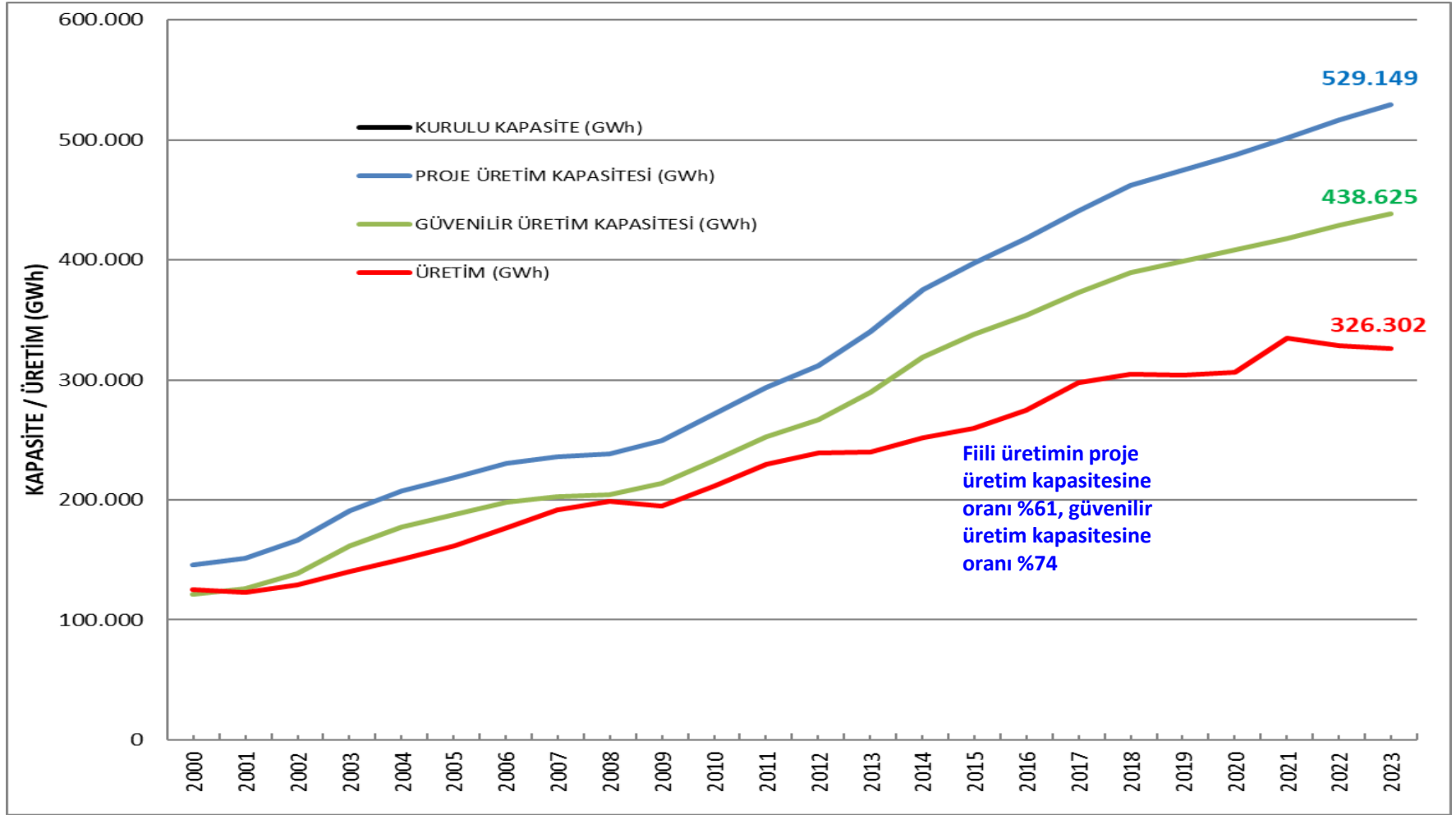
Azami üretim 2014 yılında 120.576 GWh olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl güvenilir üretim kapasitesi 172.800 GWh, proje üretim kapasitesi 183.320 GWh mertebelerindedir. Grafik doğal gaz yakıtlı santral kurulumundaki plansızlığı ve süreklilik gösteren, artan atıl kapasiteyi gözler önüne sermektedir.

5.3

SANTRALLARDA KULLANILMAYAN KAPASİTE, PROJE STOKU

Santrallerimizde Kurulu Kapasite – Gerçekleşen Üretim 2000-2023

Kaynak: TEİAŞ verileri

Bir önceki yıla göre; kurulu güç 2022'de %4, 2023'de %3 artmış olmasına rağmen üretim 2022'de %5 azalmış, 2023'de yaklaşık aynı kalmıştır.

Kurulu Kapasite – Gerçekleşen Üretim 2023 Sonu

- Özellikle 2009'dan itibaren üretim kapasitesi – üretim arasındaki makasın açılmasının sebebi ihtiyaçtan daha fazla santral kurulmasıdır.
- 2023 sonunda toplam kurulu gücü 107.693 MW olan santrallerimizde 326.302 GWh üretim yapılmıştır. Halbuki, TEİAŞ kapasite projeksiyonlarında kaynak/yakıt türlerine göre yapılan kabullerle, santrallerin proje üretim kapasitelerinde çalıştırılmaları halinde 200.000 GWh, güvenilir üretim kapasitelerinde çalıştırılmaları halinde 110.000 GWh ek üretim mümkündür.
- Doğal gazlı santrallerde 2007 yılında 14.560,4 MW olan kurulu güç ile güvenilir üretim kapasitesinin yüzde 95'i olan 95.024,8 GWh üretim yapılmış olmasına rağmen; 2022 yılında kurulu güç 25.674,8 MW'a yükselirken üretim güvenilir üretim kapasitesinin yüzde 39'u olan 69.359,9 GWh'e düşmüştür. 2021 yılında ise kurulu güç 25.576,6 MW'a gerilerken, kuraklık nedeniyle hidroelektrik üretiminin düşüklüğü doğal gaz santralleri ile telafi edilmiş ve güvenilir üretim kapasitesinin yüzde 63'ü olan 111.180,8 GWh üretim gerçekleşmiştir. 2023'de ise 25.371 MW kurulu güç ile 69.774 GWh üretim yapılmıştır. (Güvenilir üretim kapasitesinin yaklaşık yüzde 40'ı)
- Doğal gaz ve eski (iyileştirilmeden işletilmekte olan) yerli kömür yakıtlı santrallerde kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü ve JES'lerde düşme eğiliminde olması son on beş yıl içindeki yatırımların yerindeliği açısından sorular doğurmaktadır.

Kurulu Güç ve Puant Güç Talebi Arasındaki Büyük Farkın Nedeni Sorgulanmalıdır

- **2021 yılı**

Kurulu güç: **99.819,6 MW**

Puant güç: **56.304 MW** (4 Ağustos 2021, Saat 14.30) **%56,4**

- **2022 yılı**

Kurulu güç: **103.809,3 MW**

Puant güç: **52.423,1 MW** (3 Ağustos 2022, Saat 15,00) **%50,5**

- **2023 yılı**

Kurulu güç: **107.692,8 MW**

Puant güç: **52.423,1 MW** (17 Ağustos 2023, Saat 15,00) **%49**

Bu fark yüksek düzeyde atıl kapasiteyi işaret etmektedir. Öte yandan önümüzdeki yıllarda yenilenebilir enerji santrallerinin kurulu güçlerinin artmasının etkisiyle daha da artabilir.

Elektrik Üretim Projelerinin Durumu

Lisanslı projelerin ilerleme durumlarının yatırımcı beyanına göre değerlendirildiği belirtilmiştir.

Yakıt/Kaynak Türü	İnşa Halindeki Üretim Lisanslı Kapasite (MWe) Ocak 2024					
	İO < 10	10 < İO <= 35	35 < İO <= 70	İO > 70	Toplam	Pay (%)
Biyokütle	0,1	152,5	302,6	256,8	712,0	4,6
Doğalgaz	25,8	0,0	1.970,4	1.036,6	3.032,7	19,5
Güneş	0,0	0,0	0,0	4,0	4,0	0,025
Hidrolik	599,5	622,2	94,4	164,3	1.480,5	9,5
İthal Kömür	1.320,0	1.260,0	55,0	607,0	3.242,0	20,8
Jeotermal	25,0	122,1	22,2	0,0	169,3	1,1
Rüzgâr	292,5	805,2	812,2	0,0	1.910,0	12,3
Uranyum	0,0	0,0	4.800,0	0,0	4.800,0	30,9
Yerli Kömür	0,0	0,0	0,0	190,4	190,4	1,2
Proses Atık Isısı	0,0	0,0	0,0	11,8	11,8	0,075
Genel Toplam	2.262,9	2.962,0	8.056,9	2.270,9	15.552,7	100,0
%	14,5	19,0	51,8	14,6	100,0	

Kaynak: EPDK Ocak 2022 – İlerleme Raporları

<http://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-86/elektriklisans-islemleri>

Yapım Aşamasındaki Yatırımlarda Dışa Bağımlı ve Fosil Yakıtlı Projeler Ağırlıklı

EPDK Ocak 2023 Lisanslı Yatırımlar İlerleme Raporu'na göre, yapımına başlanmış olup gerçekleştirme oranları farklı seviyelerde olan lisans verilmiş üretim tesislerinin toplam kurulu gücü 15.552,7 MW'tır. Kaynaklarına göre bu projelerin ayrımı şu şekildedir:

Hidroelektrik santraller		1.480,5 MW
Diğer yenilenebilir kaynaklar		2.807,1 MW
Güneş	4,0 MW	
Jeotermal	169,3MW	
Rüzgâr	1.910,0 MW	
Biyokütle	723,8 MW	
Fosil yakıtlı santraller		6.465,1 MW
Doğal gaz	3.032,7 MW	
İthal kömür	3.242,0 MW	
Linyit	190,4 MW	
Nükleer santral		4.800,0 MW
Toplam		15.552,7 MW

Önlisanslı Santral Projeleri, Mart 2024

KAYNAK TÜRÜ	Değerlendirme Aşamasında (MW)	Yürürlükte (MW)	Toplam (MW)
Hidroelektrik	120,0	2.794,4	2.914,4
Jeotermal	49,8	210,3	260,1
Güneş (*)	736,9	15.540,7	16.277,6
Rüzgar	2.414,3	19.653,4	22.067,7
Biyokütle	19,9	307,8	327,74
YENİLENEBİLİR TOPLAMI	3.340,9	38.506,6	41.847,5
Doğal Gaz	0,0	20,5	20,5
İthal Kömür	0,0		0,0
Kömür	2,7	32,2	34,9
Proses Atık Isısı	0,0	0,0	0,0
Diğer		1,0	0,0
TERMİK TOPLAMI	2,7	53,7	55,4
GENEL TOPLAM	3.343,6	38.560,3	41.902,9

(*) Yürürlükteki ön lisansların 1.835 MW'ı YEKA GES 3 ve 4 kapsamındaki santrallara aittir.

Mevcut, Yatırım ve Lisans Alma Süreçlerindeki Projelerin Kurulu Güçleri ve Toplam Proje Stoku

Tanım	Kurulu Güç (MW)	
2023 Aralık Sonu İtibarıyla Mevcut Tesisler	107.693	
Yapım Aşamasındaki Projeler (Akkuyu NGS Dahil)	15.553	
2023 Aralık Sonu İtibarıyla Mevcut Tesisler + Yatırım Sürecinde Olan Projeler (Akkuyu NGS Dahil)	123.246	
2024 Mart Sonu İtibarıyla Önlisans Almış Projeler	38.560	
2024 Mart Sonu İtibarıyla Önlisans Değerlendirme Aşamasında Olan Projeler	3.344	
YEKA İhalesinden Beklenen Projeler (YEKA GES 3,4,5: 3.500 YEKA RES 3 :2.000 MW)	5.500	
2024 Mart Sonu İtibarıyla Toplam Proje Stoku	170.649	
ULUSAL ENERJİ PLANI HEDEFLERİ	2025	129.293
	2030	163.593
	2035	204.593
12. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI HEDEFİ	2028	136.000
YILLIK PROGRAM	2024	110.493

6.

ÖZEL ŞİRKETLERE GÜZEL DESTEKLER

ELEKTRİK ÜRETİMİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNDEN SONRA ŞİRKETLERE VERİLEN EK DESTEKLER

- **Özel Üreticilere Ödemeler**
- **Doğal Gaz Santrallarına Yakıt Desteği**
- **Kapasite Mekanizması**
- **Yerli Kömüre Alım Garantisi ve Çevre Teşviki**
- **Çevre Mevzuatına Uyumda Esneklik**

Özel Elektrik Üreticilerine Ödemeler (2018-2022)

- **Özel elektrik üreticilerine PTF (Piyasa Takas Fiyatı) üzerinde ödemeler, doğal gaz santrallarına yakıt maliyeti desteği ve santralların üretim maliyetleri tarafımızdan açık kaynaklardan ulaşılan verilere dayanılarak ve bazı kabullerle saptanmıştır. Çevre mevzuatına uyumsuzluklar konusundaki eleştirilerimiz yine açık kaynaklardan ulaşılabilen bilgilere dayanmaktadır.**
- **Toplum yararını dikkate almayan, kamusal planlamayı, denetimi ve kamusal üretimi reddeden ve işlevsizleştiren, kamu kaynaklarını özel şirketlere aktarmaya ve belirli sermaye gruplarının çıkarlarını azamileştirmeye yönelik enerji politika ve uygulamaları ile özel şirketlere, sadece elektrik enerjisi üretimi alanında, 2012-2023 döneminde 19,75 milyar ABD Doları eşdeğeri TL destek sağlanmıştır. Yenilenebilir enerjiyi destekleme iddiasıyla, özel şirketlere kamu kaynaklarından ve ödedikleri faturalar ile yurttaşların cebinden milyarlar akıtılmasına ek olarak, insan yaşamını ve doğayı tahrip eden uygulamalara da bırakın ses çıkarılmasını, her türlü kamusal destek de, sağlanmaktadır. YEKDEM'e getirdiğimiz eleştiriler yenilenebilir kaynakların değerlendirilmesine değil, uygulamalara yöneliktir.**

Özel Elektrik Üreticilerine Yönelik İlave Ödemeler (2018-2023)

Süreleri dönem içinde dolan Yi, YİD ve İHD kapsamındaki ödemelere ilaveten

ÖDEME ÇEŞİTLERİ	İLAVE OLARAK ÖDENEN (Milyar ABD Doları)				
	Önceki Yıllar	2018-2021	2022	2023	2018-2022 TOPLAM ÖDEME
YEKDEM - YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI DESTEKLEME MEKANİZMASI KAPSAMINDA PTF ÜZERİNDE ÖDEME TUTARI (2012-2023) (Bazı Kabullerle Tarafımızdan Hesaplanmıştır)	5,84	11,67	-4,85	0,10	12,77
YERLİ KÖMÜR SANTRALLARINDAN SABİT FİYATLA ELEKTRİK ALIMI İÇİN İLAVE ÖDEME TUTARI (2016-2021) (Bazı Kabullerle Tarafımızdan Hesaplanmıştır)	0,32	1,04	0,00	0,00	1,36
KAPASİTE MEKANİZMASI ÖDEMESİ (2018-2023) (EPDK - TEİAŞ)		1,28	0,18	0,17	1,63
DOĞAL GAZ SANTRALLARINA YAKIT MALİYETİ DESTEĞİ (Bazı Kabullerle Tarafımızdan Hesaplanmıştır)		3,06	1,09	-0,15	4,00
YERLİ KÖMÜR SANTRALLARI İÇİN ÇEVRE İZİNİ TEŞVİKİ		Alım Fiyatına %3 İlave			
ÖZELLEŞTİRİLEN YERLİ KÖMÜR SANTRALLARI İÇİN ÇEVRE MEVZUATINA UYUMDA ESNEKLİK	?	?	?	?	?
TOPLAM	6,16	17,05	-3,59	0,12	19,75

Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretiminin ciddi oranda artmasını sağlayan YEKDEM'in, 2010 yılında belirlenen, enerji alım fiyatlarının başlangıçta o günün maliyetleri ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ancak yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretim teknolojilerindeki gelişme eğilimi ve bu gelişmelerin getirisi olarak yatırım maliyetlerinde büyük düşüşler olacağı öngörülmesine rağmen, 2013 yılındaki Bakanlar Kurulu Kararı ile 2016-2020 döneminde de YEKDEM'e önceki şartlarla devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece, maliyetler düşerken yüksek alım fiyatları uygulanmıştır. Sonuçta, özel firmalarca üretilen elektrik enerjisine yüksek fiyatla alım garantisi verilmesi, çok büyük santrallerin bu uygulamadan yararlandırılmaları, öz tüketim şartının (özellikle gerçek sahiplerinin kimlikleri konusunda çeşitli iddialar öne sürülen lisanssız GES'lerde) hakkıyla uygulanmaması, denetimsizlik iştah kabartmış ve bir yandan doğayı-çevreyi olumsuz yönde etkileyen bir çok yatırıma yol açılmış, diğer yandan da yurttaşların elektrik faturalarının tutarı yükselmiştir. Özel sektöre ait akarsu HES, rüzgâr, jeotermal ve güneş santrallerinin neredeyse tamamı, ayrıca bazı büyük Barajlı HES'ler de YEKDEM desteğinden yararlanmıştır ve yararlanmaya devam etmektedir. 2020 -2023 döneminde Türkiye toplam elektrik tüketiminin yaklaşık dörtte biri YEKDEM kapsamındaki tesislerden alınmıştır.

YEKDEM Kapsamında Üretilen Elektrige Alım Garantisi ve Piyasa Fiyatının Üzerinde Ödeme

- 2012-2020 döneminde Piyasa Takas Fiyatı (PTF) ağırlıklı ortalamasına göre fazla ödeme tarafımızdan yaklaşık 14,84 milyar ABD Doları eşdeğeri olarak saptanmıştır
- 2021 yılında YEKDEM kapsamında 74.156.245 MWh üretim için 61,4 milyar TL ödenmiştir. EPDK Elektrik Piyasası Sektör Raporu Aralık 2021 verilerine göre aynı dönemde Piyasa Takas Fiyatı ağırlıklı ortalaması 507,852 TL/MWh olmuştur. Buradan hareketle
  - Yıllık üretimin piyasa fiyatına göre ederi = 37,66 milyar TL
  - Piyasa fiyatına göre fazla ödeme = 23,78 milyar TL (2,68 milyar ABD Doları eşdeğeri)
- 2022'de küresel petrol ve doğalgaz fiyatlarının çok yüksek olması nedeniyle PTF yıllık ortalama ortalaması 2.528 TL/MWh olmuştur. (Bir önceki yılın 5 katı) YEKDEM kapsamında 83.852.638 MWh üretim için ödenen 131,5 milyar TL iken bu miktarın piyasa fiyatına göre ederi 214,1 milyar TL olduğundan YEKDEM için piyasa fiyatının üstünde ödeme oluşmamıştır ve PTF ederine göre 4,85 milyar ABD Doları eşdeğeri daha az ödeme yapılmıştır.
- 2023 yılında YEKDEM kapsamında 74.607.320 MWh üretim için 169,4 milyar TL ödenmiştir. EPIAŞ verilerine göre aynı dönemde Piyasa Takas Fiyatı ağırlıklı ortalaması (2022 yılı ortalamasının biraz altında) 2.237 TL/MWh olmuştur. Buradan hareketle
  - Piyasa fiyatına göre fazla ödeme = 2,47 milyar TL (104 milyon ABD Doları eşdeğeri)

Doğal Gaz Santrallarına Yakıt Maliyeti Desteği (1)

- Elektrik üreticilerine sağlanan temel yakıt maliyeti desteği, sübvansiyonlu doğal gaz tarifeleridir. BOTAŞ, diğer tüketicilere olduğu gibi, doğal gaz yakıtlı santrallara da maliyetinin altında satış fiyatı uygulamaktadır.
- İthalat fiyatları açıklanmadığı için, 2018-20233 döneminde BOTAŞ'ın aylık tahmini ortalama ithalat bedeli; bu bedele kapasite, iletim ve depolama bedelleri ve tahmini genel giderler ilave edilmesiyle bulunan tahmini maliyet ($\$/1000\text{m}^3$) doğal gaz sektörü uzmanları tarafından bazı varsayımlarla saptanmıştır.
- Santralların doğal gaz sarfiyatı (toplam tüketim ve üretilen elektrik üzerinden) ortalama yaklaşık 5 kWh/m^3 olarak saptanmıştır. Doğal gaz santrallarının yıllık üretimi TEİAŞ verilerinden, her bir Yİ-YİD ve EÜAŞ santralının yıllık üretimleri EPIAŞ Şeffaflık Platformundan alınmıştır.
- Hesaplarımız bu değerler esas alınarak yapılmıştır.

Doğal Gaz Santrallarına Yakıt Maliyeti Desteği

(2)

- Böylelikle BOTAŞ 2018 yılında doğal gazdan EÜAŞ, YİD ve Yİ santralleri hariç yaklaşık 54.700 GWh elektrik üretimine yaklaşık 421 milyon ABD Doları maliyet desteği (sübvansiyon) sağlamıştır.
 Maliyetin %13,7'si destek
- 2019 yılında doğal gazdan elektrik üretiminin yıllık ortalamaların çok altında; EÜAŞ, YİD ve Yİ santralleri hariç yaklaşık 43.000 GWh olarak gerçekleşmiştir. Yakıt maliyeti desteği sağlanmamıştır. BOTAŞ toplam satış bedeli maliyetinin yaklaşık 169 milyon ABD Doları üzerinde olmuştur.
 Maliyetin % 7,3'ü "kar"
- 2020 yılında covid-19 salgınının etkisiyle petrol fiyatlarında yaşanan gerileme nedeniyle doğal gaz ithalat fiyatının da düşmesiyle, yukarıda belirtilen santrallerde üretilen yaklaşık 56.600 GWh elektrik için yakıt maliyeti desteği yaklaşık 32 milyon ABD Doları olmuştur.
 Maliyetin % 2,5'i destek
- 2021 yılında ise, doğal gaz ithalat fiyatlarının artması, TL'nin değer kaybı ve doğal gaz santrallerinin çok yüksek düzeyde çalıştırılması nedeniyle söz konusu santrallerde üretilen yaklaşık 86.000 GWh elektrik için 1,48 milyar ABD Doları yakıt maliyeti desteği verilmiştir.
 Maliyetin %24,8'i destek
- 2022 yılında ise, doğal gaz ithalat fiyatlarının artması, TL'nin değer kaybı ve doğal gaz santrallerinin çok yüksek düzeyde çalıştırılması nedeniyle söz konusu santrallerde üretilen yaklaşık 59.540 GWh elektrik için 1,09 milyar ABD Doları yakıt maliyeti desteği verilmiştir.
 Maliyetin %10,1'i destek
- 2023 yılında doğal gaz ithalat fiyatlarındaki düşüşler nedeniyle üretilen 58.927 GWh elektrik için maliyet desteği ödemesi olmamıştır. BOTAŞ toplam satış bedeli maliyetinin yaklaşık 280 milyon ABD Doları üzerinde gerçekleşmiştir.
 Maliyetin % 2,7'si "kar"

“Kapasite mekanizması” diğer bazı ülkelerde arz eksikliği riski olduğu durumlarda uygulanmaktadır. Ülkemizde de kapasite mekanizmasının ilk gündeme geldiği 2008-2009 yıllarında amaç arz güvenliğinin sağlanmasıydı. Getirilen uygulama ise, yapılan plansız yatırımların ardından arz fazlalığı ortamında, özel şirketlere doğrudan destek sağlamanın yöntemlerinden birisi olarak görülmektedir.

Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği 20 Ocak 2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış ve ardından birçok kez değişiklik yönetmelikleri yayımlanmıştır.

Başlangıçta kamu, YEKDEM, YİD, Yİ, İHD kapsamındaki santraller ile rüzgar ve güneş santralleri kapsam dışında iken EPDK tarafından Mayıs 2021’de gerçekleştirilen yönetmelik değişikliği ile (kapsam bir kez daha genişletilerek) daha önce kapsam dışı olan Yİ (Yap İşlet) santrallerin ve yaşı 13 yıldan büyük olan ithal yakıtlı santrallerin de, verimlilik oranları %50’nin üzerinde olması kaydıyla, 1 Temmuz 2021’den itibaren Kapasite Mekanizmasından faydalanmaları sağlanmıştır.

- Aralık 2021'e kadar uygulanan ödeme hesaplama yöntemi sisteme kayıtlı santraller için, yakıt tipine göre aylık bütçeden faydalanma oranı saptanması, kurulu gücünün o kaynak tipinin toplam kurulu gücüne oranına göre ödeme yapılması şeklinde olmuştur.
- Aralık 2021'de yayınlanan yeni yönetmelikle mekanizmadan faydalanma kriterleri aynı kalmış, ödeme hesaplama yöntemi değiştirilmiştir. 2022 yıl başından itibaren yürürlüğe giren yeni yönetmeliğe göre aylık bütçenin yüzde ellisi üretim dikkate alınmadan kurulu güç oranında dağıtılmakta, diğer yüzde ellisi ise santrallerin kaynak bazındaki maliyetlerinin PTF üzerinde olduğu zaman dilimlerinde oluşan kümülatif maliyet farkına göre dağıtılmaktadır.

Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Kaynak Tiplerine Göre Yapılan Ödemeler

YAKIT / KAYNAK	KAPASİTE MEKANİZMASI												
	2018		2019		2020		2021		2022		2023		TOPLAM
	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon TL)	ÖDENEN (Milyon TL)
DOĞAL GAZ	12 Adet	718,3	12 Adet	632,4	11 Adet	806,87	15 Adet	1.067,77	15 Adet	2.008,95	15 Adet	2.416,47	7.650,72
KÖMÜR (YERLİ) (*)	14 Adet	654,8	15 Adet	1.133,6	15 Adet	1.183,18	15 Adet	1.534,65	15 Adet	693,88	14 Adet	1.160,00	6.360,07
HİDROLİK	---	----	10 Adet	126,3	10 Adet	155,31	10 Adet	165,35	10 Adet	270,72	10 Adet	333,93	1.051,61
KÖMÜR (İTHAL+YERLİ)	3 Adet	34,1	6 Adet	107,7	5 Adet	45,07	8 Adet	77,56	9 Adet	14,82	9 Adet	16,37	295,61
DOĞAL GAZ (İTHAL+YERLİ)	---	----	---	----	4 Adet	9,80	3 Adet	7,32	3 Adet	11,64	2 Adet	73,23	101,99
TOPLAM	28 Adet	1.407,1	43 Adet	2.000,0	45 Adet	2.200,23	51 Adet	2.852,65	52 Adet	3.000,00	52 Adet	4.000,00	15.459,98

(*) 9 Adedi özelleştirilen santraller

(**) Bu kapsamda başvurusu kabul edilmesine rağmen ithal kömür yerli kömürle karıştırılarak yakılma işlemi gerçekleşmeyen santraller mevcuttur. Bunlara ödeme yapılmamıştır

ABD Doları Eşdeğeri

YAKIT / KAYNAK	KAPASİTE MEKANİZMASI												
	2018		2019		2020		2021		2022		2023		TOPLAM
	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	SANTRAL SAYISI	ÖDENEN (Milyon \$)	ÖDENEN (Milyon \$)
TOPLAM (TL)	28 Adet	291,3	43 Adet	352,1	45 Adet	313,4	51 Adet	321,6	52 Adet	180,9	52 Adet	168,1	1.627,5

2023'de en büyük pay (yaklaşık yüzde 60) doğal gaz santrallerine aittir.

- Özelleştirmeler ve özel yatırımcılar tarafından 2014-2016 arasında yeni yerli kömür santralleri kurulmasının ardından, santral işletmecilerinin istemiyle, yerli kömür kaynaklarından elektrik üretim maliyetlerinin piyasada oluşan elektrik satış bedellerinin üzerinde olduğu gerekçesiyle, Ağustos 2016'da Bakanlar Kurulu Kararıyla bu santrallerin üretimlerinin **belirlenecek bir kısmının**, TETAŞ (artık EÜAŞ) tarafından piyasa fiyatından daha yüksek bedel ile alınmasını temin edecek düzenlemeler yapılmıştır.
- 2018 ve daha sonrasına yönelik olarak ise, Aralık 2017'de Bakanlar Kurulu Kararı ile alım garantisi uygulama süresi 7 yıl (2024 yılı sonuna kadar) olarak belirlenmiş; alım birim fiyatının her yıl tekrar belirlenmesi yerine, üçer aylık dönemlerle, enflasyona göre artış öngörülmüştür. Fiyat güncelleme formülü 2020 yılbaşından itibaren TÜFE ve ÜFE'nin yanı sıra ABD doları kurunu da içerecek şekilde değiştirilmiş ve ayrıca fiyatlar 5–5,5 dolar-sent/kWh aralığı ile sınırlandırılmıştır.
- 2021 yılının ikinci yarısında ve özellikle son üç ayda PTF'nin çok yüksek düzeyde gerçekleşmesi nedeniyle sabit alım fiyatı ile PTF arasındaki fark azalmıştır. Bu eğilimin 2022 yılında da devam edeceği hatta sabit alım fiyatının PTF'nin altında kalabileceği öngörüsü nedeniyle şirketler EÜAŞ'nin 2022 yılı duyurusuna olumlu cevap vermemiş, başvuruda bulunmamışlardır. 2023 yılı için de aynı durum yaşanmıştır.

Yerli Kömürden Üretilen Elektriğe Sabit Fiyatla Alım Garantisi (2)

	Eylül-Aralık 2016	2017	2018	2019	2020	2021
ALIM MİKTARI (GWh)	6.000	18.000	20.815	24.004	28.260	28.862
ALIM FİYATI (TL/MWh)	185	185	201,35 + 3'er aylık eskalasyon	285,00 + 3'er aylık eskalasyon	313,4 + 3'er aylık eskalasyon	399,3 + 3'er aylık eskalasyon

YAKIT / KAYNAK	TAHMİNİ İLAVE ÖDENEN (Milyon ABD Doları)					
	Eylül-Aralık 2016	2017	2018	2019	2020	2021
KÖMÜR (İTHAL+YERLİ)	-----	-----	9	13	13	9
KÖMÜR (YERLİ)	99	219	198	356	309	136
TOPLAM	99	219	207	370	322	145

Eylül 2016 - Aralık 2021 döneminde PTF üzeri ödeme : Yaklaşık 1,36 milyar ABD Doları eşdeğeri

Yerli Kömürden Üretilen Elektriğe Çevre İzni Teşviki ?

2019 yılında *Yerli Kömürden Üretilen Elektriğe Sabit Fiyatla Alım Garantisi* desteğine ilaveten özelleştirmeler yoluyla santral satın alan veya rödovans yöntemi ile saha alarak yerli kömür yakıtlı santral kuran özel şirketlere, **ÇEVRE İZNI** belgeleri olması halinde, satış tarifelerine %3 fiyat farkı uygulaması başlamıştır.

Özelleştirilen Yerli Kömür Santrallerinde Çevre Koruyucu Yatırımları Öteleme Hakkı (1)

- 2013-2015 yılları arasında özelleştirme yoluyla EÜAŞ'tan kömür santrali satın alan şirketlere, ihale sürecinde ve sözleşmelerinde gerekli yatırımları 2 yıl içinde tamamlayacaklarını taahhüt etmiş olmalarına rağmen, daha sonra, Enerji Piyasası Kanunu ile tesislerin çevre mevzuatına uyumunu sağlamaları için 2019 yılı sonuna kadar süre tanındı.
- Firmaların bir kısmı, bu süreyi mevcut filtre, baca gazı kükürt arıtma tesisleri vb. çevre koruyucu ünitelerini bile çalıştırmama, "**çevreyi kirletme hakkı, özgürlüğü**" süresi olarak kullandı.
- Sürenin dolmasına yaklaşık bir ay kala, 21 Kasım 2019'da bir torba yasa ile süre 2,5 yıl (30 Haziran 2022'ye) uzatıldı. Ancak yasa Cumhurbaşkanı tarafından veto edildi.
- Ardından Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Çevre ve Şehircilik Bakanı 01.01.2020 günü ortak basın toplantısı düzenlediler. Söz konusu 13 santraldan 5'inin tamamen, 1'inin kısmi olarak kapatılması, diğer 7 santraldan 4'üne Geçici Faaliyet Belgesi verilmesi, 3 santrala ise gerekli çevre izinlerinin verilmesi kararı alındığını duyurdular. Geçici Faaliyet Belgelerinin 6 ay için geçerli olduğu, bu sürenin sonunda yeniden değerlendirileceğini belirttiler.

Özelleştirilen Yerli Kömür Santrallerinde Çevre Koruyucu Yatırımları Öteleme Hakkı

(2)

- Bu tasnifin hangi ölçütlere göre yapıldığı, firmalardan hangi belgelerin alındığı bilinmiyor. Ancak gerek söz konusu basın toplantısında, gerekse toplantı sonrasında, çalıştırılmasına izin verilen santrallerin yürürlükteki çevre mevzuatına uyumları konusunda doyurucu bir açıklama yapılmadı.
- Çevre ve Şehircilik Bakanı, sadece 5 ay sonra, 08.06.2020'de (yapmaları gerekeni yaptıklarını ileri sürerek) yılbaşında kapatılan altı termik santralden bazılarına tam, bazılarına da kısmi olarak 1 yıllık geçici çalışma ruhsatı verildiğini açıkladı.

Özelleştirilen Yerli Kömür Santrallerinde Çevre Koruyucu Yatırımları Öteleme Hakkı

(3)

- Yılbaşında kapatılan santraller birkaç ay içerisinde bazı ünitelerine kükürt azaltımı için Kuru Soğurucu (sönmüş kireç) Püskürtme Sistemi kurarak 08.06.2020'de Geçici Faaliyet Belgeleri aldılar. Bu sistemin kükürt tutma verimi buna göre tasarlanmış toz filtresiyle birlikte %50-80 arasındadır. KSPS yeterli kükürt arıtma yapamadığı gibi santraldan havaya bırakılan toz miktarının eskisine göre daha da artma riskine sebep olmaktadır. Halbuki 2020 yılbaşında kapatılmayan diğer santrallarda eskiden kurulmuş olan sistem kireç taşı ile yaş yıkamadır. Bu sistemin verimi asgari %95 olup maliyeti KSPS maliyetinin 10-15 katıdır. Zaten geçici faaliyet belgesi verilen santrallarda da kurulan kükürt arıtma sisteminin geçici olduğu, 1 yıl içinde yaş yıkama sistemine haiz tesislerin kurulacağı ileri sürülmektedir. Ancak bu tesislerin yapım süresinin 1 yıldan çok daha fazla olması, bu söylenenlerin de gerçekleri yansıtmadığını ortaya koymaktadır.
- Ocak ve Haziran 2020'de Geçici Faaliyet Belgesi verilen santraller ya iyileştirmeleri tamamlayıp 1 sene içerisinde Çevre İzni almaları ya da faaliyetlerini durdurmaları gerekmesine rağmen iyileştirmelerini tamamlamadan yeniden Geçici Faaliyet Belgesi alarak 2 seneye yakın süre çalıştırıldılar, ardından büyük çoğunluğuna Çevre İzni verildi.

Özelleştirilen Yerli Kömür Santrallerinde Çevre Koruyucu Yatırımları Öteleme Hakkı (4)

SANTRAL	01.01.2020 İTİBARIYLA DURUM			ŞİRKET	GEÇİCİ FAALİYET BELGESİ - ÇEVRE İZİNİ	MART 2022 İTİBARIYLA DURUM
	Toz Filtresi	BGKA	BGAA			
18 Mart Çan	Var, İyileştirilmeli	Yok (AYK için gerek olmadığı düşünülmüştü)	Yok	EÜAŞ	01.01.2020'de Çevre İzni verildi (Bu santrallerin iyileştirme için sözleşmeler yapılmıştı, çalışmalar başlamıştı. Henüz hiçbir iyileştirme tamamlanmamıştı)	BGKA kurulması ve diğer iyileştirme işleri için Mart 2020'de üretim durduruldu, işlemlerin ardından Aralık 2020'de tekrar devreye alındı. Yeni kurulan BGKA'nın oluşan bir arıza nedeniyle 2021 Eylül'den sonra uzunca bir süre çalıştırılmadığı yönünde duyurular var.
Yeniköy	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok	IC İçtaş - Limak		Haziran 2019'dan itibaren geçerli olan sınır değerlerin karşılanabilmesi için toz ve BGKA iyileştirmesi ve ilave BGAA kurulması devam ediyor. (2021 sonu itibarıyla 5 üniteden sadece 2 ünite tamamlanmıştı, sonuncu ünitenin 2022 sonunda bitirilmesi planlanıyordu ancak artık bu mümkün değil)
Kemerköy	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok			
Afşin Elbistan B	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok	EÜAŞ	01.01.2020'de Geçici Faaliyet Belgesi verildi. GFB'lerin 6 ay için verildiği söylendi. 6 ay sonra hiçbir açıklama yapılmadı. Mevzuata göre GFB süresi 1 yıl ve uzatılamıyor. O süre de doldu. Bakanların ilk açıklamasının üstünden yaklaşık 3 yıl geçti, iyileştirme yönünde adımlar atılmadı veya tamamlanmadı. Bu arada santraller yeni GFB'ler verilerek veya GFB'siz işletilmeye devam edildi. Ardından hepsine Çevre İzni verildi.	Haziran 2019'dan itibaren geçerli olan sınır değerlerin karşılanabilmesi için toz filtreleri ve BGKA tesisleri iyileştirilmeli. Azot salımları için de gerekiyorsa önlem alınmalı.
Orhaneli	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok	Çelikler	Haziran 2019'dan itibaren geçerli olan sınır değerlerin karşılanabilmesi için toz filtreleri ve BGKA tesisleri iyileştirilmeli. Azot salımları için de gerekiyorsa önlem alınmalı.	
Yatağan	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok	Bereket E.		Aralık 2020'de iyileştirme/yenileme için sözleşmeler imzalandı.
Çayırhan	Var, İyileştirilmeli	Var, iyileştirilmeli	Yok	Ciner / EÜAŞ	İşletme hakkı süresi sona erdi. EÜAŞ'a iade edildi. 2022 yılı içinde özelleştirme ihalesi yapılacak. Haziran 2019'dan itibaren geçerli olan sınır değerlerin karşılanabilmesi için toz filtreleri ve BGKA tesisleri iyileştirilmeli. Azot salımları için de gerekiyorsa önlem alınmalı.	

Özelleştirilen Yerli Kömür Santrallerinde Çevre Koruyucu Yatırımları Öteleme Hakkı (5)

SANTRAL	01.01.2020 İTİBARIYLA DURUM			ŞİRKET	01.01.2020'de DURDURULAN SANTRALLARIN HAZİRAN 2020 İTİBARIYLA DURUMU	MART 2022 İTİBARIYLA GEÇİCİ FAALİYET BELGESİ - ÇEVRE İZİNİ
	Toz Filtresi	BGKA	BGAA			
Soma B	Var, iyileştirilmeli	Yoktu	Yok	Konya Şeker	01.01.2020'de Bölgesel ısıtma nedeniyle 2 ünitesinin çalıştırılmasına izni verildi. Haziran 2020'de 6 üniteden 4 ünitesine KSPS ile Geçici Faaliyet Belgesi verildi.	Bir yıllık GFB süreleri doldu. Santraller yeni GFB'ler verilerek veya GFB'siz işletilmeye devam etti. Daha sonra bazıları 2021'de bazıları 2022'de Çevre İznini aldı.
Kangal	Var, iyileştirilmeli	1 ünite var, iyileştirilmeli. Diğer 2 ünite yoktu	Yok	Konya Şeker	Ünite 3'de BGKA var Ocak 2020'de çalıştırılmasına devam edildi, diğer 2 ünitesine Haziran 2020'de KSPS ile Geçici Faaliyet Belgesi verildi	
Çatalağzı	Var, iyileştirilmeli	Yoktu	Yok	Bereket E.	Haziran 2020'de KSPS ile 2 ünitesine de Geçici Faaliyet Belgesi verildi (Haziran 2020)	
Seyitömer	Var, iyileştirilmeli	Yoktu	Yok	Çelikler	Haziran 2020'de 4 ünitenin 2'sine KSPS ile Geçici Faaliyet Belgesi verildi. Şirket yetkilileri ıslak BGKA kurulmakta olduğu yönünde açıklamalar yapıyorlar.	
Tunçbilek	Var, iyileştirilmeli	Yoktu	Yok		Haziran 2020'de 3 ünitenin 2'sine KSPS ile Geçici Faaliyet Belgesi verildi (Haziran 2020) Şirket yetkilileri ıslak BGKA kurulmakta olduğu yönünde açıklamalar yapıyorlar.	
Afşin Elbistan A	Var, iyileştirilmeli	Yoktu	Yok		Haziran 2020'de 4 ünitenin 2'sine (Haziran 2020'de) KSPS ile Geçici Faaliyet Belgesi verildi. Şirket yetkilileri ıslak BGKA kurulmakta olduğu yönünde açıklamalar yapıyorlar.	Bir yıllık GFB süresi doldu, yeni GFB'ler ile çalıştırılmaya devam edildi. Eylül 2022 itibarıyla GBF'siz çalıştırılıyor.

BGKA: Baca Gazı Kükürt Arıtma Sistemi (DeSOx) BGAA: Baca Gazı Azot Arıtma Sistemi (DeNOx)

KSPS: Kuru Soğurucu Püskürtme Sistemi (Kükürt oksit azaltımı amacıyla kazandan çıkan duman kanalına toz filtresinden önce sönmüş kireç püskürtme sistemi)

7. TÜFEDEN DAHA YÜKSEK ORANDA ARTAN ENERJİ FİYATLARI, YAYGINLAŞAN VE YOĞUNLAŞAN ENERJİ YOKSULLUĞU

Elektrik Fiyat Artışları Ocak 2019- Mayıs 2024

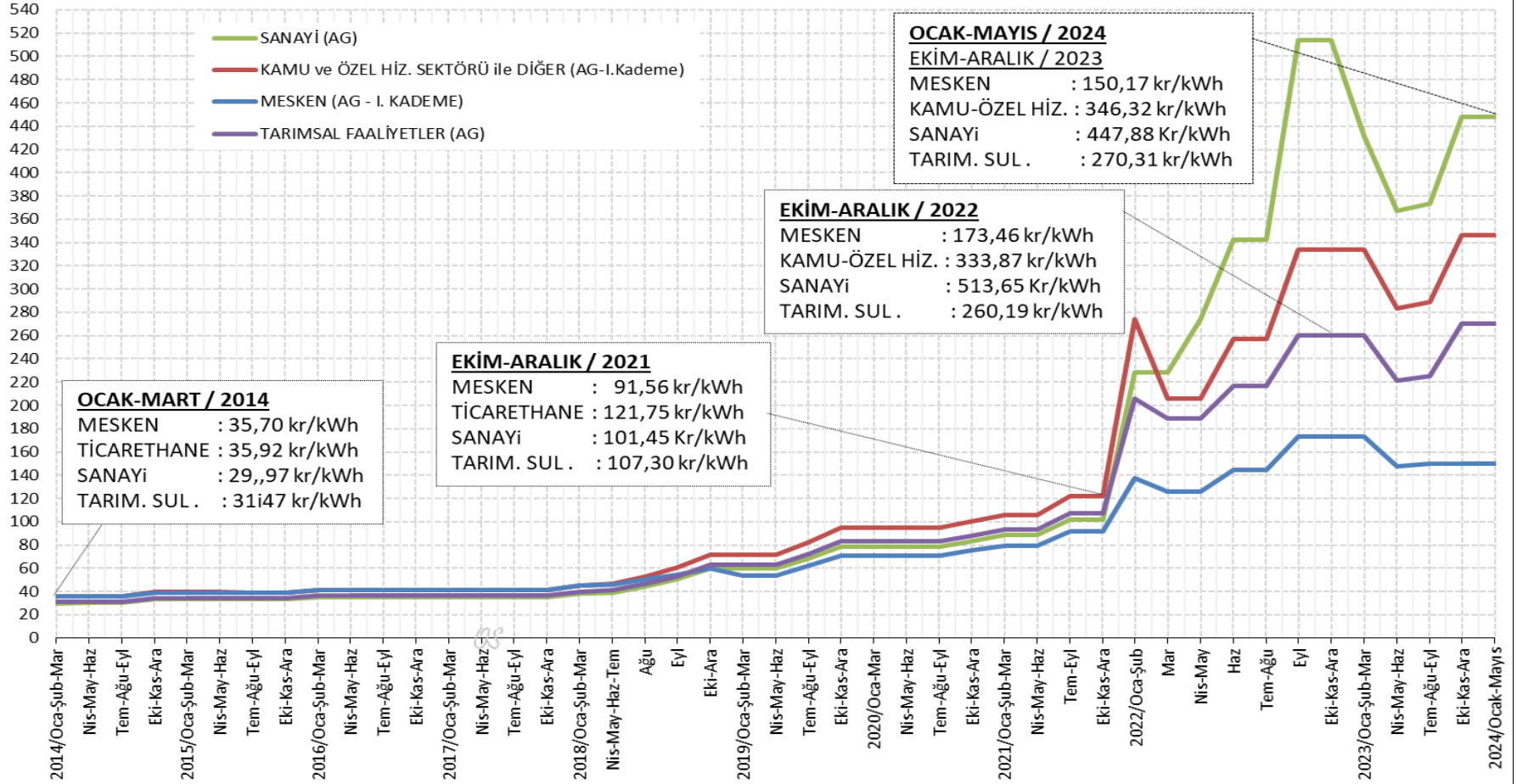
TEK TERİMLİ TEK ZAMANLI ABONE GRUBU (AG)		31.12.2018	01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021		01.01.2022		01.01.2023		01.01.2024		
		Fiyat (kWh/TL)	Fiyat (kWh/TL)	Dönemsel Değişim (%)	Fiyat (kWh/TL)	Yıllık Değişim (%)	Fiyat (kWh/TL)	Yıllık Değişim (%)	Fiyat (kWh/TL)	Yıllık Değişim (%)	Fiyat (kWh/TL)	Yıllık Değişim (%)	Fiyat (kWh/TL)	Yıllık Değişim (%)	01.01.2019' a Göre Değişim (%)
KONUT	1.KADEME	0,59723	0,53751	-10,0	0,71023	32,1	0,79613	12,1	1,37333	72,5	1,73458	26,3	1,50170	-13,4	179,4
	2.KADEME	0,59723	0,53751	-10,0	0,71023	32,1	0,79613	12,1	2,05999	158,7	2,60187	26,3	2,25254	-13,4	319,1
KAMU VE ÖZEL HİZMETLER SEKTÖRÜ İLE DİĞER	1.KADEME	0,71480	0,714798	0,0	0,94449	32,1	1,05873	12,1	2,73946	158,8	3,33871	21,9	3,46321	3,7	384,5
	2.KADEME	0,71480	0,714798	0,0	0,94449	32,1	1,05873	12,1	2,73946	158,8	4,45162	62,5	4,61761	3,7	546,0
SANAYİ		0,59559	0,59559	0,0	0,78698	32,1	0,88216	12,1	2,28260	158,7	4,31783	89,2	4,47884	3,7	652,0
TARIMSAL FAALİYETLER		0,62996	0,62996	0,0	0,83239	32,1	0,93307	12,1	2,06000	120,8	2,60188	26,3	2,70306	3,9	329,1

Kaynak : Olgun SAKARYA

Elektrik Fiyatları

Ocak/Mart 2010 - Nisan/Haziran 2024

(kr/kWh)

- Geçmişte elektrik tarifelerinde; perakende enerji bedeli, dağıtım sistem kullanım bedeli, iletim sistem kullanım bedeli, kayıp/kaçak bedeli, perakende satış hizmet (faturalama) bedeli ve sayaç okuma bedeli ayrı ayrı açıklanıyordu. Yapılan mevzuat düzenlemeleri ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren söz konusu faaliyetlere ilişkin maliyetleri “enerji” ve “dağıtım” birim fiyatlarından oluşan iki bileşen içine dâhil ederek yayımlanmaya başlamıştır. Halen süren bu uygulama ile şeffaflığa aykırı bir anlayış ile hangi faaliyete ne kadar bedel ödendiği gizlenerek, vatandaşın bilgi edinme ve sorgulama hakkı ortadan kaldırılmıştır.
- EPDK bununla da yetinmemiş, Ağustos-2019 ayından itibaren abonelere gönderilen aylık fatura bildirimlerinde söz konusu iki bileşeni de “enerji tüketim bedeli” adı altında birleştirmiştir.
- Elektrik tarifeleri içinde yer alan iki bileşenden biri dağıtım bedelidir. Dağıtım bedeli içinde; dağıtım sistemi kullanım, iletim sistemi kullanım, kayıp/kaçak ve sayaç okuma faaliyetlerine ait birim bedelleri barındırmaktadır. Dağıtım bedeli altında, elektrik tarifeleri üzerinden abonelerden tahsil edilen gelirler de dağıtım şirketine aittir. Elektrik tarifelerinde yer alan dağıtım bedeli dönemsel olarak değişimler göstermektedir.
- 2016 yılından itibaren içinde diğer faaliyet alanlarına ait birim fiyatlarını da barındıran dağıtım bedeli, 1 Ocak 2022 tarifelerinde bir önceki tarife dönemine göre tüm abone gruplarında yüzde 24,3 oranında artmış ve 2016-2022 yılları arasında yapılmış en yüksek zam oranını görmüştür. 2022 yılı 1 Nisan tarifelerinde de bir önceki döneme göre yüzde 1,7 oranında artan dağıtım bedellerinde 2022 yılı içinde başka değişiklik olmamıştır. Ancak 1 Ocak 2023 tarifelerinde, tüm abone gruplarının dağıtım bedellerine yapılan yüzde 132,4 oranındaki fahiş zam, 1 Temmuz 2023 tarifelerinde yapılan yüzde 10,3 oranındaki zam ile birlikte değerlendirildiğinde, 2023 yılında dağıtım bedellerine yapılan zam oranı 2022 yılına göre yüzde 146’yı bulmuştur.

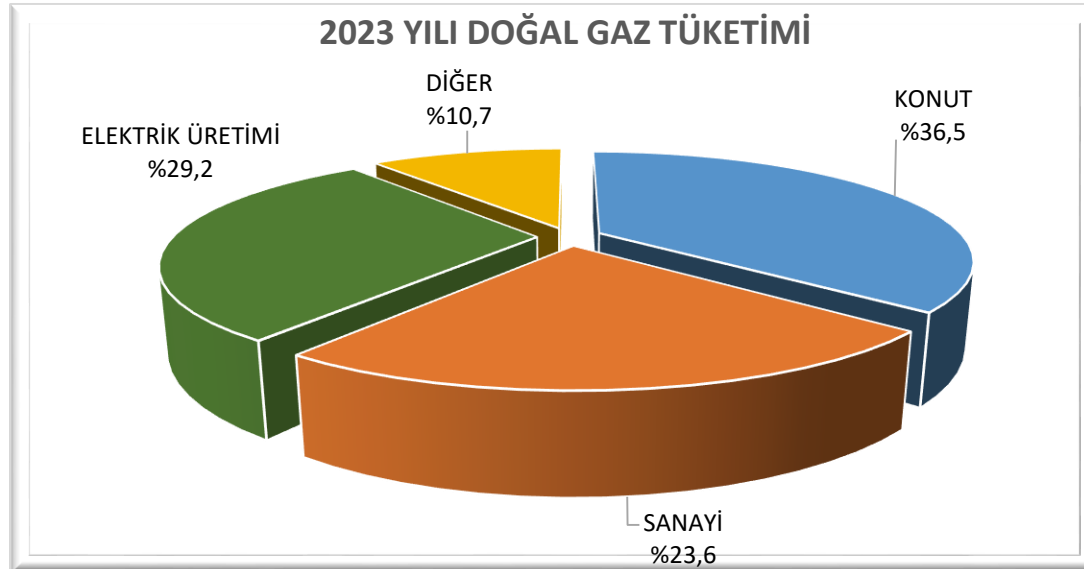
- Oysa elektrik piyasası dağıtım faaliyetleri kapsamında yer alan kesme-bağlama, teknik kalite ölçüm hizmeti, sayaç kontrol, proje onay ve kabul işlemleri, dağıtım sistemine bağlantı, ödeme bildirimini bırakma gibi bir dizi hizmet bedelleri de 2023 yılında geçerli olmak üzere 2022 yılına göre yaklaşık yüzde 84,4 oranında artırılarak EPDK tarafından onaylanmıştır.
- 2022 yılı Kasım ayı itibarıyla yıllık TÜFE oranın 84,39 olduğu ve yukarıda da açıklandığı üzere dağıtım faaliyetleri içinde yer alan bazı hizmet kalemlerine 2023 yılının tamamında geçerli olacak şekilde yüzde 84,4 oranında zam yapıldığı göz önüne alındığında, dağıtım bedellerinin 2023 yılı tarifelerinde 2022 yılına göre yüzde 156,2 oranında arttırılması; EPDK'nın yurttaşı değil özel şirketleri koruma politikasının somut bir örneğidir.
- Tek terimli tek zamanlı tarifelerdeki Dağıtım bedeline, 1 Ocak 2016 ile 1 Ekim 2023 tarihleri arasında yapılan zam oranları; yüzde 614,5-662,1 aralığındadır. Bu dönemde TÜFE'deki değişim oranının % 537,3 olduğu dikkate alındığında, dağıtım bedeline yapılan zamların tarifeler üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından önemlidir.
- Elektrik fiyatlarındaki artışlardan etkilenen abone sayısının artması nedeniyle enerji yoksulluğu her geçen gün artmış, 2019 yılında elektrik tüketim desteği alan konut sayısı 1,34 milyon iken üç yıl gibi kısa bir süre içinde, 2022'de 2,72 milyona yükselmiştir. Seçim yılı olan 2023'de elektrik tüketim desteğinden yararlanan konut sayısının 2022'ye göre yüzde 61 gibi çok yüksek bir oranda artarak 4,38 milyona ulaşmıştır.”

SEKTÖREL DOĞAL GAZ KULLANIM MİKTARLARI

(Milyar m³)

	2020	PAY	2021	PAY	2022	PAY	2023	PAY
KONUT	15,6	%32,30	16,7	%27,88	18,1	%33,90	19,0	%36,48
SANAYİ	12,7	%26,29	15,3	%25,54	13,4	%25,09	12,3	%23,63
ELEKTRİK ÜRETİMİ	13,6	%28,16	20,8	%34,72	14,5	%27,15	15,2	%29,25
DİĞER	6,4	%13,25	7,1	%11,85	7,4	%13,86	5,5	%10,65
TOPLAM	48,3		59,9		53,4		52,0	

DOĞAL GAZ GENEL GÖRÜNÜM (Milyar m³)

	2020	2021	2022	2023
İTHALAT	48,1	54,7	54,2	50,5
İHRACAT	0,58	0,38	0,58	0,9
YERLİ ÜRETİM	0,44	0,58	0,38	0,8
TÜKETİM	48,3	53,5	53,2	51,0

- Siyasi iktidarın, doğal gazı ülkenin tamamına ulaştırma ve ülke çapında yaygınlaştırma politikası sonucu, 81 ile ve çok sayıda yerleşime gaz ulaşmıştır. Tüketimde sanayinin payı dörtte bir, konutların payı üçte bir düzeyinde, elektrik üretiminin payı ise , yüzde 28-35 aralığındadır. Elektrik üretiminde, sanayide ve konutlarda da temel bir enerji kaynağı olarak kullanılan doğal gazın %98'i ithal edilmektedir. 81 ile yaygınlaşmış olan doğal gazın abone sayısı, GAZBİR çalışmalarına göre, 2024 Ocak ayı sonu itibarıyla, 20,1 milyonu konut, 0,8 milyonu serbest tüketici olmak üzere 20,9 milyona varmıştır.
- 2021'de de, ithalat ve tüketim daha hızla artmış, talep 60 milyar m³'e dayanmıştır. 2021'de doğal gaz tüketiminin %24,38 oranında artmasında önemli etkenlerden biri, doğal gazın elektrik üretimindeki payının %50'ye yakın oranda artması olmuştur. 2022'de ise, doğal gazın elektrik üretiminde payı %32,95'den %21,80'e düşmüş ve doğal gaz tüketimi de, 53,3 milyar m³'e gerilemiştir.
- İktidar, 2019 Mart ayında yapılan yerel seçimler öncesinde; bir seçim yatırımı olarak BOTAŞ'ın doğalgaz satış tarifelerinde konutlar ve küçük işletmeler için yüzde 10, elektrik santralleri için yüzde 8,8 indirim uygulamıştı. Ancak, seçimlerden sonra yapılan zamlarla, 2019 içinde doğal gaz satış fiyatları konut ve küçük işletmeler için yüzde 41,1, büyük sanayi için yüzde 14,1, elektrik santralleri için yüzde 3,8 artmıştı. Bütün dünyayı olduğu gibi, ülkemizi de yakından etkileyen korona salgını dönemi olan 2020'de ise, konut ve küçük işletmelere satış fiyatı aynı kalırken, büyük sanayiye yüzde 8,8, elektrik santrallerine yüzde 11,6 indirim yapılmıştı.

2021 içinde ise, politika değişmiş ve doğal gaz fiyatlarına her ay zam yapılmıştır. Satış fiyatları konut aboneleri için %47,15, küçük sanayi işletmeleri için %76,92, büyük sanayi işletmeleri için %345,54, elektrik santralleri için %290,38 artmıştır. Zam furyası, 2022 içinde sürmüştür, BOTAŞ bu dönemde doğal gaz satış fiyatlarını konutlar için %119,37, küçük ve orta işletmeler için %219,20, büyük sanayi için %41,31, elektrik santralleri için %226,09 arttırmıştır.

Seçim yılı 2023'ün ilk dört ayında konut ve 1.kademe satış fiyatları kalırken, Şubat, Mart ve Nisan aylarında yapılan üç indirimle, 2.kademe işyerlerine %40,1, elektrik santrallerine %44.4 indirim yapılmıştır. Nisan 2023'de bütün konut tüketicilerine doğal gaz bedava temin edilirken, 2024 Mayıs sonuna kadar konut tüketicilerinin aylık 25 m³ gaz tüketimi faturalandırılmamış ve ücretsiz temin edilmiştir. Bu popülist politika ile yoksulluk sınırlarının altında yaşam savaşı veren milyonlarla plazalarda, saraylarda yaşayan varsıllar aynı tutulmuş, yoksul kesimler için ayrılması gereken kaynaklar mirasyedi gibi harcanmıştır. Ayrıca, bu uygulama gerekçe gösterilerek TÜİK enerji fiyatları artışları sıfırlanmış ve yılın ilk altı ayındaki TÜFE oranları düşük gösterilerek, TÜFE endeksli ücret artış taleplerinin önü kesilmeye çalışılmıştır.

Sonuçta 1.1.2019-1.5.2024 arası dönemde, BOTAŞ doğalgaz fiyatları konutlarda %358,50 küçük işletmelerde %700,55, büyük sanayide %601,31, elektrik santrallerinde %545,16 artmıştır. Aynı dönemde TÜFE artışının %450, dolar kurundaki artışınsa, %506 olduğu dikkate alındığında, BOTAŞ doğalgaz satış fiyatlarındaki artışın enflasyon oranından da ,dolar kurundaki artıştan da daha fazla olduğu görülebilir.

Yapılan fiyat artışları ile birlikte, konutlar ve küçük işyerlerine yönelik sübvansiyon uzun yıllardır sürmektedir. Ayrıca,, BOTAŞ 2023 Şubat, Mart ve Nisan aylarında, büyük sanayi işletmeleri ve elektrik santralleri için kayda değer indirimler yapmıştır. Doğal gaz faturaları, BOTAŞ'ın yaptığı zamların yanı sıra özel doğal gaz dağıtım şirketlerinin BOTAŞ'tan aldıkları gazın fiyatına ekledikleri ve sürekli artan Sistem Kullanım Bedelleri ile artmaktadır. Sistem Kullanım Bedelleri, EPDK tarafından her dağıtım bölgesi ve şirketi için ayrı ayrı belirlenmektedir. Sistem kullanım bedeli ve vergiler, tüketicinin ödediği tutarın üçte birini aşabilmektedir.

BOTAŞ Satış Tarifesi-Doğal Gaz Fiyat Artışları

Ocak 2019 – Mayıs 2024

	ABONE GRUBU	KONUT	1.KADEME 300.000 m ³ /YILA KADAR	2.KADEME 300.000 m ³ /YIL ÜSTÜ	ELEKTRİK ÜRETİMİ
1.01.2019	FİYAT (TL/m ³)	0,890014	0,890014	1,351527	1,55
	DEĞİŞİM	-%10,00	-%10,00	%0,00	-%8,82
1.01.2020	FİYAT (TL/m ³)	1,2562	1,2562	1,55	1,6
	DEĞİŞİM	%41,14	%41,14	%14,69	%3,23
1.01.2021	FİYAT (TL/m ³)	1,264169	1,264169	1,414	1,414
	DEĞİŞİM	%0,63	%0,63	-%8,77	-%11,63
1.01.2022	FİYAT (TL/m ³)	1,86018	2,232141	6,3	5,52
	DEĞİŞİM	%47,15	%76,57	%345,54	%290,38
1.01.2023	FİYAT (TL/m ³)	4,080634	7,124991	15,833334	18
	DEĞİŞİM	%119,37	%219,20	%151,32	%226,09
1.02.2023	FİYAT (TL/m ³)	4,080634	7,124991	13,727515	15
	DEĞİŞİM	-	-	-%13,30	-%20,00
1.03.2023	FİYAT (TL/m ³)	4,080634	7,124995	11,85	12
	DEĞİŞİM	-	-	-%13,70	-%20,00
1.04.2023	FİYAT (TL/m ³)	4,080634	7,124995	9,478424	10
	DEĞİŞİM	-	-	-%20,00	-%17,70
1.10.2023	FİYAT (TL/m ³)	4,080634	8,549994	11,374109	12
	DEĞİŞİM	-	%20,00	%20,00	%20,00
1.01.2024	FİYAT (TL/m ³)	4080634	8549994	11374109	12000000
	DEĞİŞİM	-	-	-	-
1.05.2024	FİYAT (TL/m ³)	4080634	8549994	11374109	12000000
	DEĞİŞİM	-	-	-	-
1.1.2019-1.5.2024 DÖNEMİ TOPLAM ARTIŞ		%358,49	%861,21	%741,57	%674,19
1.1.2019-1.5.2024 DÖNEMİ TÜFE		%450,00			
1.1.2019-1.5.2024 USD KUR DEĞİŞİMİ		5,34	32,38	%506,37	

- Gerçek fiyat artışlarının, manipüle edilmiş, çarpıtılmış TÜİK verilerinden çok daha yüksek olduğu açıktır. Ücretlerde yapılan sınırlı artışlar, yüksek fiyat artışları karşısında hızla erimektedir. Artarda gelen zamlar nedeniyle alım gücü hızla kaybolan ücretlerle insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmek de imkânsızdır.
- Türkiye, Avrupa Birliği'nde en düşük asgari ücrete sahip ülkelerden biri olmasının yanı sıra, asgari ücretle çalışan oranının da, en yüksek olduğu ülkedir. Ülke çapında asgari ücretlileşme süreci hızlanıyor. Asgari ücret ile ortalama ücretler arasındaki makas kapanıyor. Milyonlarca işçi yasal hakları olmasına rağmen asgari ücretin altında, hatta yarısının bile altında çalışmaya zorlanıyor. Türkiye'de milyonlarca işçi asgari geçim için yetersiz olan, açlık sınırının altında kalan asgari ücretle geçinmeye çalışırken, milyonlarca işçi de asgari ücrete bile erişemiyor, asgari ücret dahi alamıyor. Milyonlarca emeklinin durumu çok kötü. Aldıkları on bin lira maaş, kendisi açlık sınırının altında olan asgari ücretin de yüzde 41 altında. Tanım olarak en düşük emekli maaşının asgari ücrete eşit olduğunun kabulü ve asgari ücret artışları ile birlikte aynı oranda artacağına yasal güvence altına alınması engellenmiş, göz boyama amaçlı artış emeklilerin kök maaşlarına yansıtılmadan, sosyal yardım olarak tanımlanmış ve emeklilerin enflasyon oranında artacak maaş tutarları bilinçli ve kasıtlı olarak düşük düzeyde kalması sağlanmıştır.

- Yüzbinlerce yurttaş SGK güvencesi dışında çalışırken, toplam nüfusun %15'i de, SGK kapsamı dışındadır. Yoksulların enflasyondan varsıllarınkine göre çok daha yüksek oranda etkilendiği, gelir dağılımının eşitsiz ve bozuk olduğu ülkemizde enerji yoksulluğu sorunu giderek ağırlaşmaktadır.
- Günümüz Türkiye'sinde, art arda gelen zamlarla, aileler her ay tutarı daha fazla artan enerji, su vd. faturalarını ödemekte zorlanmakta ve ödeyemedikleri için elektriği, gazı ve suyu kesilen konut sayısı yüz binlerle belirtilmektedir.
- Gerek elektrik gerekse doğal gaz borçlarını ödeyemeyen abonelerin toplam borç miktarları, belirli tercihli sermaye gruplarına aktarılan kamu kaynakları ile kıyaslandığında çok düşük kalmalarına karşın, iktidar göz ardı ettiği kesimlere bu desteği vermekten sakınmış ve yüz binlerce yurttaşın soğukta ve karanlıkta kalmasına ilgisiz ve duyarsız kalmıştır. Çok ciddi bir sorun olan ve giderek çoğalan enerji yoksulluğunun yakıcı etkilerini azaltmak için enerji yoksullarına kamusal destekler artırılmalı ve genişletilmelidir. Odamız ve Elektrik Mühendisleri Odasının yıllardır dile getirdiği, bir ailenin aylık asgari elektrik tüketiminin 230 kilovat saat olduğu gerçeğini görmezden gelen siyasi iktidar, fahiş elektrik ve doğal gaz zamlarını protesto eylemlerinin yaygınlaşması üzerine; konutlarda 1. kademedeki tüketim sınırını 240 kilovatsaate yükseltmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte, düşük gelirli ailelere yapılan elektrik yardımının üst sınırı ise hala 150 kilovat saattir. 2023'de 4 379 milyon hanenin 150 kilovat saate kadar tüketimlerini devlet karşılamaktadır.

- Bu uygulama gözden geçirilmeli, hanede yaşayan kişi sayısından bağımsız olarak, tüm yoksul ailelerin aylık 240 kilovatsaate kadar elektrik tüketimlerinin tamamı kamu tarafından karşılanmalıdır. Bireysel ısınma ile ısınan bir konutun yıllık doğalgaz tüketimi, örneğin Ankara'da 1.164 m³'tür. Mayıs 2024'de Başkent Gaz'ın konut abonelerine doğal gaz satış fiyatı olan 7,22 TL/m³ üzerinden, bu tüketim için ödenecek miktar 8.404.08 TL'dir. Düşük gelirli ailelere yapılacağı açıklanan 1.500-3.500 TL yardım, yıl içinde hiç yeni zam yapılmasa bile, ödenecek gaz bedelinin yalnızca %17,8-%41,6'sını karşılamaktadır. Bugün yardıma ihtiyaç duyan bir hanenin doğal gaz için ödeyeceği paranın yalnız bir kısmını karşılayan destek düşük ve yetersizdir. Destek tutarı, yıllık gaz ihtiyacı olarak ödenecek gaz bedeline eşitlenmeli ve kapsamı tüm düşük gelirli aileleri kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Ayrıca yerel yönetimler bedelsiz veya düşük bedelle su desteği vermelidir.
- Enerji girdileri ve ürünlerindeki yüksek vergiler düşürülmeli, elektrik faturalarına eklenerek konut abonelerinden zorla tahsil edilen kayıp/kaçak bedeli ve dağıtım şirketlerine ilave kazançlar sağlayan tüm kalemler iptal edilmelidir.
- Konutlarda temel ihtiyaçlardan olan elektrik, doğalgaz, su ve iletişim çağdaş insan yaşamının temel unsurlarıdır. Yurttaşlara verilen bu hizmetler temel ihtiyaçlar niteliğindedir ve yurttaşlara KDV, Özel İletişim Vergisi vb. vergilerden muaf olarak temin edilmelidir.

8. PETROL VE DOĞALGAZ ARAMA VE ÜRETİMİ

Doğal Gaz

Dışa Bağımlılık ve İzlenen Politikalar

- Her sene petrol ve doğal gaz ithalatı için milyarlarca dolar yabancı şirketlere ödenmektedir. İthalatı ve dışa bağımlılığı azaltmak için enerji arzında, yenilenebilir kaynaklara ağırlık verilmeli ve kömür ve petrolün yanı sıra, doğal gazın da payı düşürülmelidir. Doğal gaz fiyat artışlarını kontrol edebilmek için de; doğal gazın daha ucuza temin edilebileceği kaynakları çeşitlemek, yeni sözleşmelerde ülke yararını azami ölçüde gözetmek, mevcut sözleşmeleri yeniden görüşme konusu yapmak, alım fiyatlarını düşürtmek ve fiyatı arttırıcı ve ülkemiz aleyhine işleyen hükümleri iptal etmek ve yurt içi gaz üretimini arttırmak gerekmektedir. Bu politika bugüne değin uygulanmamıştır. Rusya Federasyonu'na, Ukrayna'yı bypass ederek, Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesinden geçip Trakya üzerinden Avrupa ülkelerine gaz ihraç imkânı veren, yalnız adı Türk olan boru hattının yapımı ile, RF stratejik üstünlük elde etmiştir. Ülkemize ise fiyatlar, fiyatların belirlenme yöntemi ve ödeme koşullarında hiç bir avantaj sağlanmamıştır. Azerbaycan'dan, TANAP'dan pahalı gaz satın aldığımız yetmezmiş gibi, süresi biten 6,5 milyar m³'lük gaz alım anlaşmasının yerine özel tercihli fiyatlarla değil, Türk Akımı(!) sözleşmesinde olduğu gibi, yüksek fiyatlı İtalya teslimi gaz fiyatları üzerinden satın almayı öngören yeni bir kazık kabul edilmiştir.

- Yurtiçi doğal gaz arama ve üretim faaliyetlerinin yoğunlaşmasının gereği ve yurt-içi doğal gaz üretiminin de mutlaka artırılması gerekmektedir. Bu noktada, karasal alanların yanı sıra denizlerdeki aramalara da mutlaka hız verilmelidir. Ülkemiz, Karadeniz’de Türk Münhasır Ekonomik Bölgesini, 05.12.1986 tarih ve 86-11264 sayılı kararname ile tanımlamıştır. Ancak mevcut siyasi iktidar, uzmanların ve ilgili devlet kurumlarının uyarılarına karşın, Akdeniz ve Ege’de, egemenlik haklarının beyan, tescil ve kabulüne yönelik çalışmaları zamanında yapmamış; bu denizler de Yunanistan, Kıbrıs Rum Cumhuriyeti, Mısır vb. ülkeler tarafından adeta parsellenmiştir. Oysa siyasi ilişkilerin daha az sorunlu olduğu dönemlerde; Mısır, Libya ve Suriye ile ikili anlaşmalar yapılabilir, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti’nin tek taraflı kararlar almaları önlenebilir, Türkiye’nin denizlerde vazgeçilmez hakları tescil edilebilirdi. Bu görevin zamanında yerine getirilmemesi sonucu, AB ve ABD destekli Güney Kıbrıs ve Yunanistan yönetimlerinin şımarıklıkları artmakta, Türkiye’ye, Ege Denizi’nde nerede ise yalnızca kıyıları, Akdeniz’de ise Antalya, Mersin ve İskenderun körfezlerinde küçük cepler bırakılmak istenmektedir.

- TPAO'nun Akdeniz'de yaptığı sondaj faaliyetleri, üyeleri olan Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ı destekleyen AB ve dünyanın tamamına egemen olmak isteyen ABD'nin baskılarını göğüsleyemeyen iktidar tarafından durdurulmuştur. Baskılara boyun eğip, egemenlik haklarını savunmakta geri adım atılması kabul edilemez.
- Ülkemiz, uluslararası hukuk kurallarını ve sözleşmelerini de dikkate alarak, konu hakkında bilgili ve birikimli tüm uzman ve kurumların katılımıyla, yoğun, ciddi ve hızlı bir çalışma ile Ege Denizi ve Akdeniz'deki egemenlik haklarını, iyi komşuluk ilkeleri çerçevesinde, en doğru ve adil şekilde savunmasına imkân verecek bir strateji ve politikalar manzumesi geliştirmeli; ilgili tüm uluslararası platformlarda aktif bir şekilde ülkemizin görüşleri yetkin ve nitelikli kadrolar tarafından kararlı biçimde dile getirilmelidir.
- Uluslar arası ölçekte yapılacak haklı içerikteki bu atakla, Türkiye'nin denizlerdeki egemenlik haklarını gasp etme, yok sayma niyetinde olan emperyalist odaklar ve ülkeler geri adım atmaya, görüşme masasına oturmaya ve başarılı bir müzakere süreciyle ülkemizin vaz geçilemez hak ve yetkilerini kabul etmeye zorlanmalıdır.

Denizlerdeki Doğal Gaz ve Petrol Aramaları

(3)

- Genel olarak TPAO, özel olarak Deniz Operasyonları Dairesi; beş derin deniz sondaj gemisi, bir adet sismik araştırma gemisi ve üç adet destek gemisini sorunsuz ve verimli çalıştıracak organizasyon, kadro ve kaynaklara kavuşturulmalıdır. Yapılacak bütün bu çalışmalarda, hem ülkenin teknik işgücünün kapasitesini ve yeteneklerini geliştirmek, hem de yerel sanayi alt yapısından azami ölçüde yararlanmak ve sınai üretimi zenginleştirmek ve geliştirmek esas olmalıdır. Böylece istihdamı, yurt içi üretimi ve katma değeri arttırmak ve ürün ve hizmet ithalatını azaltmak ve ithalat faturasını düşürmek mümkündür.
- Bütün bu çalışmalar ancak güçlü bir kamu yapısı eliyle yapılabilir. TPAO ve BOTAŞ hemen Varlık Fonu kapsamından çıkarılmalıdır. Bu kuruluşların hisselerini yabancı şirketlere devretme niyet ve girişimlerinden derhal vazgeçilmelidir.
- TPAO, uzun yıllardır Karadeniz’de sismik araştırma ve sondaj çalışmalarını sürdürmektedir. Akçakoca açıklarında bulunan doğal gaz, küçük miktarlarda da olsa çıkarılıp, deniz tabanına döşenen borularla karaya taşınıp, boru hattına verilmektedir. TPAO’nun Karadeniz’de yabancı şirketlerle birlikte yaptığı derin deniz sondajlarında ise bir keşif olmamıştır.

Denizlerdeki Doğal Gaz ve Petrol Aramaları

(4)

- 2020’de, daha sona Sakarya olarak adlandırılacak sahada yapılan gaz keşfi önemlidir. Ancak bu keşif, siyasi iktidar tarafından bir propaganda alanına dönüştürülmüştür. Sahada gerekli kapsamlı ve uzun süreli detay çalışmalar yapılmadan, sürmekte olan sondaj çalışmalarının sonuçlanmasını bile beklemeden, mezat salonlarındaki açık arttırma havasında rezerv rakamları açıklanmış, yeni keşifler bildirilmiştir. Hesap kitap bilmeyen bazı iktidar sözcüleri ise yıllık doğal gaz tüketimi 50-55 milyar m³ düzeyinde olan ülkemizin, yıllık gaz üretiminin en fazla 10-14 milyar m³ olabileceği tahmin edilen Karadeniz doğal gaz keşifleriyle doğal gaz sorununu, hatta enerjide dışa bağımlılık sorununu çözüldüğünü iddia edebilmiştir.
- TPAO’nun 2020’de Sakarya gaz sahası keşfi, 2021’de Amasra keşfi ve 2022’de ise Çaycuma keşfiyle üst üste 3 yıl keşif gerçekleştirmesi önemlidir. Ancak, Sakarya Gaz Sahası Geliştirme Projesi’nde çalışmalar, 2200 metre su derinliğindeki sondaj çalışmalarının tamamlanması, 170 km. mesafeye taşınabilecek vasıfta gazın çıkarılmasına uygun üretim lokasyonlarının (yerlerinin) kesinleştirilmesi, üretim ekipmanlarının deniz tabanına yerleştirilmesi ve montajı, boru hattı güzergah seçimi, uygun vasıfta boru temin ve montajı, karada gaz proses tesislerinin ve şebeke bağlantı hattının yapımı vb. bir dizi kapsamlı ve zaman gerektiren detay mühendislik çalışmalarını kapsayan saha üretim hazırlık çalışmaları, bütün bu işlerin, TPAO Deniz Operasyonları Daire Başkanlığı teknik elemanlarının iş başında eğitimi ve deneyim kazanmasına imkan verecek sözleşmelerle ve şeffaf bir şekilde yapılması mümkündür. Böylece, TPAO’ya önemli bir tecrübe ve bilgi edinme imkanı sağlanabilirdi. Ancak bu yola gidilmemiş, bütün işler davetli yabancı firmalara, rekabet koşulları yeterince tesis edilmeksizin anahtar teslimi olarak verilmiştir.

Karadeniz'deki Doğal Gaz ve Petrol Aramaları ve Keşfi (1)

- Ancak, çalışmalara, bilimsel ve teknik ölçütler değil, Sakarya sahasından ilk gazı 2023 ilkbaharında Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri öncesinde karaya ulaştırma tutkusu egemen olmuştur. Basit bir seçim propaganda çalışması olarak üretime başlandığı sloganları ile 2023 yılı Nisan ayında gazı kara tesisine ulaştırılması törenleri düzenlenmiştir. Gösterişli kutlamalara karşın sahada kayda değer üretim 2023 Eylülünde gerçekleşmiştir. İlk aşamada günde 10 Milyon m³ olacağı, daha sonra kademeli olarak 20,30,40 Milyon m³ günlük üretime ulaşacağı iddia edilen Karadeniz'de TPAO'nun yeni keşifler yaptığı söylenen sahalarda; günlük üretimin en fazla 3 Milyon m³ olması, bu hedeflerin yanına bile yaklaşamadığını göstermektedir.
- Her sondaj bulgusunu keşif diye kamuoyuna duyuran, henüz rezervleri hesap edilmemiş sahalardaki kaynak tutarlarını adeta açık arttırmaya sokup, 1 Trilyon m³'den daha fazla gaz rezervi hayalleri pompalayan iktidar odaklarının, MAPEG'in rezerv üst sınırını 543 Milyar m³ olarak tanımlayan verileri karşısında ne diyebilecekleri merak konusudur.

9. NÜKLEER GÜÇ SANTRALLARI HAKKINDA

Nükleer Güç Santral (NGS) Projeleri Üzerine (1)

- Enerji ihtiyacını karşılanmasını değil, “nükleer lige çıkma” tutkusunun öne çıktığı, nükleer enerji ile ilgili kararlarda başat olduğu ülkemizin; 1956’da Atom Enerjisi Komisyonunun kurulmasına kadar giden uzun nükleer serüveninde, aradan 68 yıla karşın, bugün hala nükleer enerji strateji belgesi, yol haritası, eylem planı yoktur. Ama çok yetersiz bir nükleer santral yasası, Rusya Federasyonu devlet şirketinin sahibi olduğu ve üreteceği elektriğe yüksek fiyatla alım garantisi verilen, Rus yüklenici eliyle yapılan, denetimlerin yetersiz olduğu, yapımı için her türlü kolaylığın sağlandığı, işletme dönemi için bir dizi vergi bağışıklıkları tanınan, deprem riskini yeterince gözetmeyen inşa halindeki Akkuyu NGS yatırımı vardır. Akkuyu NGS bir çok yönden sorunlu, süren yapım çalışmalarının bir an önce durdurulması ve iptal edilmesi gereken bütünüyle hatalı bir projedir.
- Akkuyu NGS Projesi, Rusya Federasyonu için stratejiktir. Bu proje ile Rusya, mülkiyeti kendine ait olan, dünyada YAP-İŞLET-SAHİP OL modeliyle yapacağı ve bağımsız bir limanı da olan ilk NGS’ye sahip olacaktır. Santralın talep ettiği ve ne amaçlar için kullanılacağı soru işaretleri içeren, radar sistemi ile birlikte düşünüldüğünde, NGS’nin ile birlikte, RF’nin, ABD ve NATO ile Akdeniz’de normal ticari operasyonlara ek olarak olarak yaşayabileceği bir gerginlikte kullanabileceği, RF savaş gemilerinin de yaşayabileceği bir liman ve üssün mü inşa edildiği sorusunu akıllara getirmektedir.

Nükleer Güç Santral (NGS) Projeleri Üzerine (2)

- “Nükleer santral yapınca nükleer teknoloji ile tanışılacağı” da, boş bir iddiadır. Akkuyu NGS projesi ile ilgili anlaşmalarda teknoloji transferine dair bir hüküm yoktur. Bazı genel amaçlı malzemeler dışında temel bütün parçalar Rusya’da imal edilmekte ve Akkuyu’ya getirilmektedir. Yatırımcı belirli sayıda öğrencinin Rusya’da eğitim görmesine imkân sağlayarak, teknoloji transferini değil işgücü maliyetini azaltmayı planlamıştır.
- Santralin atık sorunu çözümlenmemiştir. Çözümlenmediği gibi, Nükleer Düzenleme Kurulu kuruluş yasasında yer alan bir hükümlerle, yatırımcı-işletici RF şirketi, bu yükümlülükten muaf kılınmış ve ülkemizin sırtına yüklenmiştir.
- Santralin ekonomik ömrü sona erdiğinde, ilk tesis giderleri kadar yüksek bedellere ulaşan söküm giderleri de, Türkiye’nin sırtına yüklenecektir.
- Üretilen elektrik, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektriğe göre çok pahalıdır. (15 yıl boyunca ilk iki ünitenin üretiminin %70’ine, son iki ünitenin üretiminin %30’una 12,35 cent/kWh fiyat ile alım garantisi). Bugün yaklaşık 4 lira olan bu rakam PTF’nin iki katıdır. NGS projeleri iktidarın çok sevdiği “Daha çok yerli, daha çok yenilenebilir enerji” sloganının da inkârıdır. Çünkü, bir Rus şirketinin yapacağı, işleteceği ve sahibi olacağı Akkuyu NGS yerli ve milli olmadığı gibi, yenilebilir de değildir ve teknoloji, yakıt, işletme vb. her boyutta dışa bağımlıdır.

Nükleer Güç Santral (NGS) Projeleri Üzerine (3)

- Akkuyu NGS'nin üreteceği pahalı elektriğe ihtiyaç yoktur. Mevcut santralların bakım, onarım ve rehabilitasyon çalışmalarının düzenli yapılması ve planlı bir enerji yönetimi ile, kayda değer miktarda ilave üretim mümkün olabilir. Önümüzdeki yılların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir proje stoku da vardır. İhtiyaç, bütün bu önlemlerle de karşılanamaz ise, değerlendirmeyi bekleyen karasal rüzgâr, deniz üstü rüzgâr, güneş vb yenilenebilir kaynaklar mevcuttur. Akkuyu NGS projesinde toplum yararı olmadığı gibi, ülkemizin bugün ve yakın dönemde Akkuyu NGS'e ve nükleer santrallara ihtiyacı yoktur.
- Sinop NES Projesinin maliyet hesaplarında hata yapıldığı ve proje başlamadan maliyetin ilk öngörülen 20 Milyar Dolardan iki katına çıktığı haberlerinden sonra yatırımcı ve finansman sağlayıcı Japon şirketler projeden çekilmiştir. Japon tarafın seçtiği reaktör esas alınarak hazırlanan ve içerdiği eksiklikler ve yanlış bilgilerden dolayı reddedilmesi gereken bir ÇED Raporu dikkate alınarak santral sahası yapılacağı öne sürülen ormanda binlerce ağaç kesilmiştir. İdari yargılamada, içlerinde TMMOB'nin de yer aldığı davacıların, ÇED Raporunun yatırımdan vaz geçen bir şirketin kullanmayı öngördüğü bir reaktör tipini veri alarak kurgulandığını ve geçerli olmadığı yolundaki savunmaları, Danıştay tarafından da kabul edilmiş ve ÇED raporunun iptalini isteyen davacıların taleplerini reddeden Bölge İdare Mahkemesi kararı bozulmuştur.
- Ülkemizdeki NGS projelerinin teknik kısıt ve sorunlarına ek başka bir dizi sorun daha vardır. Mevcut teknolojilerle işletilen nükleer santrallarda, dünya ölçeğinde de risk ve atık sorunları çözülmemiştir.

Nükleer Güç Santral (NGS) Projeleri Üzerine (4)

- Yakıtından teknolojisine, yapımına ve işletilmesine kadar her konuda Rus şirketlerine bağımlı Akkuyu NES projesi, taşıdığı tüm olumsuzlukların ve risklerin yanı sıra, enerjide genel olarak dışa bağımlılığı, özel olarak Rusya'ya bağımlılığı artıracaktır. Akkuyu NES projesinde, her türlü karar yetkisinin Rus şirketine devredilmesi, hükümetler arasında imzalanan ve uluslararası anlaşma niteliği kazandırılan ikili anlaşma yöntemi ile sürecin ulusal hukukun dışına taşımaya çalışılması ve ülkemizin nükleer enerji gibi stratejik bir konuda, deneme-sınama alanı yapılması kabul edilemez.
- Genel olarak enerji yatırımları, özel olarak nükleer santral projeleri, ülke kamuoyunun bilgisi dışında, kapalı kapılar ardında yapılan görüşmelerin ve pazarlıkların konusu olmamalıdır. Bütün süreçler açık, şeffaf, erişilebilir ve denetlenebilir olmalıdır.
- Türkiye, nükleer enerji konusunda bilgi birikimini arttırmalı, orta ve uzun vadede yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalma olasılığına karşı, enerji planlamasında; ANCAK RİSKLERİN TÜMÜYLE ORTADAN KALKTIĞI, YENİ TEKNOLOJİLERİN GELİŞTİĞİ VE ATIK SORUNUNUN TAM OLARAK ÇÖZÜLDÜĞÜ KOŞULLARIN OLUŞMASI HALİNDE; NÜKLEER ENERJİDEN DE YARARLANMA İMKÂNLARINI GÜNDEMİNE ALMALIDIR.
- TAEK ve NDK yeniden yapılandırılmalı ve bu kurumlar, siyasi müdahalelerden uzak, ülke ve toplum yararı doğrultusunda çalışmalar yapmalıdır.

10. İKLİM KRİZİNİN YIKICI ETKİLERİNE KARŞI ENERJİDE DÖNÜŞÜM

- ❖ Fosil Yakıt Egemenliği
- ❖ Enerjide Dönüşüm
- ❖ Yeni Politika
- ❖ Neden Kamucu İşleyiş
- ❖ Yeni Yapılanma, Yeni Kurumlar

- ETKB verilerine göre 2022 yılı birincil enerji tüketiminde fosil yakıtların payı %83,3'dür. Yerli kaynakların payı %32,2, ithal kaynakların payı ise %67,8'dir. Fosil kaynaklardan doğal gazın yüzde 98'i, taş kömürünün yüzde 97'si, petrolün yüzde doksanından fazlası ithal edilmektedir. Yerli fosil kaynak ise üretimi 80 Milyon Tona ulaşan linyittir. Tüketimde fosil yakıtlar çok yüksek paya sahiptir ve linyit dışındaki fosil yakıtlar dışa bağımlı ve ithal kaynaklardır.
- Ülkemizin, açık 2053'te Net Sıfır Emisyon hedefine nasıl ulaşacağına dair hazırlanmış, konuşulmuş, tartışılmış, üzerinde anlaşılmış, açıklamış bir stratejisi, yol haritası olmadığı gibi, fosil yakıt tüketimini azaltmaya yönelik kayda değer bir öngörüsü ve planı da mevcut değil.
- 2022'nin son günü, ETKB web sitesine, 2035'e kadar olan dönemi kapsayan ve "Türkiye Ulusal Enerji Planı" gibi iddialı bir isim taşıyan bir çalışma yüklendi. Dayandığı varsayımlar ve hedefleri tartışmalı olan, öngördüğü hedeflere ulaşmak için izlenecek strateji, yol haritası ve yapılacak çalışmalara dair tek bir sözcüğün yer almadığı, yatırım ve işletme maliyetlerinin irdelenmediği, amatörce yapılmış bir çalışmanın, Ulusal Enerji Planı olarak adlandırılması ve duyurulması, siyasi iktidarın ve enerji yönetiminin, bilgi ve yeteneklerinin ne denli sorunlu ve sınırlı olduğunu ortaya koyuyor.
- Ulusal Enerji Planı olarak adlandırılmasına karşın basit bir taslak olan çalışmada, 2035 yılına kadar beşer yıllık olarak (2025, 2030 ve 2035) birincil enerji ve elektrik tüketimi tabloları, grafikleri mevcut.

İktidarın Fosil Yakıtlardan Vazgeçmeye Niyeti Olmadığının Belgesi: Ulusal Enerji Planı 2022

KAYNAK	2022	2025	2030	2035
KÖMÜR	21.811	21.100	22.800	24.300
DOĞAL GAZ	25.348	24.200	30.300	35.500
NÜKLEER	0	2.400	4.800	7.200
HİDROELEKTRİK	31.571	33.000	35.100	35.100
RÜZGAR	11.396	13.100	18.100	29.600
GÜNEŞ	9.425	17.900	32.900	52.900
DİĞER (JEOTERMAL, BİYOYAKIT VD.)	4.258	4.500	5.100	5.100
TOPLAM	103.809	116.200	149.100	189.700
ÖNGÖRÜLEN ARTIŞ MİKTARI		12.391	45.291	85.891
ÖNGÖRÜLEN ARTIŞ ORANI		11,94%	38,98%	57,61%

- 2022 yılı içerisinde 1,3 GW kurulu gücünde yeni bir ithal kömür santralı devreye alındı. Plana göre: 2030 yılına kadar 1,7 GW, 2030 ve 2035 yılları arasında ise 1,5 GW daha yerli kömür santralının kurulu gücünün devreye alınması (ve sadece 0,7 GW kömürlü santralın devreden çıkması). Böylece, 2023-2035 döneminde, 3,2 GW kömür yakıtlı santral daha kurularak kömüre dayalı kurulu gücü azaltmak bir yana yüze 11,4 arttırılması,
- Doğalgaz yakıtlı elektrik üretiminde, 2030 yılına kadar halen lisans almış veya başvuru süreçleri devam etmekte olan 2,4 GW, 2035 yılına kadar toplam 10 GW yeni doğalgaz kombine çevrim santrali yatırımı yapılması ve doğalgaz yakıtlı santral kurulu gücünün yüzde 40 arttırılması,

2035'e kadar karasal rüzgar enerjisi santrallarının (RES) kurulu gücünün, 2022'ye göre yılda yaklaşık 1.000 MW yeni kapasite tesisi ile 24,6 GW'a ulaşması, Güneş enerjisi santrallarının (GES) kurulu gücünün ise, 2022'ye göre yılda yaklaşık 3.344 MW ilave ile 52,9 GW'a çıkarılması hedefleniyor.

Bu kurgu, 2035'te karasal RES potansiyelinin ancak yarısı değerlendirilmesinin öngördüğünü, deniz üstü RES'te ise, önümüzdeki 13 yılda 5.000 MW kurulu güç hedefi ile, 75-80 GW tahmin edilen kapasitenin yalnız yüzde altısına ulaşabileceği, GES için 2035 hedefinin potansiyelin yalnız beşte biri olduğu not edilmeli

İktidarın Fosil Yakıtlardan Vazgeçmeye Niyeti Yok (2)

- **Baştan aşağı sorun yumağı olan 4,8 GW kurulu güçte AKKUYU Nükleer Güç Santralına ek olarak, 2035'e kadar 2,4 GW nükleer gücü daha devreye almanın planlandığı görülüyor.**
- **Net sıfır CO2 salımın hedeflendiği ilan edilen 2053 yılı için ise bazı bilgiler aktarılmış ama sonuç değerler verilmemiş ve muhtemelen özellikle belirsiz bırakılmış. Planda 2053 yılında birincil enerji tüketiminin 240,6 MTEP (Milyon ton eşdeğer petrol)'e ulaşacağı ve yenilenebilir kaynakların payının yüzde 50, nükleer enerjinin payının yüzde 29,3, fosil yakıtların payının yüzde 20,8 olacağı öngörülmüş. Bu ve benzeri bilgilerden yola çıkarak yapılan hesaplamalar, 2053 yılına kadar 42 GW kapasitede nükleer güç santralleri (NGS) kurulmasının hedeflendiğine işaret ediyor. NGS toplam kurulu gücünün, 2053'e kadar AKKUYU NGS'nin 8,8 katına çıkarılması ve bu amaçla, ülkenin her bir yanına yeni nükleer santraller kurma tutkusu, ülkemizi büyük felaketlerle karşı karşıya bırakabilir.**

Enerjide Dönüşüm, Kimin İçin, Nasıl?

- **DÜŞÜK KARBONLU VE İKLİMLE UYUMLU, TOPLUM ÇIKARLARI ODAKLI KAMUSAL VE DEMOKRATİK BİR KALKINMA MODELİ TÜRKİYE İÇİN ZORUNLULUKTUR.**
- **“Enerji’de dönüşüm” söylemi, kimin için, nasıl bir dönüşüm sorularına da yanıt vermelidir. Dünyayı saran Covid 19 salgınının yıkıcı etkileri ve Rusya-Ukrayna savaşıyla daha da derinleşen krizin, mevcut neoliberal politikaların yeni biçimleri ile aşamayacağı açıktır. Sorunlar, sorunları yaratan ve yaratmaya devam edenlerle birlikte aşılamaz. Bugüne değin yapılan ve doğaya, çevreye, topluma zarar veren kuralsız, düzensiz sanayi, madencilik, enerji ve altyapı yatırımlarından sorumlu olan sermaye kesimleri şimdi, “Krizi benzersiz bir fırsata çevirmek” için; AB ve AB üzerinden dünyaya; “Avrupa Yeşil Mutabakatı” adı ile “yeni bir sermaye birikim yöntemini”, büyüme stratejisi tabelasıyla önermektedir. Yeni kazanç alanları yaratmak için, bir tarafta fosil yakıt ticareti, fosil yakıtlara dayalı elektrik üretimi gibi faaliyetlerini sürdürürken, diğer tarafta kurdukları, kurdurdukları, finanse ettikleri düşünce kuruluşları üzerinden, timsah gözyaşları dökerek, “yeşil yeniden yapılanma”, “yenilenebilir enerji”, “yeşil dönüşüm” söylemlerini yaygınlaştırmaya çalışan tekelci sermaye gruplarının gerçek amaç ve niyetleri açığa çıkarılmalıdır.**

Enerjide Dönüşüm; Ne İçin, Kimin İçin ?

(1)

- Enerji politika ve uygulamaları; çağdaş toplumlarda tüm yurttaşların ve toplumun ortak gereksinimleri olan eğitim, sağlık, ulaşım, adalet, iletişim, kültürel ve sportif hizmetlerinin, güvenli çalışma ve yaşam koşulları, beslenme, uygun barınma ihtiyaçlarının ve tüm bu hizmet ve faaliyetlerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde toplam ekonomik faaliyetlerin gereksineceği miktar ve nitelikte enerjinin; toplum çıkarlarını gözetken kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak teminini, iletimini ve dağıtımını amaçlamalıdır.
- Enerjinin tüm tüketim alanlarında daha verimli kullanılmasını sağlayacak politika ve uygulamalar yürürlüğe konulmalı, demokratik bir planlama anlayışı ve uygulamasıyla toplumun gerçek ihtiyaçlarının karşılanması temel olmalıdır. Kapitalizmin gereksiz tüketim, sürekli yeniden üretim sarmalının tetiklediği, genel olarak tüm enerji kaynaklarının, özel olarak işlevsel olmayan elektrik tüketiminin körüklenmesi anlayışından uzak durulmalıdır

Enerjide Dönüşüm; Ne İçin, Kimin İçin ? (2)

- Yeni elektrik enerjisi ihtiyaçlarının karşılanmasında, karbonsuzlaşma hedefi doğrultusunda; enerji üretim tesislerinin kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş vb. yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve toplum çıkarlarını gözetir biçimde kurulması temel olmalı, rüzgâr ve güneş enerjisinden daha çok yararlanılmalıdır.
- Karasal kurulu güç potansiyelinin henüz yalnız dörtte biri devreye alınmıştır. Düşük hızlarda esen rüzgârla da elektrik üretebilen türbinlerin gelişimi de dikkate alınarak, yapılacak yeni bilimsel çalışmalarla, Türkiye'nin, güncel karasal ve deniz üstü rüzgara dayalı elektrik üretim potansiyeli belirlenmelidir.

Enerjide Dönüşüm; Ne İçin, Kimin İçin ?

(3)

- Denizlerde kurulabilecek RES'lerde ise daha yola bile çıkılmamıştır. Yerli imalat sanayinin yanı sıra gemi ve deniz araçları yapım ve bakım onarım sektörünü ve denizciliği de geliştirme potansiyeli olan deniz üstü RES'lerle ilgili bir yol haritası, strateji belgesi ve eylem planları, ilgili tüm kesimlerin katılımıyla hazırlanmalıdır.
- Öte yanda, emperyalist-kapitalist sistemin tüm kurumları ile, ülkemizin Ege ve Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığını daraltma, küçültme ve böylece gerek denizlerdeki doğal kaynaklardan, gerekse deniz üstü RES potansiyelinden yararlanmasını sınırlama girişimleri engellenmeli, ülkemizin denizleri altında ve üstünde deki tüm haklarının tescili sağlanmalıdır. Bugün yalnız %3'ü değerlendirilen güneş dayalı elektrik üretim potansiyelinin değerlendirilmesi için, güneş enerjisi karşıtı yaklaşım devre dışı bırakılmalı, konan engeller kaldırılmalı ve kadim bir güneş ülkesi olan ülkemizde bu sonsuz kaynaktan en yüksek düzeyde yararlanılmalıdır.
- Yeni kurulacak santrallerin ve bakım-rehabilitasyon-yenileme çalışmaları yapılan tesislerin enerji ekipman ihtiyaçlarının yurt içinden imal ve temini esas olmalıdır.

- Akkuyu ve Sinop NGS gibi riskli, dışa bağımlı, pahalı projeler iptal edilmelidir. Akkuyu NES, TANAP, Türk Akımı vb, projelerde yapıldığı gibi; bazı ticari sözleşmelerin, bir tür “yasal hile” ile gereği olmadığı halde, TBMM onayından geçirilerek uluslararası sözleşme niteliği kazandırılması ve ulusal iç hukukun denetimi dışına çıkarılması önlenmeli; bu tür mevcut sözleşmeler ivedilikle yeniden görüşme konusu yapılmalı ve toplum ve ülke çıkarları doğrultusunda değiştirilmelidir.
- İthal edilen petrol, doğalgaz, kömür gibi enerji hammaddeleri ile ilgili alım anlaşmaları yeniden görüşme konusu yapılmalı, ülkemiz aleyhine olan maddelerinin iptal edilmesi sağlanmalıdır. Ülkeden geçen tüm transit boru hatları millileştirilmeli ve kamulaştırılmalıdır.
- Yasal düzenlemeler ve uygulamalarda, kamu yararı kavramı öznel ve piyasa güçleri lehine istismar edilen bir kavram olmaktan çıkarılmalıdır. Kamu yararı kavram ve uygulaması, toplumun ve emekçi halkın yararını gözeten nesnel ve somut olarak ölçülebilir ölçütlere dayandırılmalıdır.
- Enerji projelerine ilişkin yatırım kararlarında, ilgili projelerin topluma fayda ve maliyetlerini (olumlu ve olumsuz etkilerini) çeşitli yönlerden analiz eden/değerlendiren Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED), Sosyal Etki Değerlendirme, Sağlık Etki Değerlendirme, Ekonomik Fayda Maliyet Analizi, Sosyal Analiz, Sosyo-kültürel Analiz, Bölgesel Analiz gibi nesnel, nicel ve ölçülebilir kriterler esas alınmalıdır.

Enerji Politika ve Uygulamalarını Temel Öğeleri (2)

- Acele kamulaştırma denen, sermayenin enerji yatırımları için yurttaşların oturdukları evlerden, topraklarından, çevrelerinden koparılmasına, sürgün edilmesine dayanak olan yasal düzenleme değiştirilmeli, insan haklarına aykırı bu uygulama derhal sona erdirilmelidir.
- Kullanılmayan bir hak, hak değildir. Toplumsal adalet için, tüm idari ve adli yargı süreçleri, halkın ve demokratik kuruluşların hatalı uygulamalara yasal itiraz hakkını sınırlayan, önleyen, hatalı yoruma açık; “doğrudan zarar görme şartı”, “yüksek dava açma harçları ve çok yüksek bilirkişi ücretleri” gibi tüm engeller kaldırılmalı ve hak arama kolay ve uygulanabilir olmalıdır.
- Üretim yöntemi ne denli çevre dostu olursa olsun elektrik üretme gerekçesi, santral çevresinde yaşayan insanların istekleri dışında yaşamsal haklarının sınırlandırılmasını, ortadan kaldırılmasını haklı kılamaz. “Çevreci ” santral yapma iddiası da, santrallerin tüm çevresel ve toplumsal etkilerini göz ardı etmenin, verimli tarımsal arazilerini sınırsız biçimde işgal etmenin, derinlere deşarj edilmesi gereken jeotermal kaynağın yüzeye yakın kuyulara veya yüzeye boşaltmanın, akarsu yataklarının güzergâhlarını değiştirmenin, doğal yaşam için gerekli olan suyu beton borular içerisine hapsetmenin ve çok sayıda ağacı kesmenin gerekçesi olamaz.

Enerji Politika ve Uygulamalarını Temel Öğeleri

(3)

- **Özel elektrik şirketlerine kamudan kaynak aktarım mekanizmaları olan ve bedelleri kamu ve tüketiciler tarafında ödenen;**
  - Yerli kömür yakan santrallara tanınan, piyasa fiyatlarından daha yüksek sabit fiyattan alım garantileri,
  - Kömür ve doğal gaz yakıtlı santrallara ve hidroelektrik santrallara ilave ödeme yapılmasını sağlayan Kapasite Mekanizması,
  - Yenilenebilir kaynaklı santrallar için uygulanan YEKDEM sona ermelidir.
- **Kamu tarafından yapılanlar da dâhil; tüm yeni tesislerin çevresel ve toplumsal etki değerlendirme çalışmalarında, yatırımın tüm etkileri bilimsel gerçeklere dayandırılmalı ve kurulması öngörülen tesislerin bulunduğu yörede var olan ya da yatırım kararı alınmış diğer yatırım projelerinin etkileriyle birleşmesi sonucunda ortaya çıkacak kümülatif etki de değerlendirilmelidir. Enerji, sanayi, altyapı sektörlerindeki tüm projelerin yapım ve işletme aşamaları sürekli denetlenmeli, çevresel ve toplumsal etki değerlendirmesinde belirtilen ve böylece taahhüt edilen yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği görülmelidir.**

Enerji Politika ve Uygulamalarını Temel Öğeleri

(4)

- Tüm enerji projelerinde yer seçiminden-projenin fizibilite aşaması, tesis montajı ve işletme ömrü sonuna kadar sürecin tüm aşamalarında, toplum yararı ve çevre öncelikle göz önüne alınmalı, halkın kabulü, diyalog ve danışma önemsenmeli, verimli tarımsal arazilere enerji tesisi kurulması ve halkın geçim kaynağı olan tarım alanlarına, meralara, akarsulara, göllere ve denizlere ve ekosisteme zarar verilmesi mutlaka önlenmelidir.
- Yanlış uygulamalardan canı yanan, zarar gören üreticilere ve yaşadıkları bölgede sağlıklı yaşam haklarını savunmak için barışçıl yöntemlerle direnenlere baskı ve şiddet uygulama, üzerlerine kolluk kuvvetleri gönderme derhal durmalı ve halkın taleplerine kulak verilmelidir.
- Atanmış ve seçilmiş yöneticilerin görevi, santral yatırımcısı sermaye gruplarının çıkarlarını kollamak değil, her ne pahasına olursa olsun o bölgede yaşayan insanların, toplumun, çevrenin, doğanın ve ülkenin çıkarlarını korumak olmalıdır.

- Enerjinin, toplum çıkarlarını gözeten kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak temini, iletimi ve dağıtımı amaçlanmalıdır.
- Sorunları aşmak ve krizden mümkün olan en çabuk şekilde ve en az hasarla çıkabilmek için; yurttaşların ve toplumun vazgeçilmez gereksinimlerinin karşılanmasında kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplumsal yarar esaslarını temel alan demokratik bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifi ile kamucu, toplumcu bir programın uygulanması gereklidir.
- Kamu işletmelerinde şeffaflık sağlanması, çalışanların yönetime katılımı, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin olmaları, sendikal örgütlenmenin yaygınlaşması, yatırımların planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi hizmetin niteliğini artıracaktır. Demokratik enerji programı, emeğin tarihsel kazanımlarını, örgütlülüğünü ve sosyal devleti sermayenin çıkarları lehine yok eden; sağlık, eğitim dâhil tüm alanları piyasa uygulamalarına açan neoliberal politikaların değiştirilmesini esas almaktadır. Emeği en yüce değer sayan, siyasal, ekonomik, sosyal yönleriyle bütünlüklü, toplumcu bir demokratikleşme siyasal programının, eşit, özgür, adil bir topluma ve bağımsız ve demokratik bir ülkeye ulaşma mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Kamucu, Toplumcu Bir Dönüşüm (2)

- Mevcut fosil yakıt temelli işleyişin, iklimi etkileyen süreç ve etkenlerle etkileşimini irdelemeden, sadece bazı teknolojik yöntemlerle sorunun çözülebileceği öneren, yaklaşım ve uygulamaları deşifre etmekle yetinmeyip, enerjide toplum yararını gözeten, kamucu, toplumcu başka bir dönüşüm programını tasarlamak, topluma anlatmak, benimsetmek ve uygulamak gerekiyor. Doğayı ve iklimi olumsuz yönde etkileyen yıkım sürecinin, insan yaşamı ve tüm canlı varlıklar için tehdiye dönüşmesini önlemek için, başta emekçi sınıflar olmak üzere, toplumun ezici çoğunluğunun; çağdaş yaşam koşullarında yaşamlarını sürdürebilmelerini, ihtiyaçlarının karşılanmasını, hak ve çıkarlarının korunup geliştirilmesini öngören; kamucu, demokratik planlamacı, katılımcı, toplumcu bir program için, yeşil bir çevre, mavi bir gökyüzü, yaşanabilir bir doğa için, adaletli ve demokratik enerji politika ve uygulamaları için, enerjide başka bir dönüşüm için mücadele etmekle yükümlüüz.

Neden Enerji vb. Kamu Hizmetleri Kamu Kuruluşları Tarafından Verilmeli?

KAMU

- Enerji ihtiyacını, yeni enerji tesisleri kurulması ve yeni enerji arzıyla karşılamaya çalışan, plansız ve özel sermaye çıkarlarını gözeten ve dışa bağımlılığı arttıran hatalı politikaları değil, dağıtımdaki kayıpları düşürmeyi ve nihai sektörlerde yer yer yüzde 50'nin üzerine çıkabilen enerji tasarrufu imkânlarını değerlendirmeyi temel alır.
- Yerli ve yenilenebilir kaynaklara dayalı ve enerji ekipmanlarının yurt içinde üretimini öngören projelere ağırlık vererek; istihdamı arttırmayı ve dışa bağımlılığı azaltmayı, yenilenebilir enerji kaynaklarının daha yaygın kullanımıyla düşük maliyetle elektrik üretmeyi, enerji ekipmanlarının yerli üretimine ağırlık vererek yerli sanayinin gelişimine katkıda bulunmayı hedefler.

- 1980'den bu yana izlenen, 2000'li yıllarda hız kazanan bölme, küçültme, kapatma, özelleştirme uygulamalarıyla, genel olarak tüm kamu iktisadi kuruluşları yoğun özelleştirmelere konu olmuş, kamu sanayi tesislerinin çok büyük bölümü özelleştirilmiş veya kapatılmıştır. Enerji sektörünün petrol, doğal gaz ve elektrik alt sektörlerinde, kamu kesiminin etkinliği azaltılmıştır. Bu politikalar sonucu, Petrol Ofisinin ve TÜPRAŞ'ın tamamı ile TPAO ve BOTAŞ'a bağlı şirketler özelleştirilmiş, TEK bölünmüş, elektrik üretiminde kamunun yeni yatırımlar yapması sınırlandırılmış, elektrik dağıtım şirketlerinin tamamı ve kamunun elektrik üretim santrallerinin büyük bir bölümü hızla özelleştirilmiştir. Kamu çalışanları üzerinde baskılar yoğunlaştırılmış, atama ve görevde yükselmede liyakat yerine, siyasi iktidara yakınlık temel ölçüt olmuştur.

Kamuculuk Yeniden! (2)

1. KAMUCU/TOPLUMCU BİR DÖNÜŞÜM VE KALKINMA İÇİN NE ÖNERİYORUZ? DEMOKRATİK KATILIMCI PLANLAMA

- Eşit, özgür, adil, dayanışmayı önemseyen demokratik bir toplum ve refah içinde yaşanacak bir ülkeye ulaşmak için;
- Yurttaşlarına ve ülkesinde yaşayan insanlara insan onuruna yakışır bir refah ortamı (beslenme, barınma, eğitim, sağlık vb. hizmetler) sağlayan;
- Büyüme ile istihdamı ve adil bölüşümü kurgulayan;
- Bölgeler arasındaki eşitsizliği ve emekçi kesimler aleyhine olan gelir dağılımını gidermeyi amaçlayan;
- Temel bilimler alanındaki araştırmaları, teknoloji geliştirmeyi ve nitelikli üretimi temel alan bir sanayiye geliştirmeyi hedefleyen;
- Gelir-hizmet adaletini sağlayarak gelir, servet ve harcama-hizmet unsurları temelinde hakça vergi toplayan ve hizmet sunan;
- Eğitim, sağlık, enerji, ulaşım, konut vb. hizmetlerin kamu hizmeti olarak kamu eli ile verilmesini öngören bir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve buna uygun kamu yönetimi sistemi oluşturabilmek için

emekten yana halkçı bir devlet mekanizması tesis edilmelidir.

Kamusal Hizmetlerde Yeni Bir Yapılanma ve Yeni Kurumlar: Türkiye Planlama Kurumu (1)

- Bu kapsamda, kamu kuruluşları yeniden yapılandırılmalı ve bu yeni kurumsallaşmanın önemli bir bileşeni olarak Türkiye Planlama Kurumu (TPK) kurulmalıdır.
- Çalışmalarında ülkenin bütünlüğünü ve toplumun yararını esas alan, merkezi/ulusal/bölgesel planların hazırlanması sürecinde; yerel toplulukların özgül koşullarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini merkeze aktarmasına imkan veren; başta emek ve meslek örgütleri olmak üzere, toplumun örgütlü temsilcilerini, uzmanlarını göndereceği; genellikle sorunlarını ve taleplerini kamu yönetimine bildirmelerine imkan tanınmayan, kadınlar, engelliler, işsizler, yaşlılar, bakıma muhtaç olanlar, cinsel yönelimleri nedeniyle şeytanlaştırılan vb. sesini duyuramayan toplumsal kesimlerin de dertlerini dile getirebilecekleri, geniş katılımlı toplantılara göndereceği temsilcilerin, yurttaşların sorunlarını ve beklentilerini empati ile dinleyerek rapor edecekleri ve üst yönetimlere aktaracakları demokratik, katılımcı, kamucu bir planlama yapılanması ve işleyişi öngörülmelidir.
- TPK'nin, il, bölge ve ülke düzeyinde yapacağı tüm çalışmalara, yerelden merkeze doğru geniş katılımlar sağlanmalıdır.

Kamusal Hizmetlerde Yeni Bir Yapılanma ve Yeni Kurumlar: Türkiye Planlama Kurumu (2)

- **Strateji belgeleri ve planları, mevzuat, yol haritaları, eylem planları vb. belgeler; mutlaka demokratik, katılımcı ve şeffaf bir anlayışla hazırlanmalıdır. Bu çalışmalara ilgili kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin yanı sıra üniversitelerin, bilimsel araştırma kurumlarının, meslek odaları ve örgütlerinin, uzmanlık derneklerinin, sendikaların, kadın, tüketici ve çevre örgütlerinin ve yatırımların yapılacağı bölgelerde yaşayan halkın temsilcilerinin etkin işlevsel katılım ve katkıları sağlanmalıdır.**
- **Demokratik katılımcı planlama kurgusu ve işleyişi kapsamında, kamu bütçesinin gelir ve harcama kalemlerinin belirlenmesi süreçlerinde de; yurttaşlar ile emek ve meslek örgütleri görüş ve önerilerini bildirmeli ve söz sahibi olmalıdır.**
- **Kamu yönetimi yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştırıcı önlemler almalı, çalışmaların şeffaf ve erişilebilir olmasını sağlamalıdır.**

5.1 Kamucu/Toplumcu Bir Dönüşüm ve Kalkınma İçin Ne Öneriyoruz

- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kapatılmalı, Kamulaştırma İdaresi Başkanlığı kurulmalı,
- İşlevleri düzenleme ve uygulamalarda yurttaşların değil, şirketlerin çıkarlarını korumak olan EPDK, EPIAŞ vb. kurumlar kapatılmalı,
- Temel sanayi dallarında özelleşen kamu kuruluşları (rafineriler, petrokimya, demir çelik vb.) tekrar kamuya döndürülmeli,
- Bir adım daha atarak, yeni kamu iktisadi teşebbüsleri sektör temelli olarak kurulmalı,
- Elektrik, petrol ve doğalgaz üretimi, iletimi ve dağıtımı, petrol rafinerileri ve petrokimya kompleksleri, ileri teknoloji demir çelik tesisleri, toplum, kamu ve ülke yararlı büyük ölçekli madencilik projeleri, kamusal eğitim, kültür, sağlık ve spor kurum ve tesisleri, kamusal ulaşım ve iletişim sistemleri, kurumları ve şebekeleri, sağlıklı kentsel gelişim ve toplu konut uygulamaları, sosyal güvenlik sistemi ve kurumları kamu tarafından tesis edilmeli ve çalışmalı,
- Temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin üretimi, temini, satışı ve dağıtımı kamu eliyle sağlanmalı,

Kamusal Hizmetlerde Yeni Bir Yapılanma ve Yeni Kurumlar

(2)

- **Bütün ülkede güçlü lojistik altyapısı ile etkin, sabit ve gezici yaygın satış noktaları ile doğrudan, internet alışverişi ile uzaktan, gel-al yönteminin yanı sıra kapıda teslim şekliyle tüm yurttaşlara hizmet verecek; temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin çeşit fazlalığı ile değil sağlamlığı ile öne çıkan, giyim eşyaları ve ayakkabıların da temin edilebileceği modern bir Sümerbank kurulmalıdır.**
- **Sümerbank'ın yanı sıra, Et ve Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu, Çay-Kur, Türkiye Şeker Fabrikaları, SEKA gibi temel ihtiyaç maddelerini üreten, ürettiren, temin eden kuruluşları, Türkiye Gübre Fabrikaları, Türkiye Yem Sanayi gibi tarımsal sanayinin girdi kısmını örgütleyen, düzenleyen, geliştiren kurumları yeniden işlevsel hale getirmeyi,**
- **Her türlü tarımsal ürünü, üreticilerin tefecilerin ve tüccarların eline düşmesini önleyecek şekilde üreticilerden satın alacak, işleyecek, depolayacak ve pazarlayacak Üretici Birlikleri ve kamu kuruluşlarını faal hale getirmeyi,**
- **PETKİM, TÜPRAŞ, Demir Çelik Fabrikaları (ERDEMİR ve İSDEMİR), Seydişehir Alüminyum gibi sanayinin en fazla ihtiyaç duyduğu ara malı üreten işletmeleri kamulaştırmayı,**
- **PTT'yi tüm posta ve kargo hizmetlerini etkin bir şekilde verecek işlerliğe kavuşturmayı,**

- TELEKOM'u, hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen internet hizmetini, kâr amacı gütmeyen, ücretsiz olarak herkese erişilebilir hale getirecek ve tüm telekomünikasyon hizmetlerinin kamu tarafından sunulmasını gerçekleştirecek şekilde yapılandırmayı,
- TRT'yi ve Anadolu Ajansı'nı, toplum yararı doğrultusunda yayın yapan ve yine toplum yararı odaklı çalışan sözlü, yazılı, internet yayın kuruluşlarına destek verecek ve toplumun doğru ve güvenilir haber kaynağı olacak şekilde yapılandırmayı ve çalıştırmayı,
- 21. yüzyılda ortaya çıkan ve yeni ekonominin yani internet ekonomisi ve platformların dev şirketleri olan dijital tekelere alternatif olacak kamucu uygulamalar oluşturulmasını hedeflemeliyiz.
- Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımının yanı sıra mühendislik, müşavirlik hizmetleri verecek ve sektör ihtiyacı olup yurtiçinde üretilmeyen ürün imalatına da yönelecek Türkiye Elektrik Kurumu'nun (TEK),
- Petrol ve doğalgaz arama, üretim, rafinaj, iletim faaliyetlerini, olumsuz çevresel etkileri en düşük düzeyde tutarak dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdüreceği, dağıtım ve satış faaliyetlerinde de bulunabilecek bir kuruluş olarak TPAO ve BOTAŞ'ı da bünyesine alacak Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu'nun (TPDK) kurulmasını ve kamu eliyle faal hale getirmeyi getirilmesini,

Kamusal Hizmetlerde Yeni Bir Yapılanma ve Yeni Kurumlar (4)

- Kapatılan ya da işlevsizleştirilen özel ihtisas bankalarını (Etibank, Sümerbank, Emlakbank, Turizm Bankası vb.) kamu kurumlarının yatırımlarının finansmanında yol gösterici, destekleyici olarak hizmet verecek kamu finansman kuruluşları olarak yeniden işlevsel hale getirmeyi ve toplum yararı doğrultusunda çalıştırılmasını öngörmeliyiz.

Diğer sosyal fayda yaratan alanlarda da oluşturulacak güçlü kamusal kuruluşlar ve yapılar yoluyla, kamunun tekrar hemen her alanda lokomotif olmasını sağlamalıyız.

5.2 Üretenler Yönetsin

Kamu işletmelerinde şeffaflığı temel kural haline getirmeli, çalışanları yönetime katmalı, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin olmalarını ve sendikal örgütlenmenin yaygınlaşmasını amaçlamalıyız. Ayrıca, üretilen hizmetlerden yararlananların, ürünleri kullananların ve özellikle enerji, madencilik, altyapı ve sanayi yatırımlarında, tesislerin bulunduğu bölgede yaşayan halkın demokratik temsilcilerinin karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin olmalarına çalışmalıyız.

Kamucu, Demokratik, Laik Bir Cumhuriyet

Bu amaçlarla ekonominin ve toplumsal yaşamın bütününde kamusal üretim, hizmet ve denetim perspektifi hızla benimsenmelidir.

- **Cumhuriyetin ilerici kazanımlarını benimseyen ve bir üst düzeyde yeniden tesis eden, laiklik ve hukukun üstünlüğünü temel alan, eşitlikçi, özgürlükçü, adil, demokratik bir rejim inşa edilmelidir.**
- **Kamucu, katılımcı, demokratik bir planlı kalkınma yaklaşımının benimsendiği, tam istihdam ve toplumsal refah odaklı üretken bir ekonomik model oluşturulmalıdır. Üretimin ithal bağımlılığını azaltacak, akıl ve bilim temelli bir üretim ve sanayi plânlaması; yüksek ve orta-yüksek teknolojili üretim ve kamu girişimciliği temel alınmalıdır.**
- **Emek ve ekoloji mücadelelerinin birleşik şekilde yürütülmesiyle doğanın, kültürel varlıkların korunmasını içeren bir modelle karbon salımlarının en aza indirilmesi amaçlanmalıdır.**

Sanayinin kesintisiz olarak gelişmesi ve yüksek katma değer üretmesiyle toplumsal gelişme ve refaha ulaşarak gelirin adil paylaşımı hedeflenmeli; tarım hasılası kamucu yöntemlerle artırılmalıdır.

Önerdiğimiz toplum ve kamu yararını önceleyen politikalar, programlar, kurumlar ve kurumsal işleyiş, yalnız enerji sektörü için değil, sanayi, tarım, ulaşım ve altyapı, konut, kentleşme, eğitim, kültür, turizm, spor, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar vb. tüm alanlar için geçerlidir. Ülkemiz dünyanın izole bir ülkesi değil. Tersine, diğer ülkelerle yoğun siyasi, ticari, askeri ve kültürel ilişkileri var. Diğer ülkelerle de kamucu-toplumcu politika ve programlarla uyumlu ilişkiler geliştirmek gerekir.

Türkiye ile o zamanki adı AET-Avrupa Ekonomik Topluluğu olan AB arasında, 1963 yılında imzalanan ve ülkemizin Birliğe katılmasını hedefleyen ilk anlaşmadan bugüne 61 yıl geçti. Kalabalık nüfusu, üye olması halinde AB'nin Orta Doğu ülkeleri ile sınırdaş ve komşu olma durumu, ülkemizin zengin, çok renkli ve farklı kültürü, dini inanç farklılıkları, Türkiye'de egemen sınıfların AB normlarını kabul etmekte isteksizlikleri ve daha birçok nedenle gerçekleşmeyen AB üyeliği, bugünden sonra olmayacak bir hayaldir. AB için Türkiye, ticari bir ortak, büyük bir pazar, eğitilmiş nitelikli iş gücü kaynağıdır. Bundan da öte, sarı saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli olmadıkları için Avrupa'ya gelmesi istemedikleri Orta Doğu ülkeleri kökenli mültecilerin, ülkelerine gelmeleri halinde harcamak zorunda kalacakları maliyetlerin çok altında yardımlar(!) ödeyerek kalmalarını sağladıkları bir tampon bölgedir.

BAĞIMSIZ, DEMOKRATİK BİR TÜRKİYE (2)

Niyetleri, eylemleriyle belli olan ve ABD'nin küresel askeri gücü işlevini yerine getiren NATO'nun savaş kışkırtıcısı, yayılmacı emperyalist politika uygulamalarına tavizsiz karşı çıkmalı, ülkemizdeki ABD üslerinin Ortadoğu halklarına karşı bir saldırı üssü olmasına son vermeli, faaliyetlerini durdurmalarını sağlamalıyız.

Ufuk çizgimizi genişletmeliyiz. Dünya, yalnız ABD/NATO, İngiltere, kapısında bekletildiğimiz AB ve İsrail'den oluşmuyor. Hızla gelişen Asya, dünyanın ekonomik liderliğine soyunan ÇHC, ABD/NATO'nun tüm saldırılarına direnen RF, çok büyük bir ekonomik güç olma potansiyeli olan Hindistan, bu üç ülkenin başını çektiği güçlü bir ekonomik birliktelik olan BRICS, zengin kaynakları olan ve emperyalime direnen, Fransa ve ABD üslerini kapatan, askeri birliklerini kovan ülkeleri ile Afrika ve saray darbeleri ile görevinden uzaklaştırılan Lula'nın tekrar yönetime geldiği Brezilya ile Latin Amerika, emperyalizmin tüm saldırısına direnen yiğit halkı ile Fidel Castro'nun Küba'sı var.

BAĞIMSIZ, DEMOKRATİK BİR TÜRKİYE

(3)

Biz kim miyiz? Biz bu ülkeyi ve halkını seven, kökü bu topraklarda olan devrimci, sosyalist, toplumcu mühendis, mimar ve plancılarıyız. Geçmişimizde,

- Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın “kalpaklıları”,
- “Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve bizi yok etmek isteyen kapitalizme” karşı savaşıcağımız diyen Mustafa Kemal ve yol arkadaşları,
- 1929-30 Dünya ekonomik bunalımı döneminde, başarıyla uygulanan 1. ve 2. Kalkınma planlarını hazırlayan, SSCB desteğiyle fabrikalar kuran ve işleten, çok zor şartlarda yüzlerce kilometre demiryollarını inşa eden meslektaşlarımız ve Cumhuriyet kadroları,
- “Bağımsız Türkiye” şiarıyla Samsun'dan Ankara'ya yürüyen, tütün, fındık mitinglerinde üretici köylülerle, sendikal eylemlerde işçilerle, üniversitelerde öğrencilerle sat tutan, Amerikan 6.Filonun askerlerini gemilerine geri gönderen toplumcu, ilerici, devrimci, sol güçler,
- Meslek örgütümüz TMMOB'de Teoman Öztürk döneminde dalgalandırdığımız mücadele bayraklarını bugüne taşıyan

bütün kadrolar var.

BAKIŞ AÇISINI DEĞİŞTİRMELİYİZ, DEĞİŞTİREBİLİRİZ

1960'lı yıllarda ülkemize ölçü vermeye kalkan ABD Başkanı Johnson'a, Ulusal Kurtuluş Savaşının önder kadrolarından İsmet İnönü'nün verdiği yanıtı unutmuyor, kendimize örnek alıyoruz. "YENİ BİR DÜNYA KURULUR VE TÜRKİYE'DE ORADA YERİNİ ALIR." Artık, yeniden çok kutuplu olan günümüz dünyasında, bu pekala mümkündür. Yeter ki isteyelim yeter ki uğruna mücadele edelim..

BARIŞ İÇİNDE, EŞİT, ÖZGÜR, ADİL, AYDINLIK BİR DÜNYA VE BAĞIMSIZ, DEMOKRATİK BİR TÜRKİYE DİLEĞİYLE

İşbu Sunum aşağıda adları belirtilen, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Üyeleri ve Danışmanı tarafından hazırlanılmıştır:

- **Oğuz TÜRKYILMAZ**, Endüstri Mühendisi, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı,
- **Orhan AYTAÇ**, Makina Mühendisi, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Üyesi,
- **Şayende Yılmaz**, Makina Mühendisi, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Üyesi,
- **Yusuf BAYRAK**, Matematikçi, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Danışmanı

III. Bu sunumun 2024 yılı için 1. düzenlemesi 10.05.2024 tarihinde yapılmıştır

IV. Kaynak göstermek kaydıyla bulgu, veri, yorum ve önerilerden alıntı yapılabilir.

**KİRLENMEDEN, KİRLETMEDEN,
BARIŞ İÇİNDE, EŞİT, ÖZGÜR, ADİL,
AYDINLIK BİR DÜNYA VE
BAĞIMSIZ VE DEMOKRATİK BİR TÜRKİYE DİLEĞİYLE...**

İLETİŞİM:

- oguz.turkyilmaz@mmo.org.tr
- orh.aytac@gmail.com
- yusufbayrak19@gmail.com
- sayendeyilmaz@hotmail.com